

Aneks nr 2

do umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego

kierowanego przez społeczność nr **00005.UM16.6572.20012.2023** z dnia 17.01.2024 r

zawarty w dniu 13.06.2024 w **Szczecinie**

pomiędzy

Województwem Zachodniopomorskim

z siedzibą w Szczecinie, ul. Marszałka Józefa Piłsudskiego 40, 70-421 Szczecin,

reprezentowanym przez Zarząd Województwa, w imieniu którego działają:

- 1) MARCIN JAPECIŃSKI - CZŁONEK ZARZĄDU;
- 2) BOGDAN JAROSZEWICZ - CZŁONEK ZARZĄDU;

zwanym dalej „Zarządem Województwa”,

a

Stowarzyszeniem Lokalna Grupa Działania "Pojezierze Razem",

z siedzibą w Szczecinku, przy ul. Wacławowa IV 16, 78-400 Szczecinek,

NIP 6731899308,

numer KRS 0000563877,

reprezentowanym przez:

- 1) PAWEŁ NIKOŁAJEWSKIEGO - PREZESA;
- 2) Krzysztofa Lisa - WICEPREZESA;

zwanym dalej „LGD”,

– razem zwanymi dalej „Stronami”, o następującej treści:

§ 1.

W umowie o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność nr 00005.UM16.6572.20012.2023 z dnia 17.01.2024 r., zawartej pomiędzy Zarządem Województwa a LGD, załącznik nr 1 otrzymuje brzmienie określone w załączniku nr 1 do niniejszego aneksu.

§ 2.

Aneks został sporządzony w dwóch jednobrzmiących egzemplarzach - po jednym egzemplarzu dla każdej ze Stron / ~~Aneks został sporządzony i zawarty w formie elektronicznej¹.~~

§ 3.

Aneks obowiązuje od dnia zawarcia.

ZARZĄD WOJEWÓDZTWA

CZŁONEK ZARZĄDU

Marcin Łapeciński

CZŁONEK ZARZĄDU

Bogdan Jaroszewicz

LGD

Prezes Stowarzyszenia
Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM

Paweł Mikulajewski

Wiceprezes Stowarzyszenia
Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM

Krzysztof Lis

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania
POJEZIERZE RAZEM
ul. Warchołowska 17/18, 75-400 Szczecinek
tel. fax 94 67 292 63, e-mail: biuro@lgd.szczecinek.pl

GŁÓWNY SPECJALISTA
w Wydziale Programów Rozwoju
Obszarów Wiejskich **KIEROWNIK**
Biura Projektów PROW
Dominika Porwolik **Michał Łyszcz**

DYREKTOR
Wydział Programów Rozwoju
Obszarów Wiejskich
Artur Przybylski

¹ Skreślić jeżeli nie dotyczy

Rzeczpospolita
Polska

Dofinansowane przez
Unię Europejską

LOKALNA STRATEGIA ROZWOJU NA LATA 2023 -2027 (LSR)

Gmina
Barwice

Gmina
Grzmiąca

Gmina
Sulimowo

Gmina
Borne

Gmina
Białe Bory

Gmina
Szczecinek

Powiat
Szczecinecki

przygotowana według założeń Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność (RLKS)

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania
POJEZIERZE RAZEM

ul. Warcisława IV 16, 78-400 Szczecinek
tel. fax 94 37 292 63, e-mail: biuro@pojezierze.razem.pl

LOKALNA GRUPA DZIAŁANIA POJEZIERZE RAZEM
SZCZECINEK

Prezes Stowarzyszenia
Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM

Wiceprezes Stowarzyszenia
Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM

Załącznik nr 1 do uchwały nr 446/III/2024/Z

Zarządu Stowarzyszenia

z dnia 27 marca 2024 r.

Krzysztof Lis
Str. 1-91

Str. 1-91

Wzrost Programów Rozwoju
Obszarów Wiejskich

Artur Przybylski
Str. 1-91

GŁÓWNY SPIS TREŚCI
w Wydziale Programów Rozwoju
Obszarów Wiejskich
Dominika Potworlik
Str. 1-91

Spis treści

ROZDZIAŁ I - Charakterystyka partnerstwa lokalnego	4
1.1. Nazwa Stowarzyszenia i forma prawna	4
1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa oraz doświadczenie	4
1.3. Opis struktury LGD i charakterystyka członków	6
1.4. Skład organu decyzyjnego	7
1.5. Rozwiązania regulujące w procesie decyzyjnym	7
1.6. Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD	8
1.7. Potencjał ludzki LGD	8
Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR	9
Rozdział III Partycypacyjny charakter LSR	10
Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR	16
4.1. Uwarunkowania geograficzne i demograficzne	16
4.2. Charakterystyka gospodarki/ przedsiębiorczości	21
4.3. Opis rynku pracy	25
4.4. Działalność sektora społecznego	29
4.5. Problemy społeczne z uwzględnieniem ubóstwa i wykluczenia społecznego	31
4.6. Opis dziedzictwa kulturowego, historycznego	35
4.7. Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie	36
4.8. Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych	38
4.9. Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego	39
4.10. Stan środowiska naturalnego	40
Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia	46
5.1. Wartość dodana podejścia LEADER	48
5.2. Korzyści planowane do osiągnięcia	49
5.3. Zakresy wsparcia wraz z uzasadnieniem	49
5.4. Sposób wdrażania LSR	50
5.5. Metody wdrażania LSR	50
5.6. Zgodność celów LSR z dokumentami strategicznymi innego szczebla	51
Rozdział VI - Cele i wskaźniki	58
Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru	69
Rozdział VIII Plan działania	73
Rozdział IX Plan finansowy	74
Rozdział X Monitoring i ewaluacja	75
Wykaz wykorzystanej literatury	79
Spis tabel	79

Spis wykresów:	80
Spis grafik:	81
Załączniki:	81

Wyjaśnienia skrótów:

EFRR - Europejski Fundusz Rozwoju Regionalnego
 EFRRROW - Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich
 EFS - Europejski Fundusz Społeczny
 EFSI - Europejskie Fundusze Strukturalne i Inwestycyjne
 LGD - lokalna grupa działania
 LGR - lokalna grupa rybacka
 LSR- strategia rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność
 PROW - program rozwoju obszarów wiejskich
 Rada – Rada LGD
 RLKS - rozwój lokalny kierowany przez społeczność, w przypadku EFRRROW jest to działanie LEADER
 WZC - walne zebranie członków

ROZDZIAŁ I - Charakterystyka partnerstwa lokalnego

1.1. Nazwa Stowarzyszenia i forma prawna

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM zostało powołane do życia stosowną uchwałą Walnego Zebrania Członków w dniu 10 kwietnia 2015 r., zaś wpis do Krajowego Rejestru Sądowego nastąpił w dniu 23 czerwca 2015 r., pod numerem KRS: 0000563877, NIP: 6731899308, REGON: 361845060. Siedziba Stowarzyszenia mieści się w budynku Starostwa Powiatowego w Szczecinku przy ulicy Wacławska IV 16, 78 – 400 Szczecinek.

1.2. Opis procesu tworzenia partnerstwa oraz doświadczenie

Inicjatorem utworzenia Lokalnej Grupy Działania w celu dystrybucji środków unijnych w ramach Programu Operacyjnego PROW na lata 2014-2020 w zakresie inicjatywy LEADER był Zarząd Lokalnej Grupy Rybackiej „Partnerstwo Drawy” w Szczecinku pod przewodnictwem Prezesa LGR Krzysztofa Lisa, Starosty Szczecineckiego i doświadczonego wieloletniego działacza samorządowego.

Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM powstała na bazie funkcjonującej Lokalnej Grupy Rybackiej, która w okresie programowania 2007–2013 realizowała Lokalną Strategię Rozwoju Obszarów Rybackich (LSROR) na podstawie umowy ramowej o warunkach i sposobie realizacji LSROR numer: 9/1/MRIRW-LGR/2010 z dnia 9 listopada 2010 r., na obszarze dziewięciu gmin: Barwice, Borne Sulinowo, Grzmiąca, Drawsko Pomorskie, Kalisz Pomorski, Wierzbichów, Ostrowiec, Czaplówek oraz Złocieniec. W dużej mierze osoby i podmioty związane z terenem powiatu szczecineckiego, które były członkami LGR „Partnerstwo Drawy” w okresie programowania 2007–2013 aktualnie są członkami LGD POJEZIERZE RAZEM.

Członkami Zarządu LGD POJEZIERZE RAZEM są wójtowie i burmistrzowie pięciu gmin członkowskich, zatem doświadczenie Zarządu niezbędne do zarządzania podmiotem, jakim niewątpliwie jest LGD jest olbrzymie.

Wszystkie gminy które są członkami LGD POJEZIERZE RAZEM wcześniej były członkami innych LGD i uczestniczyły w realizacji LSR wdrażając na swoim obszarze chociażby środki pochodzące w ramach podejścia LEADER programu PROW 2007-2013. Gmina Barwice, Borne Sulinowo, Grzmiąca oraz gmina wiejska Szczecinek należały do Lokalnej Grupy Działania „Partnerstwo Drawy” z siedzibą w Złocieniu, natomiast gmina Biały Bór do Środkowopomorskiej Grupy Działania z siedzibą w Koszalinie. Poza tym gmina Barwice, Borne Sulinowo oraz Grzmiąca należały do Lokalnej Grupy Rybackiej „Partnerstwo Drawy” w Szczecinku, która wdrażała na ich obszarze środki z Programu Operacyjnego RYBY 2007 – 2013. Ogółem, dzięki pozyskanym dotacjom, o które ubiegali się przedstawiciele trzech sektorów obszar tych gmin doinwestowany został kwotą ponad 4 824 000,00 PLN. Środki te przyczyniły się do podniesienia atrakcyjności obszaru, rozwoju infrastruktury sportowej i rekreacyjnej, rozwoju działalności gospodarczych i wzrostu zatrudnienia oraz do podniesienia jakości życia mieszkańców.

LGD w latach 2014 – 2023 realizowała LSR na terenie gmin: Barwice, Biały Bór, Borne Sulinowo, Grzmiąca, Szczecinek na podstawie Umowy o warunkach i sposobie realizacji strategii rozwoju lokalnego kierowanego przez społeczność zawartej z Samorządem Województwa Zachodniopomorskiego w Szczecinie w dniu 16.05.2016 r. W ramach LSR realizowano trzy cele główne: 1. Zwiększenie przestrzennej konkurencyjności regionu, 2. Budowanie otwartej i konkurencyjnej społeczności oraz 3. Wzrost efektywności gospodarowania na obszarze LGD. Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM ogłosiło 40 naborów w następujących zakresach: wzmocnienie kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem innowacyjnych, rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez rozwijanie działalności gospodarczej w tym podnoszenie kompetencji osób realizujących operacje w tym zakresie, rozwoju przedsiębiorczości na obszarze wiejskim objętym LSR przez podejmowanie działalności gospodarczej, promowanie obszaru objętego LSR, w tym produktów lub usług lokalnych, zachowanie dziedzictwa lokalnego, rozwoju ogólnodostępnej i niekomercyjnej infrastruktury turystycznej lub rekreacyjnej, lub kulturalnej. Największym zainteresowaniem cieszyły się nabory na rozpoczęcie działalności gospodarczej, zaś najwięcej naborów dotyczyło wzmocnienia kapitału społecznego, w tym przez podnoszenie wiedzy społeczności lokalnej w zakresie ochrony środowiska i zmian klimatycznych, także z wykorzystaniem rozwiązań innowacyjnych (stan na 31.12.2022 r.).

Z możliwości dofinansowania skorzystały wszystkie grupy uprawnione do tego. Wysoką aktywnością wykazywały się zarówno jednostki samorządu terytorialnego, ale także sami mieszkańcy, w tym przedsiębiorcy. Bardzo wyróżnia się aktywność organizacji pozarządowych – realizowały aż 45 projektów.

Tabela nr 1. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów

Przedsięwzięcia*	Jednostka samorządu terytorialnego	Podmiot publiczny	Osoba fizyczna	Przedsiębiorca	Organizacja pozarządowa	Grupa informalna	Kościoł, związek	Razem
1.1.1	2	1	-	-	11	-	1	15
1.2.1	10	8	-	-	22	8	-	48
2.1.1	1	2	-	-	5	-	-	8
2.2.1	-	3	-	-	7	1	-	11
3.1.1	-	-	38 (10)	-	-	-	-	38(10)
3.2.1	-	-	-	13	-	-	-	13
Razem	13	14	38 (10)	13	45	9	1	133(10)

Źródło: Opracowanie na podstawie Raportu ewaluacyjnego. Pracownia Badań Soma. Monika Kwiecińska – Zdrenka, Toruń, czerwiec 2022 (w nawiasie wpisano projekty, które zostały wybrane, ale znalazły się poza limitem)

*1.1.1.1. Realizacja działań w zakresie zachowania i promocji dziedzictwa kulinarnego, kulturowego, przyrodniczego i historycznego regionu oraz promocji turystyki.

1.2.1. Budowa, modernizacja i wyposażenie niekomercyjnej bazy m.in.: kulturalnej, sportowej, rekreacyjnej oraz infrastruktury turystycznej i drogowej.

2.1.1. Realizacja działań integrujących, aktywizujących i edukacyjnych dla lokalnej społeczności.

2.2.1. Realizacja działań, w tym edukacyjnych w zakresie kształtowania postaw przedsiębiorczych, innowacyjnych i proekologicznych.

3.1.1. Tworzenie podmiotów gospodarczych i miejsc pracy.

3.2.1. Realizacja działań w zakresie podnoszenia konkurencyjności przedsiębiorstw.

Ponadto LGD posiada doświadczenie w realizacji projektów spoza PROW 2014-2020 realizując projekty dotacyjne, w tym szczególnie kolejne edycje programu „Działaj Lokalnie”, przedsięwzięcie Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności, realizowane przez Akademię Rozwoju Filantropii. W konkursie grantowym „Działaj Lokalnie” wspierane są projekty, które inicjują współpracę mieszkańców na rzecz dobra wspólnego i które służą pobudzaniu aspiracji rozwojowych, poprawie jakości życia. W rezultacie podejmowane działania mają przyczynić się do budowania lokalnego kapitału społecznego. Program jest prowadzony z myślą o organizacjach pozarządowych oraz grupach nieformalnych, które podejmują wspólny wysiłek, aby w ich społecznościach żyło się lepiej.

Stowarzyszenie na przestrzeni lat 2016 – 2022 podjęło współpracę z innymi lokalnymi grupami działania. W ramach LSR zrealizowano 2 projekty współpracy z lokalnymi grupami działania z terenu województwa zachodniopomorskiego: Strefy Aktywności Społecznej (SAS) oraz „Małe Inwestycje Lokalnej Aktywności” (MILA) oraz jeden projekt współpracy o charakterze międzynarodowym, pt.: „Młodzieżowa Akademia Komunikacji” (MAK). Ponadto Stowarzyszenie w 2022 roku podpisało umowę partnerską na realizację projektu współpracy z Lokalną Grupą Działania – Powiatu Świdwińskiego, Centrum Inicjatyw Wsielskich oraz Dolnoodrzańska Inicjatywa Rozwoju Obszarów Wsielskich. Wartość projektu opiewa na kwotę blisko 2 mln złotych i stanowi jeden z największych projektów realizowanych w ramach poddziałania 19.3 „Przygotowanie i realizacja działań w zakresie współpracy z lokalną grupą działanią” objętego Programem Rozwoju Obszarów Wsielskich na lata 2014 – 2020 w województwie zachodniopomorskim.

LGD w minionym okresie współpracowało również z Fundacją Nauka dla Środowiska z Koszalina, z którą współrealizowało m.in. program Rewitalizacji Społecznej na tzw. Obszarach wykluczonych obejmujących m.in. gminy: Barwice, Grzmiąca i Szczecinek

Ponadto we współpracy z Fundacją Nauka dla Środowiska LGD prowadziło w minionym okresie lokalny punkt Ośrodka Ekonomii Społecznej w ramach realizacji programu współfinansowanego ze środków Unii Europejskiej w ramach Programu EFS Europejski Fundusz Społeczny w zakresie wdrażania Szczecińskiego Ośrodka Wsparcia Ekonomii Społecznej – SZOWES.

Członkowie LGD również posiadają niezbędne doświadczenie w zakresie pozyskiwania środków z innych źródeł na realizację projektów dla lokalnych społeczności np. Stowarzyszenie „Gmina z Pomysłem” – zadanie publiczne Nowy kierunek rozwoju dla Gminy Białe Bory, projekt grantowy „Wspieranie aktywności fizycznej dzieci i młodzieży oraz mieszkańców sołectwa Stepiet”, przedsięwzięcie inwestycyjne „Tęczowe schody Białego Boru” w ramach projektu „Rewitalizacja szans na aktywną integrację”; Stowarzyszenie Borneński Uniwersytet Trzeciego Wieku w Bornem Sulnowie – projekt grantowy „Wyplatać każdy może”; Stowarzyszenie „Droga” – zadania publiczne pod tytułem: Wspieranie seniorów i osób niepełnosprawnych, turystyki, ekologii i krajoznawstwa, wspierających działania i inicjatywy społeczne promujące Gminę Szczecinek, edukacji i wychowania, społeczności lokalnych, kultury, sztuki, ochrony dóbr kultury dziedzictwa narodowego. Otwieramy bramy tolerancji – zmieniamy myślenie o zdrowiu psychicznym; Stowarzyszenie Wyprzedzić czas w Bornem Sulnowie – mikrodotacja, projekt. W leśnym miasteczku – integracja i edukacja; Stowarzyszenie „Silnowo 2020” – zadanie publiczne pt. „Wakacyjna aktywacja mieszkańców Silnowa”, projekt grantowy „Po tej stronie jeziora”.

1.3. Opis struktury LGD i charakterystyka członków

LGD jest partnerstwem trójsektorowym składającym się z sektora publicznego, gospodarczego i społecznego. Na dzień przyjęcia Strategii stowarzyszenie liczyło 86 członków.

Tabela nr 2. Członkowie Stowarzyszenia w podziale na sektory na dzień sporządzenia strategii.

Sektor	Liczba członków	Udział %
Publiczny	14	16,28
Gospodarczy	16	18,60
Społeczny	56	65,12
Razem	86	100

Sektor publiczny reprezentowany jest m.in. przez gminy: Barwice, Białe Bory, Borne Sulnowo, Grzmiąca i Szczecinek oraz Powiat Szczeciński i jednostkę organizacyjną powiatu (Powiatowy Zarząd Dróg). Natomiast w sektorze społecznym są to m.in. organizacje pozarządowe, ochotnicze straż pożarne czy mieszkańcy obszaru LSR, a w sektorze gospodarczym są to m.in. firmy i podmioty gospodarcze działające i funkcjonujące na terenie LGD objętym niniejszą Strategią. Są wśród nich m.in. firmy z branży muzycznej, handlowej, produkcyjnej, kosmetycznej czy motoryzacyjnej.

Osoby będące Członkami Stowarzyszenia zostali podzieleni na 3 grupy, członkowie: zwyczajni, wspierający i honorowi. LGD jest organizacją inkluzywną, która chętnie poszerza grono swoich członków o nowe osoby i instytucje. Aby stać się członkiem zwyczajnym lub wspierającym LGD w przypadku osób fizycznych należy złożyć pismną deklarację przystąpienia do Stowarzyszenia i przestrzegania jego Statutu, a w przypadku osób prawnych dodatkowo należy dostarczyć uchwałę danego organu zawierającą deklarację przystąpienia do Stowarzyszenia i wskazać osobę reprezentującą. Nabycie członkostwa następuje na mocy uchwały Zarządu. Nadanie godności członka honorowego następuje uchwałą Walnego Zebrania Członków na wniosek Zarządu.

Oddolne podejście budowania strategii zgodnie z istotą podejścia Leader oraz jej realizacji pozwala łączyć wiedzę, doświadczenie i umiejętności przedstawicieli trzech sektorów: publicznego, gospodarczego i społecznego. Takie podejście umożliwia wspieranie określonych ścieżek rozwoju obszaru zgodnych z ich potrzebami, planami i oczekiwaniami. Partnerstwo działające na rzecz rozwoju obszarów wiejskich uwzględnia potrzeby związane z ochroną oraz promocją środowiska naturalnego, krajoznawstwa, zasobów historyczno – kulturalnych, uwagłędnia rozwój turystyki oraz popularyzację i rozwój produkcji wyrobów regionalnych oraz zachowanie dziedzictwa

kulturowego. Opisany obszar działania w połączeniu z partycypacją społeczną pozwala zidentyfikować obszary wymagające wsparcia i ująć właściwe działania w odpowiedzi na te problemy w LSR.

Dostęp do udziału w Partnerstwie był i jest otwarty, nie ma żadnych ograniczeń czy też wykluczeń, które można by uznać za dyskryminujące dla kogokolwiek. Partnerskie relacje członków Stowarzyszenia to podstawa współpracy. Stowarzyszenie ma charakter inkluzywny, charakteryzując się dostępnością, otwartością dla wszystkich zainteresowanych i propagowaniem równego traktowania wszystkich grup społecznych i reprezentowanych sektorów. Zgodnie z §20 pkt. 3 Nadzwyczajne Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia zwołuje Zarząd; z własnej inicjatywy, na wniosek Komisji Rewizyjnej, na wniosek 10% ogółu członków Stowarzyszenia.

1.4 Skład organu decyzyjnego

W myśl zasad LEADER oraz wypracowanych standardów zarządzania Stowarzyszenie dba o partycypację w procesach decyzyjnych, gwarantuje także, że żadna pojedyncza grupa interesu, nie kontroluje tych procesów. Zgodnie ze Statutem Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM organem decyzyjnym w zakresie wyboru operacji i ustalenia kwoty wsparcia jest Rada, która działa według zasad określonych w Regulaminie Rady LGD. Zgodnie z zapisami Statutu Rada składa się z minimum sześciu członków wybieranych i odwoływanych przez Walne Zgromadzenie Członków Stowarzyszenia. Członek Rady LGD nie może być równocześnie członkiem Komisji Rewizyjnej, Zarządu lub pracownikiem biura LGD. W jej składzie znajduje się co najmniej jedna osoba poniżej 25 roku życia lub co najmniej jedna osoba powyżej 60 roku życia, jak też co najmniej jedna osoba wyznaczona przez organizację pozarządową typu Koło Gospodyń Wiejskich (KGW) lub Ochotnicza Straż Pożarna (OSP).

Tabela nr 3. Reprezentanci sektorów oraz grup interesów w organie decyzyjnym

L.p.	Nazwa	Reprezentanci sektorów	
		Liczba osób	Udział procentowy %
1.	Sektor publiczny	3	27,273
2.	Sektor gospodarczy	5	45,454
3.	Sektor społeczny	3	27,273
Razem:		11	100,00

Źródło: opracowanie własne LGD

1.5 Rozwiązania regulujące w procesie decyzyjnym

W procesie decyzyjnym każdorazowo Rada zachowywać będzie parytety zapewniające reprezentatywność sektorów poprzez weryfikowanie grup interesu – zgodnie z przyjętym Regulaminem Rady oraz Procedurą wyboru i oceny operacji, a także Procedurą wyboru i oceny grantobiorców. W składzie Rady podczas podejmowania decyzji ani władze publiczne, ani żadna z grup interesu, nie będzie posiadać więcej niż 49% praw głosu. Poprawności formalnej wyłączenia będą służyć deklaracje bezstronności oraz rejestry interesów członków Rady. Aby uzyskać wysoki poziom procesu wyboru operacji do dofinansowania, członkowie Rady są odpowiedzialni za przeszkolenie i zasad oceny i wyboru projektów do dofinansowania. Nad prawidłowym przebiegiem procesu oceny i wyboru, poprawności dokumentacji oraz zgodnością formalną nadzór sprawuje biuro Stowarzyszenia.

Pracownicy biura stanowią ważny komponent wdrażania LSR, ponieważ odpowiedzialni są m.in. za zamieszczanie ogłoszeń o naborze oraz wyników naborów na stronie internetowej. Zajmują się poradenstwem dla wnioskodawców, monitorują prawidłowość realizacji projektów, a także prowadzą działalność promocyjną LGD. Ponadto wspierają radę w weryfikacji wniosków i przygotowaniu dokumentacji po naborze. Pracownicy biura odpowiedzialni są także za plan szkoleń i realizują w praktyce plan komunikacji z mieszkańcami obszaru, na którym realizowana jest LSR. Pracownicy biura oraz członkowie stowarzyszenia biorą udział w szkoleniach podnoszących kwalifikacje oraz poszerzających wiedzę z zakresu funduszy unijnych w tym programu LEADER.

Stowarzyszenie ma podpisaną umowę w zakresie obsługi księgowej, oraz zleca prace związane z obsługą informatyczną biura. Ponadto stowarzyszenie wynajmuje pomieszczenie, w którym znajduje się siedziba LGD wyposażona w niezbędną infrastrukturę biurową.

1.6 Dokumenty regulujące funkcjonowanie LGD

Główne dokumenty regulujące funkcjonowanie Stowarzyszenia LGD POJEZIERZE RAZEM przedstawiono w poniższej tabeli:

Tabela nr 4. Dokumenty regulujące funkcjonowanie Stowarzyszenia

L.p.	Dokument	Regulowane zagadnienia	Sposób uchwalania i aktualizacji
1.	Statut	Siedziba LGD, prawa i obowiązki członków, cele i zasady działania LGD, kompetencje władz (Walne Zebranie Członków Stowarzyszenia, Zarząd, Rada, Komisja Rewizyjna), majątek LGD.	Uchwała Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia
2.	Regulamin Rady LGD	Szczegółowe zasady i tryb działania, zasady zwalowania i organizacji posiedzeń i ich protokolowania, rozwiązania dotyczące wyłączenia z oceny, zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji, zasady zachowania parytetów.	Uchwała Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia
3.	Regulamin Zarządu POJEZIERZE RAZEM	Szczegółowe zasady i tryb działania, zasady zwalowania i organizacji posiedzeń, podział zadań pomiędzy członków Zarządu, zasady protokołowania posiedzeń	Uchwała Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia
4.	Regulamin Rewizyjnej POJEZIERZE RAZEM	Szczegółowe zasady i tryb działania w tym zasady kontrolowania, posiedzenia komisji, kompetencje komisji	Uchwała Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia
5.	Regulamin obrad Walnego Zebrania LGD POJEZIERZE RAZEM	Posiedzenia Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia, głosowania, wybory do władz, dokumentowanie posiedzeń	Uchwała Walnego Zebrania Członków Stowarzyszenia
6.	Regulamin Biura	Struktura biura, podstawowe obowiązki pracodawcy i pracowników, opis stanowisk, procedury naboru pracowników, zasady wynagradzania pracowników	Uchwała Zarządu

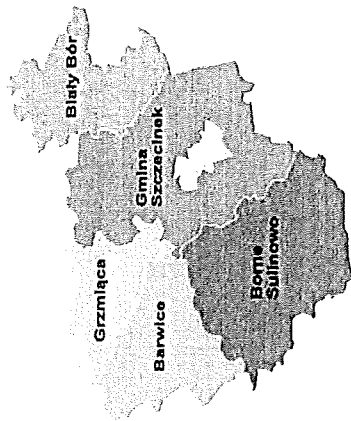
Źródło: opracowanie własne LGD.

1.7 Potencjał ludzki LGD

Członkowie oraz pracownicy biura LGD stanowią główny zasób Stowarzyszenia – posiadają doświadczenie w zakresie wdrażania Rozwoju Lokalnego Kierowanego przez Społeczność, a co za tym idzie – w zakresie wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju. Potencjał ludzki Stowarzyszenia posiada niezbędną wiedzę, doświadczenie i kompetencje do zrealizowania zamierzonych celów. LGD POJEZIERZE RAZEM przez wiele lat swojej działalności wypracowało pogłębione partnerstwo, które oparte jest na skutecznej komunikacji oraz wspólnym podejmowaniu decyzji. W swoim funkcjonowaniu polega na doświadczeniu swoich członków jak również słucha głosów mieszkańców, organizacji i instytucji z obszaru. Założona na wstępie współpraca trójsektorowa zapewnia postrzeganie potrzeb lokalnych społeczności z szerszej perspektywy.

Rozdział II Charakterystyka obszaru i ludności objętej wdrażaniem LSR

Lokalna Strategia Rozwoju przygotowana przez LGD POJEZIERZE RAZEM obejmuje obszar pięciu gmin: Barwice, Biały Bór oraz Borne Sulinowo jako trzy gminy miejsko-wiejskie oraz Grzmiąca i Szczecinek jako dwie gminy wiejskie. Jest to obszar powiatu szczecińskiego z wyłączeniem miasta Szczecinek, które na dzień 31.12.2020 r. zamieszkiwało 38 489 osób. Gminy: Grzmiąca, Barwice i Borne Sulinowo graniczą administracyjnie z gminą wiejską Szczecinek, natomiast gmina wiejska Szczecinek graniczy administracyjnie z gminą Biały Bór. W konsekwencji, gminy tworzą jeden spójny przestrzennie obszar, co obrazuje poniższa mapa. Zakłada się, że spójność terytorialna jest zarówno narzędziem, jak i efektem osiągnięcia spójności ekonomicznej i społecznej.

Źródło: opracowanie własne LGD

Powierzchnia obszaru objętego LSR czyli powierzchnia 5 gmin bez miasta Szczecinek wynosi 1718 km². Pod względem powierzchni największą jest Gmina Szczecinek (500 km²), a najmniejsza Gmina Grzmiąca (205 km²). Gęstość zaludnienia obszaru wynosi 21 osób/km², co jest wartością niższą niż średnia dla województwa zachodniopomorskiego (73 osoby/km²). Największą gęstością zaludnienia cechuje się Gmina Barwice tj. 31 osób na km², zaś najmniejszą Gmina Biały Bór oraz Gmina Szczecinek, gdzie wartość w obu przypadkach wynosi 18 osób na km². Ludność miejska stanowi prawie 30% ogólnej ludności obszaru.

Tabela nr 5. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

Gmina	Powierzchnia (km ²)	Ludność		Gęstość zaludnienia (ludność na km ²)
		Ogółem	% ludności miejskiej	
Barwice	259	8 070	43,83	31
Biały Bór	270	4 988	41,80	18
Borne Sulinowo	484	9 481	53,38	20
Grzmiąca	205	4 477	0	22
Szczecinek	500	8 959	0	18
Razem obszar LSR	1 718	35 975	10 683	21
Województwo zachodniopomorskie	22 905	1 661 073	1 136 448	73

(Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>)

Obszar powiatu stanowi integralną część Pojezierza Drawskiego, które wyróżnia urozmaicona rzeźba terenu. Wynika to z tego, iż położony jest na wspaniałych terenach połodowcowych, będących dziełem ostatniego skandynawskiego lodowca sprzed 10 tysięcy lat. Pozostawił on po sobie imponujące pasma moreny czołowej,

wzgórza, pagórki, głębokie doliny, jary i wąwozy sąsiadujące z rozległymi torfowiskami. Przez centralną i północną część Pojezierza przebiega rozległe pasmo wzniesień moreny czołowej. Obok wzgórz morenowych drugim charakterystycznym elementem krajobrazu połodowcowego są jeziora, których na obszarze planowanym do objęcia LSR jest ponad 70. Przeważają jeziora rynnowe, o charakterystycznym wydłużonym kształcie, nie brakuje też jezior moreny denniej, tzw. oczek połodowcowych. Powyższe ukształtowanie terenu wskazuje na spójność geograficzną. Na Pojezierzu Drawskim swoje źródła mają rzeki Przyimorza: Rega i Parsęta. Śląd też wypływają dwa największe dopływy Noteci: Gwda i Drawa, znane jako atrakcyjne szlaki wodne. Obszar objęty LSR cechuje się dużym udziałem lasów – lasistość na poziomie 46,15%. W zagospodarowaniu terenu przeważają lasy i użytki rolne, co warunkuje rolno-leśny charakter obszaru.

Obszar objęty Lokalną Strategią Rozwoju charakteryzuje się bogactwem pod względem różnorodności przyrodniczej. Występują tu liczne, charakterystyczne dla pojezierzy, gatunki roślin i zwierząt, w tym wyróżniające się liczbą gatunków chronionych. Bogactwem przyrodniczym jest występowanie unikatowej i bardzo nielicznie występującej w naszym kraju roślinności jezior łobeliowych. Znaczna część obszaru objęta jest różnymi formami ochrony przyrody i krajobrazu.

Zgodnie z klasyfikacją Okolowicza i Martyn obszar objęty LSR leży w pomorskim regionie klimatycznym o silnym wpływie Morza Bałtyckiego. Średnia temperatura roczna wynosi około 7,2°C, natomiast średnioroczna suma opadów atmosferycznych oscyluje wokół 637mm. Na danym terenie przeważają wiatry wiejące z kierunków zachodnich oraz południowo-zachodnich.

Historia terenów obszaru LSR podobnie jak całego Pomorza Zachodniego przyczyniła się do wielu zniszczeń i strat w sferze kultury duchowo – materialnej. Działania wojenne spowodowały utracenie w znacznej części dorobku wieków, niemal całkowitej wymiany ludności, przemian społeczno-ekonomicznych. Dziedzictwo kulturowe w obliczu tych wydarzeń ma istotne znaczenie oraz jest podstawą budowania tożsamości mieszkańców. Ochrona zachowanych do dziś fragmentów tego dziedzictwa jest jednym z ważniejszych kierunków podejmowanych działań.

Obszar LSR cechuje się bogatym dziedzictwem kulinarnym, które ma swoje odzwierciedlenie w produktach tradycyjnych wpisanych na Listę Produktów Tradycyjnych oraz potencjałem do wpisania kolejnych.

Ludność zamieszkująca obszar LGD charakteryzują wspólne potrzeby społeczne jak przeciwdziałanie bezrobociu i ubóstwu, przeciwdziałanie migracjom młodych ludzi, konieczność wzmocnienia rozwoju gospodarczego oraz pełne wykorzystanie potencjału turystycznego. Na obszarze LGD przewidziano wsparcie dla grup osób w niekorzystnej sytuacji tj. kobiety, osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunów, co wynika z przeprowadzonej analizy potrzeb i potencjału.

Poprzez wspólne, wieloletnie wdrażanie programu „Działaj Lokalnie” będącego przedsięwzięciem Polsko-Amerykańskiej Fundacji Wolności oraz rozwijanie kolejnych inicjatyw wspierających rozwój i aktywność społeczności wiejskich w tym w szczególności w ramach inicjatywy LEADER, budowana jest zaangażowana i identyfikująca się z regionem wspólnota mieszkańców obszaru objętego LSR. Według ewaluacji zewnętrznej przeprowadzonej w 2022 roku, mieszkańcy postrzegają LGD jako trwałą, stabilną organizację, która ma charakter pomocowy – pozwala na zawiązywanie partnerstw międzysektorowych, sprzyja dialogowi społecznemu i wypracowywaniu komplementarnych rozwiązań. Wieloletnie doświadczenie i otwartość na oddolne potrzeby mieszkańców świadczy o realnym wpływie Lokalnej Grupy Działania POJEZIERZE RAZEM na rozwój obszaru.

Niniejsza Strategia Rozwoju Kierowanego przez Społeczność jest strategią wielofundusową, finansowaną w ramach Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023-2027 oraz Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach programu regionalnego Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego 2021-2027. Operacje w ramach powyższych EFSI będą mogły być realizowane na całym obszarze objętym LSR.

Rozdział III Partykypacyjny charakter LSR

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM powstawała dzięki społeczności lokalnej, która brała czynny udział na każdym etapie jej powstawania.

Oddolność tworzenia niniejszej LSR została zapewniona poprzez angażowanie partnerów lokalnych oraz rzeczywisty, partykypacyjny udział mieszkańców w procesie jej powstawania. Aktywność podmiotów zaangażowanych w przygotowanie LSR będzie kontynuowana również w trakcie jej wdrażania. Oddolność to jedna z siedmiu podstawowych cech metody LEADER. Oddolność dokumentu można wypracować poprzez

wykorzystywanie partycypacyjnych metod do pozyskiwania danych, pomysłów i inicjatyw. Należy w tym miejscu podkreślić, że przygotowywanie strategii ma na celu osiągnięcie spójności wymaganej od tego typu dokumentu oraz uwzględnienie potrzeb lokalnej społeczności.

Partycypacja to proces polegający na uspołecznieniu podejmowanych decyzji, to współpraca między instytucjami, a społecznością lokalną. Udział społeczności lokalnej w podejmowaniu decyzji jest niezbędny: sprzyja on rozwojowi demokracji, pobudza i integruje dzięki podejmowaniu wspólnych działań na rzecz rozwoju obszaru objętego LSR, daje poczucie sprawczości i wpływ na najbliższe otoczenie.

Na potrzeby tworzenia LSR oraz zapewnienia oddolnego charakteru dokumentu Stowarzyszenie zagwarantowało współpracę z lokalną społecznością na każdym, kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR, co przedstawia poniższa tabela nr 6.

Tabela nr 6. Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystywane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR.

Kluczowy etap przygotowania LSR				
1- diagnoza i analiza SWOT	2- określenie celów i wskaźników w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowanie planu działania	3- opracowanie sposobu wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanawiania kryteriów wyboru	4- opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji	5- przygotowanie planu komunikacyjnego w odniesieniu do realizacji LSR
Z kim pracowano?				
Mieszkańcy obszaru LGD	Mieszkańcy obszaru LGD	Mieszkańcy obszaru LGD	Mieszkańcy obszaru LGD	Mieszkańcy obszaru LGD
Metoda wykorzystana do pracy				
Spotkania konsultacyjne	Spotkania konsultacyjne	Grupa robocza	Grupa robocza	Grupa robocza
Badania ankietowe	Grupa robocza	Spotkania konsultacyjne	Spotkania konsultacyjne	Spotkania konsultacyjne
Biały wywiad	Fizyki projektowe	Biały wywiad	Biały wywiad	Biały wywiad
Badania ewaluacyjne	-	-	-	Badania ewaluacyjne
Punkt konsultacyjny w biurze	Punkt konsultacyjny w biurze	Punkt konsultacyjny w biurze	Punkt konsultacyjny w biurze	Punkt konsultacyjny w biurze

Źródło: Opracowanie własne LGD

Stowarzyszenie prowadząc prace nad przygotowaniem LSR korzystało z doświadczenia swoich członków oraz kadry LGD uczestniczących w realizacji LSR w latach 2007-2013 oraz 2014-2020. Ponadto korzystano z wyników badań własnych i ewaluacji LSR, danych pozyskanych ze źródeł statystyki publicznej oraz materiałów pozyskanych w wyniku przeprowadzonych konsultacji ze społecznością lokalną. Komunikaty na temat spotkań zamieszczono na oficjalnej stronie LGD oraz Powiatu Szczecineckiego, fanpage'u LGD oraz Powiatu Szczecineckiego, w lokalnej prasie (forma elektroniczna), na oficjalnych stronach internetowych i tablicach ogłoszeń gmin członkowskich. Ponadto mieszkańcy byli informowani o planowanych konsultacjach podczas bezpośredniej komunikacji z pracownikami biura.

Spotkania były prowadzone w formie warsztatowej w oparciu o narzędzia diagnozy i tworzenia strategii. Konsultacje posłużyły ocenie naszego potencjału oraz diagnozie potrzeb. Mieszkańcy poszczególnych gmin mieli okazję przedstawić swoje opinie, pomysły oraz pomóc w określeniu kierunków rozwoju obszaru. Podczas konsultacji przedstawiono diagnozę problemów obszaru i mieszkańców gmin wchodzących w skład LGD, w tym ukierunkowanie na zagađnienia dotyczące innowacyjności, cyfryzacji, środowiska i klimatu, zmian demograficznych ze szczególnym uwzględnieniem starzenia się społeczeństwa oraz wyłudniania obszaru planowanego do objęcia LSR, a także partnerstwa w realizacji LSR polegającego na wspólnej realizacji przedsięwzięć i projektów. Lokalna

społeczność została zaangażowana do przeprowadzenia analizy mocnych i słabych stron, szans i zagrożeń (SWOT), a także określenia celów LSR.

W skład grupy roboczej powołanej do spraw przygotowania LSR na lata 2023-2027 na równych zasadach weszli: członkowie LGD, a zarazem przedstawiciele poszczególnych gmin członkowskich oraz pracownicy biura LGD, których wiedza, doświadczenie i plany odnośnie przyszłego rozwoju, łączą się z zakresem i tematyką strategii. Zadaniem grupy roboczej było m.in. konsultowanie projektu LSR na każdym etapie jej tworzenia oraz planowanie działań do realizacji w ramach LSR na lata 2023 - 2027.

Prace nad LSR zostały podzielone na etapy:

1. **Diagnoza i analiza SWOT** (diagnoza partycypacyjna) – przeprowadzono po jednym spotkaniu na obszarze każdej z gmin planowanych objęciem LSR (lipiec 2022 r.). W trakcie spotkań wykorzystano metodę burzy mózgów, która pozwoliła na uzyskanie informacji mogących znaleźć się w ostatecznej wersji LSR. Ponadto przeprowadzono analizę potrzeb rozwojowych i potencjału danego obszaru, a także celów strategii w tym wymiernych celów końcowych dotyczących rezultatów oraz podjęto dyskusję na temat planowanych działań. Ponadto w trakcie spotkań przeprowadzono badanie ankietowe (pytania otwarte i zamknięte). Materiały uzyskane podczas spotkań zostały przeanalizowane i pogrupowane. W wyniku realizacji pierwszego etapu powstała wstępna diagnoza obszaru, wyłoniła się grupa osób w niekorzystnej sytuacji, a także stworzono zarys analizy SWOT.
2. **Określenie celów i wskaźników** w odniesieniu do opracowania LSR oraz opracowania planu działania w trakcie spotkań grupy roboczej analizowano materiały zebrane podczas realizacji tzw. diagnozy partycypacyjnej oraz w oparciu o złożone fizyki projektowe. Z przeanalizowanych i pogrupowanych informacji wypracowano plan działania oraz projekt celów, przypisanych im przedsięwzięć i wskaźników.
3. **Opracowanie sposobu wyboru i oceny operacji oraz sposobu ustanawiania kryteriów wyboru** – podczas spotkań grupy roboczej sporządzono wyżej wskazane opracowanie w oparciu o wyniki konsultacji społecznych oraz ogólnodostępne dokumenty regulujące daną tematykę.
4. **Opracowanie zasad monitorowania i ewaluacji** – podczas spotkań grupy roboczej wyznaczono elementy podlegające ewaluacji oraz monitoringowi, określono kryteria ewaluacji, czas i sposób pomiaru danych, czas przeprowadzania ewaluacji oraz sposób wykorzystywania wyników ewaluacji i analizy danych monitoringowych.
5. **Przygotowanie planu komunikacji** w odniesieniu do realizacji LSR – podczas spotkań grupy roboczej określono różnorodne metody komunikacji dopasowane do potrzeb lokalnej społeczności i grup osób w niekorzystnej sytuacji. W ramach prac na tym etapie określono również efekty działań komunikacyjnych. Na tym etapie posłużono się m.in. wynikami badań ewaluacyjnych oraz uwag zgłaszanych podczas konsultacji społecznych.

Harmonogram konsultacji społecznych dotyczących głównie kierunków interwencji, obszarów wsparcia LSR, elementów dotyczących opracowania zasad monitorowania i ewaluacji LSR, a także planu komunikacji przedstawia poniższa tabela nr 7:

Tabela nr 7. Harmonogram konsultacji społecznych

Gmina	Data	Miejsce
Biały Bór	19.07.2022	Urząd Miejski Biały Bór ul. Słupska 10 Sala konferencyjna
Barwice	20.07.2022	Urząd Miejski w Barwicach ul. Zwycięzców 22 Sala posiedzeń

Grzmiąca	21.07.2022	Urząd Gminy Grzmiąca ul. 1 Maja 7 Sala narad
Borne Sulimowo	25.07.2022	Urząd Miejski w Bornem Sulimowie Al. Niepodległości 6 Sala narad (1 piętro)
Szczecinek	28.07.2022	Urząd Gminy Szczecinek ul. Piłska 3 Sala konferencyjna

Źródło: opracowanie własne LGD.

Podczas konsultacji społecznych pojawiły się propozycje i pytania o np.: budowę lub modernizację dróg, docieplenie budynków mieszkalnych czy komunikację podmiejską. Zakres działań nie obejmuje rozwiązania powyższych problemów, z tego względu LGD dokonała odrzucenia proponowanych zagadnień.

Przedstawiciele sektora społecznego podkreślali potrzebę działań aktywizujących i integrujących lokalną społeczność w szczególności poprzez operacje „miękkie” takie jak wyjazdy studyjne, warsztaty, szkolenia. Zaznaczano tu skupienie się głównie na osobach młodych jak i seniorach. Mieszkańcy wyrazili potrzebę realizacji działań zapobiegających depopulacji poprzez tworzenie dobrych warunków do życia dla lokalnej społeczności.

Natomiast w przypadku sektora gospodarczego stwierdzono konieczność kontynuacji działań związanych z zakładaniem i rozwijaniem działalności gospodarczej z uwzględnieniem ludzi młodych i osób niepełnosprawnych. Zwrócono tu również uwagę na wysoki stopień biurokracji i dość skomplikowaną formę wniosków. Zaznaczono w tym miejscu duży potencjał przyrodniczy regionu w odniesieniu do rozwoju turystyki.

Sektor publiczny zwracał uwagę na potrzebę rozwoju infrastruktury kulturalnej, społecznej, turystycznej i ochrony zabytków.

Konsultacje społeczne pokazały nam jaki kierunek rozwoju obierają mieszkańcy, jakie są ich oczekiwania, potrzeby i przeszkody w realizowaniu pomysłów. Poniższa tabela dokładnie opisuje metody konsultacji, które posłużyły do stworzenia LSR.

Tabela nr 8. Partycypacyjne metody konsultacji wraz z uzasadnieniem ich wyboru

Opis zastosowanych metod partycypacyjnych wraz z uzasadnieniem ich wyboru	Dokumenty potwierdzające
Spotkania konsultacyjne – przyczyniły się do uzyskania informacji na temat potrzeb rozwojowych i potencjału danego obszaru, a także celów strategii w tym wymiernych celów końcowych dotyczących rezultatów oraz planowanych działań widzianych oczami lokalnej społeczności.	listy obecności, dokumentacja fotograficzna, wypracowane materiały
Grupa robocza ds. przygotowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023 - 2027 – to grupa kilkunastu osób: przedstawicieli gmin członkowskich, przedstawiciela Starostwa Powiatowego Szczecinek oraz pracowników biura LGD, która brała udział w tworzeniu LSR. Jej celem było wyznaczenie kierunku prac nad poszczególnymi rozdziałami LSR oraz analiza danych zebranych podczas spotkań konsultacyjnych.	Uchwała nr 403/III/2023/Z Zarządu Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM w sprawie: wyboru grupy roboczej ds. przygotowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027, listy obecności, wypracowane materiały
Badania ankietowe (pytania zamknięte i otwarte) przeprowadzane były podczas spotkań konsultacyjnych oraz za pośrednictwem strony internetowej www.lgd.szczecinek.pl . Ponadto mieszkańcy mieli okazję wypełnić ankietę w biurze LGD, a także podczas lokalnych wydarzeń.	Ankiety wypełnione przez mieszkańców w wersji papierowej i elektronicznej, wyniki ankiet

gdzie pracownicy biura LGD prowadzili punkty konsultacyjne. Pytania ankietowe zawierały prośbę o ocenę działań prowadzonych przez LGD POJEZIERZE RAZEM oraz badały efekty działań komunikacyjnych i promocyjnych LGD, potrzeb rozwojowych mieszkańców obszaru, które powinny być w pierwszej kolejności objęte wsparciem, potencjału danego obszaru. Ponadto proszono mieszkańców o wskazanie grup osób, na których działania LGD powinny się skoncentrować. Za pomocą tej metody zebrano wnioski i opinie mieszkańców potrzebne do przeprowadzenia diagnozy i analizy SWOT.	Wypełnione fiszki projektowe
Fiszki projektowe w formie badań ankietowych (pytania zamknięte i otwarte) podczas spotkań konsultacyjnych oraz za pośrednictwem strony internetowej www.lgd.szczecinek.pl . Treści informujące o wypełnieniu fiszki projektowej zamieszczone były na stronach internetowych gmin członkowskich oraz lokalnych mediów. Ponadto mieszkańcy mieli okazję wypełnić fiszkę w biurze LGD, a także podczas lokalnych wydarzeń, gdzie pracownicy biura LGD prowadzili punkty konsultacyjne. Pytania ankietowe zawierały prośbę o wskazanie projektów, które powinny być zrealizowane na obszarze LSR. Za pomocą tej metody zebrano informacje na temat planowanych do realizacji przedsięwzięć.	Wydruki z baz danych oraz dane w wersji elektronicznej
Białe wywiad – gromadzenie niezbędnych informacji do tworzenia LSR za pomocą ogólnie dostępnych źródeł m. in. baz danych, danych publicznych. Za pomocą tej metody zebrano informacje niezbędne między innymi do przeprowadzenia analizy potrzeb i potencjału obszaru.	Raport z badania
Badanie ewaluacyjne – przeprowadzone przez Pracownię Badań Soma. Monika Kwiecińska – Źródła. Raport zawiera informacje nt. poglądów mieszkańców i przedstawicieli podmiotów funkcjonujących na obszarze Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM. Wyniki badania zawierające cenne wskazówki i propozycje rozwiązań najważniejszych problemów pomogły w przeprowadzeniu diagnozy obszaru oraz planu komunikacyjnego.	
Punkt konsultacyjny w biurze – mieszkańcy mieli możliwość do wnoszenia uwag do poszczególnych etapów LSR lub zgłaszać pomysły.	Notatki służbowe

Źródło: Opracowanie własne LGD.

Z powyższej tabeli wynika, że na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR wykorzystano metody adekwatne do potrzeb.

Lokalna Strategia Rozwoju opracowywana była przy pełnym zaangażowaniu społeczności lokalnej i jej aktywnym uczestnictwie. W tworzenie LSR zaangażowali się sołtysi, przedstawiciele Ochotniczych Strazy Pożarowych, Polskiego Związku Wędkarskiego, Gminnych Ośrodków Pomocy Społecznej oraz Ludowego Zespołu Sportowego, przedstawiciele Urzędów Gmin, na terenie których planowane jest wsparcie, organizacje pozarządowe, przedsiębiorcy i osoby zainteresowane podjęciem działalności gospodarczej oraz pozostali mieszkańcy obszaru objętego LSR. Dokumentami potwierdzającymi przeprowadzoną analizę oraz dane do budowy LSR wspólnie z mieszkańcami obszaru były ankiety, ogłoszenia, listy obecności, fiszki projektowe, zdjęcia. Skutki i wyniki zastosowanych przez Stowarzyszenie partycypacyjnych metod zostały opisane w dalszych rozdziałach LSR.

Podstawą aktualizacji Lokalnej Strategii Rozwoju będą m. in.:

- wyniki monitoringu i ewaluacji opracowywane,
- wnioski, uwagi, pomysły, inicjatywy zgłoszone poprzez formularz kontaktowy umieszczony na stałe (w widocznym miejscu) na stronie internetowej LGD,
- konsultacje stacjonarne lub telefoniczne w godzinach funkcjonowania biura.

Czynny udział mieszkańców obszaru planowanego do objęcia LSR występował w postaci składania propozycji do analizy SWOT czy propozycji celów podczas spotkań konsultacyjnych. Propozycje mogły być również składane za pośrednictwem poczty elektronicznej i zwykłej, a także bezpośrednio w biurze Stowarzyszenia. Natomiast komunikacja z członkami stowarzyszenia odbywała się telefonicznie, poprzez mailing, wiadomości sms, stronę internetową i portal społecznościowy.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM będzie motywować i umożliwiać prawdziwy udział lokalnej społeczności we wdrażaniu LSR nie tylko poprzez samo informowanie mieszkańców, że mogą brać udział w rozwijaniu LSR i prezentowanie ofert finansowania dla regionu. Proces jest otwarty, jak to tylko możliwe. Stowarzyszenie przewidziało alternatywne kanały komunikacji, aby nie wykluczyć żadnych grup społecznych np. młodzieży i osób starszych, którzy mogą mieć problem z podróżowaniem, lub osób z ograniczonym czasem np. młodych rodziców itp. Komunikacja będzie odbywać się w zróżnicowany sposób, tj.: przez Internet, telefon lub osobiście, co sprawi, że osoby wykluczone cyfrowo, komunikacyjnie czy z niepełnosprawnościami będą mogli skorzystać z konsultacji, złożyć wniosek lub zgłosić jakiś problem. Ponadto LGD planuje komunikować się z lokalną społecznością poprzez umieszczanie informacji na tablicach ogłoszeń w Urzędach Gmin, MOPS-ach, GOPS-ach, Powiatowym Urzędzie Pracy, poprzez zamieszczanie informacji na stronach internetowych naszych członków i partnerów, w tym gmin oraz na oficjalnej stronie LGD i portalu społecznościowym. Zarówno formy cyfrowe jak i papierowe mają zapewnić szeroki dostęp do informacji o strategii i dotrzeć do jak największej liczby osób. LGD doloży wszelkich starań, aby w miarę potrzeb angażować w realizację Planu komunikacji różne środowiska lokalne tj. Ochotnicze Straże Pożarne, Kola Gospodyń Wiejskich, sołtysów, opiekunów z GOPS itp.

Wszelkie zmiany LSR będą konsultowane z lokalną społecznością. Propozycje zmian wychodzące od mieszkańców, wnioskodawców, grantobiorców, członków organów LGD oraz zaleceń organów nadzoru i instytucji zarządzających będą szczegółowo analizowane przed ich przyjęciem lub odrzuceniem.

W trakcie tworzenia LSR Stowarzyszenie uwzględniło zasady horyzontalne określone w art. 9 rozporządzenia 2021/1060 w tym:

- poszanowanie praw podstawowych oraz przestrzeganie Karty Praw podstawowych Unii Europejskiej,
- zasady równości kobiet i mężczyzn,
- zasadę równości szans i braku dyskryminacji ze względu na płeć, rasę lub pochodzenie etniczne, religię lub światopogląd, niepełnosprawność, wiek lub orientację seksualną, w tym zasadę dostępności dla osób z niepełnosprawnościami,
- zgodności działań z celem wspierania zrównoważonego rozwoju określonego w art. 11 TFEU, oraz z uwzględnieniem celów ONZ dotyczących zrównoważonego rozwoju, a także porozumienia paryskiego i zasady „nie czyni poważnych szkód”. Zasady te stosowane będą również w trakcie wdrażania LSR.

Praca nad Lokalną Strategią Rozwoju to nie tylko jej napisanie, ale również wieloletni proces jej wdrażania. Jest to dokument bardzo dynamiczny, zmieniający się w czasie i odpowiadający na bieżące potrzeby obszaru LSR objętego. Stowarzyszenie będzie stale monitorować postępy realizacji poszczególnych przedsięwzięć i wskaźników. Aby móc realizować LSR w sposób partycypacyjny Stowarzyszenie będzie w ciągłym kontakcie z lokalną społecznością.

LGD planuje wspierać słabszych członków społeczności w procesie rozwoju lokalnego poprzez analizę sytuacji lokalnej, identyfikację i rozwój potencjalnych projektów, stymulowanie potencjalnych beneficjentów oraz pomoc lokalnym koordynatorom projektów w rozwijaniu własnych pomysłów w projekty kwalifikujące się do wsparcia finansowego – głównie poprzez świadczenie bieżącego bezpłatnego profesjonalnego doradztwa.

Etap wdrażania LSR będzie opierał się na partnerstwie, pod którym kryje przede wszystkim równe traktowanie siebie nawzajem i myślenie o interesie drugiej strony. Funkcjonowanie Stowarzyszenia LGD POJEZIERZE RAZEM mocno wiąże się ze wzajemnym zaufaniem oraz dobrym wewnętrznym partnerstwem, co odzwierciedlają również zapisy dotyczące współpracy międzysektorowej rozwijającej wymianę doświadczeń i dobrych praktyk, które przyczynią się do innowacyjności działań w obszarze objętego LSR. Współpraca i wymiana doświadczeń z instytucjami publicznymi i organizacjami pozarządowymi działającymi w zakresie objętych celami Stowarzyszenia na poziomie krajowym i międzynarodowym również została ujęta w statucie LGD.

LGD reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru LSR proponuje warsztaty refleksyjne, które są elementem ewaluacji wewnętrznej Lokalnej Strategii Rozwoju, a celem jest analiza procesu wdrażania i jego efektów oraz zmian w otoczeniu LSR. Warsztaty refleksyjne LGD jako przystępna forma komunikacji dostosowana do odbiorców, będzie kontynuowana ze względu na dobry odbiór i efektywność tych spotkań.

Lokalna Grupa Działania jest partnerstwem osób fizycznych i prawnych zrzeszonych w ramach Stowarzyszenia i działającym na rzecz rozwoju obszarów wiejskich. Nasza współpraca polega na wspieraniu i rozwijaniu inicjatyw społecznych, podejmowaniu decyzji dotyczących kierunków rozwoju oraz realizacji konkretnych działań na rzecz społeczności lokalnej. Członkowie stowarzyszenia udzielają się w nim poprzez aktywny udział w Walnych Zebrańach Członków, uczestnicząc w posiedzeniach organów, szkoleniach, warsztatach refleksyjnych i w grupach roboczych.

LGD reprezentując partnerskie podejście do podmiotów z obszaru LSR przewidziała możliwość zgłaszania pomysłów na realizację nowych projektów wykraczających poza LSR (co czasem może wymagać zmiany LSR) – przy zapewnieniu informowania o wyniku dokonanej przez LGD weryfikacji zgłoszonej propozycji/inicjatywy z uzasadnieniem tego wyniku. Taka możliwość może mieć różnorodną formę np. naborów fiszek z pomysłami, formularzy kontaktowych na stronie internetowej itp. Ponadto przewiduje się otwarte konsultacje nowych pomysłów LGD np. przy okazji zmiany LSR. LGD każdorazowo będzie dbała o przystępną formę komunikacji dostosowaną do odbiorców. Formą partnerstwa jest wspieranie współpracy z innymi podmiotami, tj. animowanie podmiotów z obszaru LSR do współpracy z innymi podmiotami (nie tylko z LGD) poprzez szkolenia czy spotkania aktywizacyjne. LGD zamierza wspierać realizację operacji realizowanych w partnerstwie, czego istotnym elementem jest kojarzenie partnerów.

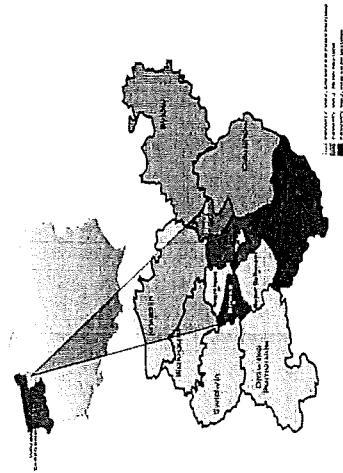
Patrząc długofalowo na proces wdrażania LSR, LGD będzie zaczęło do współpracy lokalną społeczność poprzez umożliwienie im zgłaszania nowych inicjatyw/pomysłów, które będą mogły być realizowane w ramach LSR. Należy mieć tu na uwadze, że zgłaszane propozycje mogą skutkować dokonaniem zmian w LSR. LGD będzie weryfikowała zgłoszone uwagi, propozycje/pomysły, a o wyniku ich analizy wraz z uzasadnieniem będzie informowała za pośrednictwem strony internetowej.

Rozdział IV Analiza potrzeb i potencjału LSR

4.1. Uwarunkowania geograficzne i demograficzne

Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM swoją działalnością obejmuje obszar 5 gmin z terenu powiatu szczecińskiego, z czego 3 gminy są wiejskie – Barwice, Biały Bór i Borne Sulinowo; natomiast 2 gminy są miejskie: Grzmiąca, Szczecinek.

Szczecinek jako miasto, które zamieszkuje ponad 20 000 mieszkańców nie będzie objęte Lokalną Strategią Rozwoju. Na dzień 31.12.2020 r. miasto zamieszkiwało 38 489 osób.

Źródło: opracowanie własne LGD

Powierzchnia obszaru objętego LSR czyli powierzchnia 5 gmin bez miasta Szczecinek wynosi 1 718 km². Pod względem powierzchni największa jest Gmina Szczecinek (300 km²), a najmniejsza Gmina Grzmiąca (205 km²). Gęstość zaludnienia obszaru wynosi 21 osób/km², co jest wartością niższą niż średnia dla województwa zachodniopomorskiego (73 osoby/ km²). Największą gęstością zaludnienia cechuje się Gmina Barwice tj. 31 osób

na km², zaś najmniejszą Gmina Biały Bór oraz Gmina Szczecinek, gdzie wartość w obu przypadkach wynosi 18 osób na km². Ludność miejska stanowi prawie 30% ogólnej ludności obszaru.

Tabela nr 9. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

Gmina	Powierzchnia (km ²)	Ludność		Gęstość zaludnienia (ludność na km ²)
		Ogółem	% ludności miejskiej w miastach	
Barwice	259	8 070	3 537	31
Biały Bór	270	4 988	2 085	18
Borne Sulinowo	484	9 481	5 061	20
Grzmiąca	205	4 477	0	22
Szczecinek	500	8 959	0	18
Razem obszar LSR	1 718	35 975	10 683	21
Województwo zachodniopomorskie	22 905	1 661 073	1 136 448	73

(Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>)

Na terenie województwa zachodniopomorskiego w latach 2007-2013 aż 1 262 059 osób objętych było strategiami, w tym Lokalną Strategią Rozwoju oraz Lokalną Strategią Rozwoju Obszarów Rybackich. LSR wdrażane były przez 15 Lokalnych Grup Działania, natomiast LSROR przez 7 Lokalnych Grup Rybackich. Średnia liczba mieszkańców objętych LSR/LSOR w latach 2007-2013 w województwie zachodniopomorskim to 57 366 osób, natomiast w latach 2014 – 2020 to 68 134.

Obszar realizacji LSR LGD POJEZIERZE RAZEM obejmuje 35 975 mieszkańców, co stanowi liczbę mniejszą niż średnia liczba mieszkańców objętych LSR/LSOR w latach 2014-2020 w województwie zachodniopomorskim.

Zgodnie z danymi Głównego Urzędu Statystycznego na dzień 31.12.2020 r. obszar zamieszkuje 35 975 mieszkańców, w tym 17 956 kobiet (49,9%) i 18 019 mężczyzn (50,1%), co ogólnie stanowi 2,2% populacji województwa zachodniopomorskiego. Uwzględniając poszczególne gminy wchodzące w skład LGD najliczniejszą liczbę mieszkańców posiada Gmina Borne Sulinowo (9 481 osoby), zaś najmniejszą liczbę mieszkańców - Gmina Grzmiąca (4 477 osoby). Szczegółowe dane na temat ludności poszczególnych gmin prezentuje poniższa tabela.

Tabela nr 10. Struktura według płci. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

Wyszczególnienie	Liczba ludności	
	Ogółem	Kobiety
Województwo	1 661 073	854 060
Powiat	74 464	38 209
Gmina Barwice	8 070	4 021
Gmina Biały Bór	4 988	2 522
Gmina Borne Sulinowo	9 481	4 810
Gmina Grzmiąca	4 477	2 203
Gmina Szczecinek	8 959	4 480
Obszar LSR	35 975	17 956
% województwa	2,2	2,2
		2,1

(Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>)

Obszar LGD cechuje się generalnie malejącym współczynnikiem feminizacji. Liczba kobiet przypadająca na 100 mężczyzn na obszarze LGD jest mniejsza w porównaniu do województwa oraz powiatu. Biorąc pod uwagę poszczególne gminy współczynnik ten kształtuje się zgodnie z poniższą tabelą.

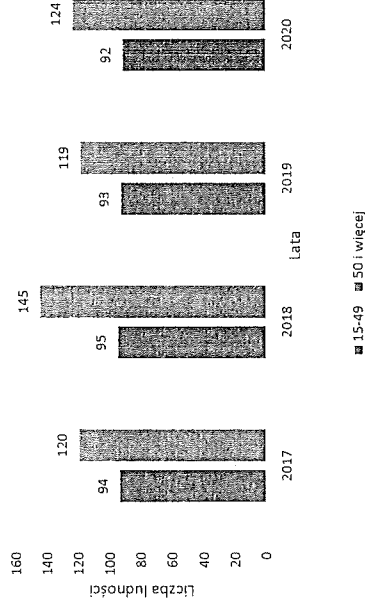
Tabela nr 11. Współczynnik feminizacji w poszczególnych latach

Wyszczególnienie	Lata			
	2017	2018	2019	2020
Gmina Barwice	100	100	99	99
Gmina Biały Bór	100	100	102	102
Gmina Borne Sulinowo	105	106	105	103
Gmina Grzmiąca	98	98	96	97
Gmina Szczecinek	99	97	98	97
Obszar LSR	101	101	100	100
Powiat	106	106	106	105
Województwo	106	106	106	106

(Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS)

Dla grupy wiekowej 15 - 49 lat zauważalna jest wyraźna przewaga mężczyzn, gdzie od roku 2018 różnica ta staje się coraz większa. W odniesieniu do kobiet wiek 15 - 49 lat jest wiekiem rozrodczym, w którym kobieta zdolna jest (biologicznie) do urodzenia dziecka. Malejący wskaźnik dla wskazanej grupy wiekowej może być przeszkodą dla rozwoju demograficznego. O ile charakterystyczna jest dla większości populacji nadwyżka chłopców nad dziewczętami w młodszych kategoriach wiekowych, to wartości współczynnika feminizacji w kategoriach wiekowych składających się na okres 15 - 49 mogą zostać uznane za niekorzystne dla obszaru LGD. W odniesieniu do grupy wiekowej 50 i więcej obserwuje się znaczną nadwyżkę liczby kobiet nad liczbą mężczyzn, co może oznaczać większą przeżywalność kobiet.

Wykres nr 1. Współczynnik feminizacji dla grup wiekowych 15-49 oraz 50 i więcej w latach 2017 - 2020

Dane: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najliczniejszą grupę wiekową na obszarze LGD POJEZIERZE RAZEM stanowią: dzieci i młodzież do 19 roku życia, co na miejsce również na obszarze powiatu, jak i województwa. Osoby starsze, tj. te, które ukończyły 60. rok życia stanowią 26% reszty społeczeństwa obszaru LGD.

Tabela nr 12. Struktura według wieku. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

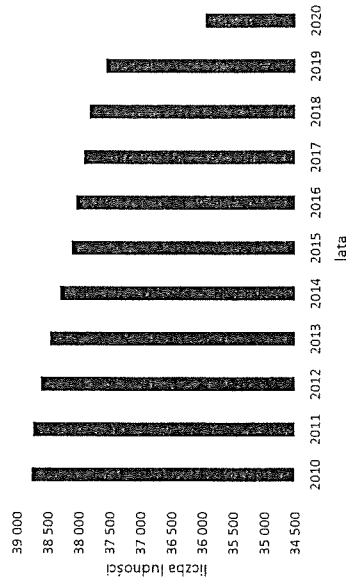
Wyszczególnienie	Do 19 roku życia	Od 20 do 29 roku życia	Od 30 do 39 roku życia	Od 40 do 49 roku życia	Od 50 do 59 roku życia	Od 60 do 69 roku życia	Powyżej 70 roku życia
	318 486	179 950	258 774	256 700	199 507	248 358	199 298
Województwo	14 628	8 125	11 021	10 755	9 500	11 300	9 135
Powiat							

Barwice	1 677	989	1 194	1 131	1 080	1 196	803
Biały Bór	1 004	519	743	661	696	809	556
Borne Sulinowo	1 786	1 035	1 252	1 338	1 227	1 469	1 374
Grzmiąca	912	561	602	597	618	672	515
Gmina Szczecinek	1 998	1 134	1 371	1 290	1 157	1 215	794
Obszar LSR	7 377	4 238	5 162	5 017	4 778	5 361	4 042
% województwa	2,3	2,4	2,0	2,0	2,4	2,2	2,0

(Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>)

Prognoza ludności na lata 2014 – 2050 pokazuje, że do roku 2027 liczba mieszkańców województwa zachodniopomorskiego zmniejszy się o ponad 6 tys., a powiatu szczecińskiego o ponad 4,5 tys. W perspektywie lat będzie to miało z pewnością odzwierciedlenie w liczbie ludności obszaru Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM. Analizując dane spadek w liczbie ludności obszaru LGD zaznacza się już od roku 2011. Warto jednak zwrócić uwagę, iż według GUS do ludności gminy nie są zaliczani imigranci przebywający w Polsce czasowo, natomiast stali mieszkańcy Polski przebywający czasowo za granicą (bez względu na okres ich nieobecności) są ujmowani w stanie ludności danej gminy.

Wykres nr 2. Liczba ludności na obszarze LGD w latach 2010 – 2020

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Na obszarze LSR można zauważyć niekorzystny udział ludności w wieku nieprodukcyjnym, co ma miejsce zarówno w skali powiatu, jak i województwa. Najmniejszy odsetek ludności nieprodukcyjnej występuje w Gminie Barwice (38,88%), największy zaś w Gminie Borne Sulinowo (42,75%). Generalnie wartości zarówno w skali obszaru LSR, powiatu i województwa kształtują się na poziomie około 40%. Obszar LSR dotyka zjawisko starzenia się społeczeństwa, co potwierdza dynamiczny wzrost wartości wskaźnika liczby ludności w wieku poprodukcyjnym w dalszej kolejności się wzrost przedmiotowego wskaźnika na przestrzeni lat 2014 – 2020. Największy udział ludności przypadającej na 100 osób w wieku produkcyjnym. Według Monitora Rozwoju Regionalnego Wszystkie gminy charakteryzują się wzrostem przedmiotowego wskaźnika na przestrzeni lat 2014 – 2020. Największy udział ludności w wieku poprodukcyjnym występuje w Gminie Borne Sulinowo (45,6%), następnie Gminie Biały Bór (37,8%), w dalszej kolejności Gminie Grzmiąca (37,8%) i Gminie Szczecinek (30,5%) – stan na 31.12.2020 r. Potwierdzeniem są dane dotyczące zmiany liczby osób w wieku poprodukcyjnym – od roku 2014 liczba ta systematycznie rośnie i w roku 2020 wynosi 7941, co oznacza wzrost o 1549 w ostatnich 7 latach tj. o 24,23% (na podstawie danych Monitora Rozwoju Regionalnego). Przedstawiona struktura demograficzna wskazuje na wzrost ludności najstarszej (seniorów), co może generować szereg następstw dla struktury społecznej i gospodarczej regionu.

Tabela nr 13. Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku na obszarze LSR, dane na dzień 31.12.2020 r.

Wyszczególnienie	Liczba ludności	Liczba ludności w wieku przedprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku produkcyjnym	Liczba ludności w wieku poprodukcyjnym	Liczba ludności w wieku nieprodukcyjnym	Procentowy udział ludności w liczbie mieszkańców w wieku nieprodukcyjnym
Gmina Barwice	8 070	1 510	4 887	1 673	3 138	38,88
Gmina Biały Bór	4 988	901	2 965	1 122	2 023	40,56
Gmina Borne Sulinowo	9 481	1 577	5 428	2 476	4 053	42,75
Gmina Grzmiąca	4 477	817	2 664	996	1 813	40,50
Gmina Szczecinek	8 959	1 790	5 495	1 674	3 464	38,67
Obszar LSR	35 975	6 595	21 439	7 941	14 563	40,48
Powiat	74 464	13 141	43 678	17 645	30 786	41,34
Województwo	1 661 073	288 754	984 649	387 670	676 424	40,72

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Liczba ludności kształtuje się na podstawie salda migracji oraz przyrostu naturalnego. Według danych GUS w roku 2020 na terenie LGD zameldowały się 543 osoby, a wymeldowały 594, co daje saldo migracji na poziomie - 51. Na przełomie lat 2016 – 2020 ujemne saldo migracji występuje w gminach: Barwice, Biały Bór oraz Grzmiąca. Ujemna wartość salda migracji występowała również w Gminie Szczecinek, lecz w roku 2020 odnotowano większą liczbę zameldowań niż wymeldowań. Przedstawiona sytuacja w Gminie Szczecinek może mieć związek z bliskością miasta Szczecinek i osiedlaniem się osób pracujących w tym mieście na terenach wspomnianej gminy. Urzujując się dodatnie saldo migracji ma miejsce w Gminie Borne Sulinowo, jednak można zauważyć, że liczba zameldowań ma tendencję spadkową.

Tabela nr 14. Migracje na obszarze LSR na dzień 31.12.2020 r.

Wyszczególnienie	Liczba ludności	Zameldowania ogółem	Wymeldowania ogółem	Saldo migracji ogółem
Gmina Barwice	8 070	109	139	-30
Gmina Biały Bór	4 988	47	77	-30
Gmina Borne Sulinowo	9 481	187	161	26
Gmina Grzmiąca	4 477	49	83	-34
Gmina Szczecinek	8 959	151	134	17
Razem obszar LSR	35 975	543	594	-51

(Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>)

Tabela nr 15. Saldo migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach w latach 2016 – 2020

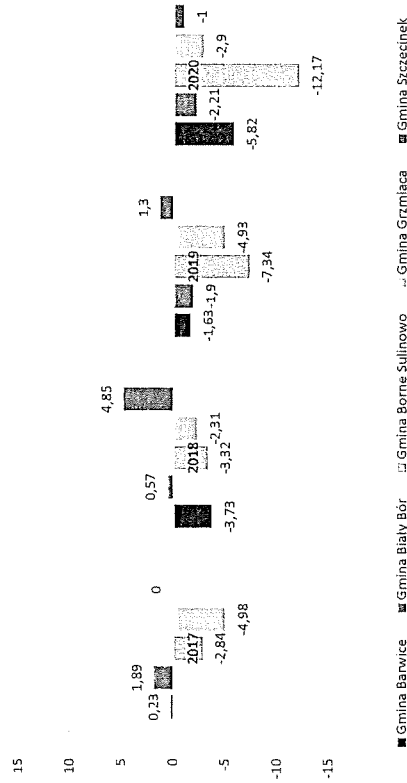
Gmina	2016	2017	2018	2019	2020
Barwice	-3,8	-5,4	-2,9	-5,0	-3,7
Biały Bór	-4,1	-1,3	-5,1	-6,1	-6,0
Borne Sulinowo	6,2	9,3	8,6	3,4	2,7
Grzmiąca	-12,7	-13,3	-13,2	-12,0	-7,6
Szczecinek	-3,4	-7,2	-6,6	-7,0	1,9

(Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>)

Przyrost naturalny w roku 2017 przybierał wartości dodatnie w Gminie Barwice oraz w Gminie Biały Bór (ze względu na brak danych wartość współczynnika w Gminie Szczecinek wynosi 0). W roku 2018 dodatnie wartości

odnotowano w Gminie Szczecinek oraz w Gminie Biały Bór, natomiast w roku 2019 większa liczba urodzeń od liczby zgonów wystąpiła już tylko w jednej gminie (Gmina Szczecinek). Na podstawie danych z 2020 roku można stwierdzić ujemny przyrost naturalny na całym obszarze LGD.

Wykres nr 3. Przyrost naturalny w poszczególnych gminach w latach 2016 - 2020

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS

Obszar LGD spełnia założenia pesymistycznego wariantu rozwoju województwa zachodniopomorskiego (Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do roku 2030). Analiza danych potwierdza, iż odplyw ludzi w celach zarobkowych, ujemny przyrost naturalny, starzenie się społeczeństwa, migracje społeczności do innych ośrodków przyczyniają się do osłabienia potencjału demograficznego. Skutkiem tych niekorzystnych procesów będzie pogorszenie jakości życia mieszkańców oraz nastąpi szereg niekorzystnych zjawisk w sferze społecznej związanych z ubóstwem i wykluczeniem społecznym.

4.2 Charakterystyka gospodarki/ przedsiębiorczości

Silę gospodarki danego obszaru i jego potencjał można określić przy pomocy ilości i struktury efektywnie działających podmiotów gospodarczych. Na obszarze LGD w roku 2020 w rejestrze REGON zarejestrowanych było 3 022 podmiotów gospodarki narodowej, które stanowiły blisko 37 % ogółu podmiotów w Powiecie szczecińskim oraz 1% ogółu podmiotów w województwie zachodniopomorskim. Od roku 2016 ich liczba na obszarze LGD wzrosła o 9,81% (270), podczas gdy w województwie o 5,86% (12 963). W roku 2020 największy odsetek spośród ogółu podmiotów funkcjonujących na obszarze LGD stanowił sektor prywatny – 95 %.

Biorąc pod uwagę liczbę wpisanych podmiotów do rejestru w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach waha się ona od 101 (Gmina Biały Bór) do 76 (Gmina Grzmiąca i Gmina Biały Bór). Rozważając konkurencyjność obszaru LGD można stwierdzić, że powyższe wartości odbiegają od wartości w skali powiatu, gdzie liczba wpisanych podmiotów do rejestru w przeliczeniu na 1000 mieszkańców wynosi 110, a dla województwa 141. Można więc stwierdzić, że obszar LGD jest dość słabo rozwinięty pod względem przedsiębiorczości.

Tabela nr 16. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w latach 2016 – 2020 na 1000 mieszkańców

Wyszczególnienie	Lata				
	2016	2017	2018	2019	2020
Gmina Barwice	73	75	76	78	84
Gmina Biały Bór	80	83	83	89	101
Gmina Borne Sulinowo	78	78	77	80	86
Gmina Grzmiąca	68	70	69	72	76
Gmina Szczecinek	128	128	126	128	135
Powiat szczeciński	101	102	101	104	110
Województwo zachodniopomorskie	129	131	132	135	141

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Analizując podmioty gospodarki narodowej według form prawnych odnotowano, że 2020 r. w strukturze podmiotów gospodarczych funkcjonujących na terenie obszaru LGD najliczniejszą grupę reprezentowały osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą, które stanowiły 72,96%, w następnej kolejności znalazły się stowarzyszenia i organizacje społeczne – 5,79%, spółki handlowe – 4,01%, państwowe i samorządowe jednostki prawa budżetowego – 1,39%, spółdzielnie – 0,60% oraz fundacje – 0,60%.

Według rodzaju prowadzonej działalności gospodarczej w odniesieniu do osób fizycznych dane wskazują na zdecydowaną dominację dwóch sekcji: budownictwa (25%) oraz handlu hurtowego i detalicznego (22%). W następnej kolejności plasuje się przetwórstwo przemysłowe (8%). Z powyższych danych można wywnioskować, że szansa dla obszaru LGD POJEZIERZE RAZEM jest rozwój usług.

Tabela nr 17. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na terenie LSR. Stan na 2020 r.

Według PKD 2007	Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą 2020 r.				
	Barwice	Biały Bór	Borne Sulinowo	Grzmiąca	Szczecinek Razem
Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo	44	36	25	28	30
Górnictwo i wydobywanie	0	0	0	1	0
Przetwórstwo przemysłowe	48	26	33	25	49
Wytwarzanie i zaopatrywanie w energię elektryczną, gaz, parę wodną, gorącą wodę i powietrze do układów klimatyzacyjnych	0	1	0	1	0
Dostawa wody; gospodarowanie ściekami i odpadami oraz działalność związana z rekultywacją	0	1	0	0	3
Budownictwo	106	81	132	82	149
Handel hurtowy i detaliczny; naprawa pojazdów samochodowych, włączając motocykle	110	61	117	66	121
Transport i gospodarka magazynowa	25	40	22	18	38
Działalność związana z zakwaterowaniem i usługami gastronomicznymi	14	20	24	5	15
Informacja i komunikacja	5	5	10	3	4

Wysokość podstawowych dochodów na 1 mieszkańca za 2020 rok określono na podstawie danych prezentowanych przez Ministerstwo Finansów. Wskaźnik G dla analizowanego obszaru obliczono na podstawie średniej arytmetycznej wskaźników G dla gmin objętych LSR. W taki sam sposób określono wskaźnik G dla województwa zachodniopomorskiego. Wartość wskaźnika dla kraju pod znakiem Gg przedstawiona została jako wartość stała i wyniosła wówczas 1 956,15 zł.

Dochód podatkowy dla obszaru L-GD w przeliczeniu na 1 mieszkańca wyniósł 1 792,05 zł i był niższy niż dochód dla województwa zachodniopomorskiego (1 928,01 zł) i Polski (1 956,15 zł).

Tabela nr 21. Dochody podatkowe, wskaźnik G. Stan na 2020 r.

Wyszczególnienie	Dochód na jednego mieszkańca ogółem w PLN	Dochód podatkowy na jednego mieszkańca Wskaźnik G w PLN
Gmina Barwice	5 618,39	1 218,88
Gmina Biały Bór	6 499,50	2 474,77
Gmina Borne Sulinowo	5 426,40	1 936,29
Gmina Grzmiąca	5 238,35	1 783,40
Gmina Szczecinek	5 787,35	1 546,90
Średnio na jednego mieszkańca obszaru objętego LSR	5 714,00	1 792,05
Średnio na jednego mieszkańca województwa zachodniopomorskiego	5 991,64	1 928,01

(Źródło: <https://bdl.stat.gov.pl/bdl>, Ministerstwo Finansów, Budżet jednostek samorządu terytorialnego, Wskaźniki dochodów podatkowych dla poszczególnych gmin, powiatów i województw na 2020 r.)

Na obszarze objętym LSR znajdują się 4 gminy zagrożone trwałą marginalizacją, czyli charakteryzujące się nieefektywną gospodarką i niekorzystnymi warunkami na rynku pracy. Ponadto na analizowanym obszarze zauważalne są narastające problemy demograficzne oraz niska dostępność podstawowej infrastruktury.

Tabela nr 22. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją na terenie obszaru LSR

Województwo	Powiat	Gmina
zachodniopomorskie	szczecinecki	Barwice
zachodniopomorskie	szczecinecki	Biały Bór
zachodniopomorskie	szczecinecki	Grzmiąca
zachodniopomorskie	szczecinecki	Szczecinek

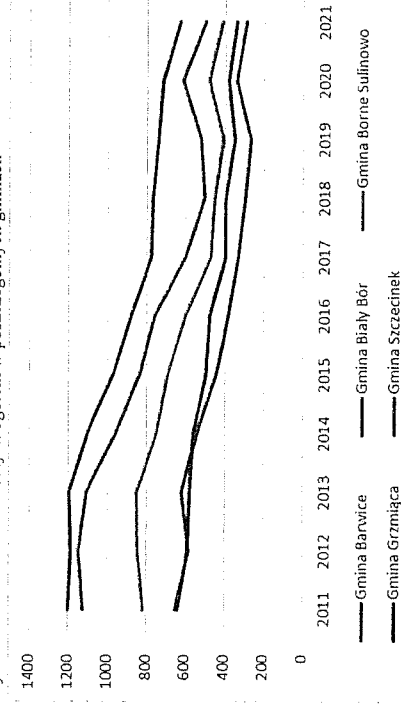
Źródło: Zaktualizowana lista gmin zagrożonych trwałą marginalizacją, programowanie 2021-2027 <https://www.gov.pl/web/fundusze-regiony/krajowa-strategia-rozwoju-regionalnego>

4.3 Opis rynku pracy

Na obszarze planowanym do objęcia LSR na przestrzeni lat obserwuje się spadek bezrobocia, co ma miejsce do roku 2020, w którym to odnotowano wzrost liczby bezrobotnych. Przedstawiony trend miał prawdopodobnie związek z wprowadzeniem *lockdownu*, gdzie większość ludzi tracących pracę rejestrowała się w urzędach pracy. „Ponadto ze względu na *przeświadczenie o zapoczątkowanym kryzysie gospodarczym części osób bezrobotnych mogła tymczasowo rezygnować z poszukiwania pracy, przechodząc tym samym do grupy osób biernych zawodowo*” (Kukolowicz, 2021). Ponadto warto zwrócić uwagę, że częstą motywacją do rejestracji w urzędzie jest możliwość uzyskania zasiłku dla bezrobotnych oraz możliwość uzyskania prawa do ubezpieczenia zdrowotnego. W efekcie część bezrobotnych zarejestrowanych w urzędach pracy charakteryzuje się biernością zawodową i nie poszukuje

pracy. Osoby te mimo, że są zarejestrowane w urzędach pracy jako bezrobotne, nie spełniają warunków określonych w definicji osoby bezrobotnej (Kukolowicz, 2021). Szacuje się, że w zależności od okresu osoby te stanowią od 30% do 53% zarejestrowanych w urzędach pracy (Witak, 2020). Przedstawione zjawisko znalazło swoje potwierdzenie podczas przeprowadzonych konsultacji społecznych, na których wskazano brak zainteresowania poszukiwaniem pracy. Mieszkańcy badanego obszaru zwrócili także uwagę na występowanie szarej strefy. Prowadzony system pomocy społecznej prowadzi do uzależnienia od zasiłków, gdzie pracownicy, aby nie stracić świadczenia decydują się na pracę „na czarno”. W raporcie końcowym Ewaluacji instrumentu RLKS w województwie zachodniopomorskim w latach 2014 – 2020 sporządzonym dla Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJERZERZ RAZEM, mieszkańcy pytani o główne kierunki aktywności LGD, wskazywali m.in. na aktywizację gospodarczą mieszkańców i zachęcanie do tworzenia miejsc pracy. Blisko 44% respondentów potwierdziło konieczność tworzenia nowych miejsc pracy.

Wykres nr 4. Liczba bezrobotnych ogółem w poszczególnych gminach

Źródło: analizy, monitorowania

W porównaniu do roku 2019 liczba bezrobotnych wzrosła o 249. Problem bezrobocia dotyka bardziej kobiety niż mężczyzn, gdzie według stanu na 2020 rok liczba bezrobotnych kobiet wynosi 1 116 tj. ponad 300 więcej w stosunku do mężczyzn. Zjawisko przewagi kobiet wśród bezrobotnych występuje także na przestrzeni lat tj. 2014 – 2020, gdzie średnia różnica wynosi 400. Aktywność zawodowa kobiet, zwłaszcza zamieszkujących mniejsze miejscowości spotyka się najczęściej z takimi barierami jak: nieelastyczny czas pracy, nieatrakcyjne finansowo i fizycznie miejsca pracy, obciążenia obowiązkami domowymi i opiekuńczymi, brak odpowiednich instytucji edukacyjnych i opiekuńczych dla małych dzieci (ASM, 2021). Dodatkowym problemem z jakim spotykają się kobiety na rynku pracy jest tzw. luka płacowa (gender pay gap), która wyraża różnicowanie wynagrodzeń pomiędzy płacami. Według Struktury wynagrodzeń według zawodów w październiku 2020 r. w Polsce wskaźnik ten wyniósł 4,8%. Oznacza to, że o tę wartość mężczyźni osiągnęli przeciętnie godzinowe wynagrodzenie wyższe niż kobiety. Cytując dalej w sektorze publicznym kobiety zarabiały o 2,3% mniej za godzinę pracy od mężczyzn, a w sektorze prywatnym nawet o 12,9%. We wszystkich wielkich grupach zawodów wynagrodzenia były wyższe od wynagrodzeń kobiet. Powołując się na wspomnianą publikację analiza wskaźnik GPG według zawodów wskazuje, iż we wszystkich wielkich grupach zawodów wynagrodzenia mężczyzn były wyższe od wynagrodzeń kobiet. Odwołując się do przeprowadzonej ewaluacji, mieszkańcy badanego obszaru uważają, aby planowane działania skoncentrować na sprawach kobiet obok przedsiębiorców i rolników.

Procentowy udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym uległ zmniejszeniu w każdej z gmin w porównaniu do roku 2020, w którym to społeczeństwo zmagało się ze skutkami ograniczeń związanych z pandemią. Wartości te jednak w dalszym ciągu są dość wysokie w porównaniu do wartości tego samego wskaźnika na tle powiatu. Wyjątek stanowi Gmina Borne Sulinowo, gdzie procentowy udział bezrobotnych w liczbie ludności w wieku produkcyjnym wynosi 7,0.

Tabela nr 23. Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w latach 2019 - 2021

Gmina	Wartość wskaźnika w %		
	2019	2020	2021
Barwice	13,5	13,2	11,8
Biały Bór	10,5	11,8	10,7
Borne Sulinowo	6,8	8,0	7,0
Grzmiąca	8,8	11,4	9,8
Szczecinek	8,7	10,4	8,5
Powiat szczeciński	7,6	8,9	7,4

(Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinku, stan na dzień 31.12.2019, 31.12.2020, 31.12.2021)

Tabela nr 24. Struktura stopnia bezrobocia na terenie LSR. Stan na 31.12.2019 r., 31.12.2020 r. oraz 31.12.2021 r.

Wyszczególnienie		Liczba bezrobotnych ogółem					W tym kobiety		
		2019	2020	2021	2019	2020	2021		
Gmina Barwice	Ogółem	740	718	627	421	398	351		
	Miasto	263	253	208	149	135	113		
	Wieś	477	465	419	272	263	238		
Gmina Biały Bór	Ogółem	350	382	338	216	232	204		
	Miasto	108	125	107	65	82	67		
	Wieś	242	257	231	151	150	137		
Gmina Borne Sulinowo	Ogółem	408	482	415	240	268	239		
	Miasto	160	190	165	92	105	88		
	Wieś	248	292	250	148	163	151		
Gmina Grzmiąca		267	340	288	153	180	163		
Gmina Szczecinek		524	616	498	318	344	282		
Ogółem		2 289	2 538	2 166	1 348	1 422	1 239		

Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinku oraz Bank Danych Lokalnych

(Źródło: Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinku oraz Bank Danych Lokalnych)

Według Raportu Powiatowego Urzędu Pracy w Szczecinku w strukturze bezrobotnych na terenie powiatu szczecińskiego dominują ludzie w wieku mobilnym (18-44 lata) stanowiący liczbę 2150 osób (62,0% ogółu bezrobotnych). W porównaniu do grudnia 2020 r. populacja ta zmniejszyła się o 163 osoby. Przyrównując kolejne dane z raportu w roku 2020 w porównaniu z rokiem 2019 odnotowano większą liczbę bezrobotnych w grupach wiekowych: 18-24 (wzrost o 92 osoby), 25 - 34 (136 osób więcej), w grupie 60 - i więcej, odnotowano wzrost o 40 osób. Natomiast nawiązując do powyższej tabeli zauważalny jest najmniejszy udział bezrobotnych ogółem w roku 2021. Dane te w pewnym stopniu odzwierciedlają sytuację badanego obszaru i obrazują, jaka grupa wiekowa najbardziej zmaga się z bezrobociem, a są to głównie osoby młode, co potwierdzają również wnioski z konsultacji społecznych. W badaniach ankietowych brak miejsce pracy dla ludzi młodych wskazywany jest jako zagrożenie dla obszaru LGD.

W odniesieniu do struktury bezrobotnych według wykształcenia najwięcej osób legitymuje się wykształceniem gimnazjalnym i poniżej - 34,0% ogółu osób zarejestrowanych, zasadniczym zawodowym - 24 % oraz policealnym i średnim zawodowym - 21% (dane dla powiatu szczecińskiego, stan na 2021 r.). Według czasu pozostawania bez pracy znaczny udział mają osoby pozostające bez zatrudnienia powyżej 24 miesięcy - 31%. Opierając się o dane powiatowe oraz wyniki konsultacji społecznych można stwierdzić strukturalne niedopasowanie kwalifikacji bezrobotnych do wymagań aktualnego rynku pracy.

Na szczególną uwagę zasługuje problem bierności zawodowej wśród mieszkańców analizowanego obszaru. W raporcie dotyczącym aktywności ekonomicznej ludności w województwie zachodniopomorskim w IV kwartale 2020 r. opisano główne powody bierności zawodowej. Jako główną przyczynę swojej bierności 56,4% osób podało emeryturę (częściej wskazywali ją mieszkańcy miast oraz kobiety). Kolejne powody bierności zawodowej to nauka i uzupełnianie kwalifikacji (15,1%) oraz choroba, niesprawność (11,8%). Obowiązki rodzinne i związane z prowadzeniem domu wskazało 8,2% biernych zawodowo (odsetek osób podających tę przyczynę był wyższy w grupie kobiet niż w grupie mężczyzn). Z uwagi na charakter problemu, zjawisko bierności zawodowej na terenie analizowanego obszaru jest trudne do opisanego za pomocą danych statystycznych. Podczas konsultacji społecznych stwierdzono, że powodem tego zjawiska są wysokie świadczenia socjalne zniechęcające do podjęcia pracy czy jakiegokolwiek aktywności zawodowej oraz dość późne wchodzenie młodych ludzi na rynek pracy.

Liczba osób pracujących na terenie LGD przedstawia się na podobnym poziomie do roku 2020, w którym nastąpił spadek do 2 802 osób. Należy zaznaczyć, że w roku 2020 pandemia miała bardzo negatywny wpływ na rynek pracy przyczyniając się tym samym do kryzysu gospodarczego. W roku 2021 zaznacza się wyraźny przyrost osób pracujących w stosunku do poprzedniego okresu, co jest pozytywnym zjawiskiem.

Tabela nr 25. Liczba osób pracujących na obszarze LSR w poszczególnych latach

Wyszczególnienie	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gmina Barwice	866	847	837	913	839	735	669	640
Gmina Biały Bór	611	685	642	613	606	563	512	577
Gmina Borne Sulinowo	966	932	1 026	1 084	1 124	1 103	885	1 179
Gmina Grzmiąca	315	282	305	348	335	332	330	332
Gmina Szczecinek	395	392	411	500	471	435	406	403
Razem	3 153	3 138	3 221	3 458	3 375	3 168	2 802	3 131

(Źródło: Główny Urząd Statystyczny, Bank danych lokalnych)

Według Sprawozdania o rynku pracy sporządzonego przez Powiatowy Urząd Pracy w Szczecinku w szczególnej sytuacji na rynku pracy pozostają:

1. osoby do 30 roku życia, w tym do 25 roku życia,
2. długotrwale bezrobotni,
3. osoby powyżej 50 roku życia,
4. korzystające ze świadczeń z pomocy społecznej,
5. posiadający co najmniej jedno dziecko do 18 roku życia,
6. niepełnosprawni.

Problemem lokalnego rynku pracy jest brak miejsc pracy chronionej dla osób z różnym poziomem niepełnosprawności. Na terenie LGD funkcjonuje jeden zakład aktywności zawodowej w miejscowości Juchowo. ZAZ prowadzi działalność produkcyjną - usługową w obszarze ekologicznego rolnictwa i przetwórstwa łącząc przy tym pracę zawodową, działania społeczne i rehabilitacyjne osób z niepełnosprawnościami w celu przygotowania ich do życia w otwartym środowisku. Na terenie obszaru LSR przeważają oferty pracy w zawodach usługowych w tym sporadycznie skierowanych do osób z niepełnosprawnościami.

Głównym problemem obszaru jest brak miejsc pracy, natomiast szansą i priorytetem jest zwiększenie zatrudnienia oraz wspieranie rozwoju przedsiębiorczości. Działania należy skierować przede wszystkim do kobiet, które mają problem z ponownym wejściem na rynek pracy po okresie wychowywania dzieci lub, te których kwalifikacje nie odpowiadają wymogom stawianym przez firmy zatrudniające, a także te, które mają trudności

z dostosowaniem czasu pracy do sytuacji życiowej. Wsparcie należy skierować do ludzi młodych, którzy borykają się z niedostatecznymi kwalifikacjami, brakiem doświadczenia i nieumiejętnością dostosowania się do potrzeb rynku pracy. W przypadku młodych, wykształconych i ambitnych ludzi z olbrzymim potencjałem obserwuje się wyjazdy w poszukiwaniu pracy do większych aglomeracji lub poza granice kraju z powodu niałej atrakcyjności pojawiających się ofert pracy na lokalnym rynku. Analiza obszaru wskazuje, iż w ramach prowadzonych działań zasadnym będzie również skupić się na osobach z niepełnosprawnościami oraz biernych zawodowo. Poziom życia mieszkańców w dużym stopniu zależy od sytuacji gospodarczej i rynku pracy, dlatego planowane działania będą dążyć do poprawy jakości życia lokalnej społeczności.

4.4 Działalność sektora społecznego

Nie do przecenienia jest istnienie i działalność organizacji pozarządowych na obszarze planowanym do objęcia LSR. Coraz częściej tzw. III sektor staje się partnerem dla JST w tworzeniu planów działania i rozwoju gmin i powiatów. Zgodnie ze stanem na dzień 31 grudnia 2020 r. w powiecie szczecineckim funkcjonowało 407 organizacji pozarządowych, najwięcej zaś funkcjonowało w mieście Szczecinek (52,58% wszystkich stowarzyszeń). Na obszarze LGD POJEZIERZE RAZEM działa 20 Ochotniczych Straży Pożarnych i 15 Kół Gospodyń Wiejskich, natomiast podział organizacji w poszczególnych gminach przedstawia poniższa tabela:

Tabela nr 26. Podział organizacji ze względu na ich formę oraz miejsce działania.

Organizacje	Gmina				
	Barwice	Biały Bór	Borne Sulinowo	Grzmiąca	Szczecinek
Ogółem	23	37	60	24	49
w tym:					
Stowarzyszenia i związki	13	18	40	18	29
Stowarzyszenia	3	1	5	1	-
zwykłe	-	5	5	-	4
Fundacje	2	8	5	3	4
Uczniowskie kluby sportowe	5	5	5	2	12
Kluby i stowarzyszenia sportowe					

Źródło: Raport o stanie Powiatu Szczecineckiego za rok 2020.

Według danych GUS (31.12.2020 r.) liczba zarejestrowanych fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych wzrasta z roku na rok. Dzięki powyższej tabeli można zaobserwować dość duży udział klubów i zespołów sportowych które działają głównie na rzecz rozwoju różnych dyscyplin sportowych i bez których uprawianie sportu przez dzieci, młodzież i dorosłych byłoby właściwie niemożliwe. Stowarzyszenia natomiast dzielą się na takie, które zrzeszają i wspierają konkretną grupę społeczną jak np. Niezależne Towarzystwo Wędkarskie (Gmina Biały Bór), inne zrzeszają i wspierają mieszkańców i sympatyków konkretnych miejscowości jak np. Stowarzyszenie Nasza Gmina (Gmina Szczecinek) czy Międzynarodowe Stowarzyszenie Przyjaciół Białego Boru (Gmina Biały Bór). Są też takie, które ukierunkowują swoje działania na rzecz wszechstronnego i zrównoważonego rozwoju mieszkańców jak i całych miejscowości i gmin, jak np. Stowarzyszenie Inicjatyw Możliwych (Gmina Barwice), Barwickie Stowarzyszenie Wspierania Inicjatyw Lokalnych „Razem” (Gmina Barwice) czy Stowarzyszenie „Przyjaźń Bez Granic” (Gmina Szczecinek). Aktywności organizacji pozarządowych przejawiają się także w sferze kultury czy w zakresie działań na rzecz zwierząt. Znaczącej mniej organizacji działa w obszarze pomocy społecznej i przeciwdziałaniu patologiom społecznym, pomocy osobom wykluczonym. Na wzrost aktywności organizacji pozarządowych wpływ mają prowadzone od wielu lat przez samorządy działania w postaci otwartych konkursów ofert.

Największa aktywność społeczna występuje w Gminie Biały Bór, gdzie liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców wynosi 75 oraz w Gminie Borne Sulinowo, w której analogiczny wskaźnik wynosi 74. Najmniejszą aktywnością charakteryzuje się Gmina Barwice - 24 organizacji na 10 tys. mieszkańców. Widoczny jest potencjał w sektorze społecznym na terenie LGD, gdyż w stosunku do roku 2020 obserwuje się wzrost liczby organizacji w poszczególnych gminach za wyjątkiem Gminy Barwice. Wskaźnik liczby organizacji na 10 tys. ludności na obszarze objętym LSR wynosi 56 i jest znacznie wyższy niż dla województwa zachodniopomorskiego (45) oraz powiatu szczecineckiego (53), co świadczy o dużej aktywności społecznej i zaangażowaniu w życie lokalnej społeczności.

Tabela 27. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców

Wyszczególnienie	Rok	
	2020	2021
Gmina Barwice	26	24
Gmina Biały Bór	74	75
Gmina Borne Sulinowo	68	74
Gmina Grzmiąca	42	43
Gmina Szczecinek	58	61
Powiat Szczecinecki	50	53
Województwo zachodniopomorskie	43	45

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Organizacje skupiają swoje działania głównie wokół własnej miejscowości, ewentualnie gminy, brakuje natomiast inicjatyw, których zakres i obszar działania integrowałby mieszkańców obszaru LGD. Zauważalny jest brak współpracy między organizacjami, dzięki której możliwe by było zaspokojenie potrzeb i rozwiązywanie lokalnych problemów społecznych.

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM od 2018 roku działa jako Ośrodek Działaj Lokalnie, który ogłasza konkursy grantowe dla organizacji pozarządowych posiadających osobowość prawną, stowarzyszeń zwykłych, oddziałów terenowych organizacji pozarządowych posiadających osobowość prawną i grup nieformalnych. Projekty są realizowane ze środków Polsko – Amerykańskiej Fundacji Wolności w ramach programu Działaj Lokalnie oraz wkładu własnego uzyskanego dzięki darczyńcom, którymi są przede wszystkim gminy objęte LSR (za wyjątkiem Gminy Biały Bór) jak i również jednostki lasów państwowych czy fundacje np. Fundacja im. Stanisława Karłowskiego Juchowo. Aspekt współpracy z jednostkami samorządów terytorialnych objawia się również poprzez wspólną promocję projektu ogłoszenia na stronach internetowych i portalach społecznościowych (gmin). Dodatkowo projekty realizowane przez poszczególnych grantobiorców, którymi są głównie stowarzyszenia pozwalają czerpać wiedzę na temat potrzeb i potencjału lokalnej społeczności. W ramach ogłoszonego konkursu w 2021 roku wpłynęło 14 wniosków, co świadczy o dużej aktywności organizacji pozarządowych. Realizowane projekty mają charakter integracyjny, wspierają i aktywizują lokalne społeczności na terenach wiejskich i przyczyniają się do budowania kapitału społecznego.

Podczas konsultacji z mieszkańcami stwierdzono słabą współpracę pomiędzy sołectwami, która przejawia się np. brakiem wspólnej oferty i kalendarza imprez. Ponadto podzielono się obserwacjami na temat malejącej aktywności dużej części mieszkańców w spotkaniach organizowanych przez organizacje pozarządowe i inne podmioty zainteresowane realizacją wspólnych przedsięwzięć. Zauważalne jest zjawisko „samotności wśród tłumów”, którego przejawem jest wzrost anonimowości i zamykaniem na nowe inicjatywy. Wskazywano również na brak integracji ludzi młodych z pozostałymi mieszkańcami.

Podczas analizowania aktywności społecznej lokalnej ludności posłużono się frekwencją podczas wyborów Prezydenta Rzeczypospolitej Polskiej w 2020 r. w 1 turze (źródło: <https://prezident2020.gov.pl/>). Frekwencja na obszarze LGD wyniosła wówczas 56,21%, najwyższą miała miejsce w Gminie Borne Sulinowo (57,20%), zaś najniższą w Gminie Barwice (47,81%). Frekwencja mieszkańców analizowanego obszaru była niższa niż dla Polski (64,51%), województwa zachodniopomorskiego (61,69%) oraz powiatu szczecineckiego (56,21%). Dane te potwierdzają umiarkowaną aktywność społeczną.

Planowane wsparcie wymaga skupienia na organizacjach pozarządowych, które wykazują się chęcią działania na rzecz lokalnej społeczności. Dzięki funduszom będą miały możliwość budowania kapitału społecznego i aktywizowania mieszkańców obszaru LGD. Realizacja LSR przyczyni się do wzmocnienia III sektora poprzez wspieranie grup inicjatywnych oraz samych inicjatyw, działań i projektów podejmowanych na rzecz mieszkańców poszczególnych gmin.

4.5 Problemy społeczne z uwzględnieniem ubóstwa i wykluczenia społecznego

Problem społeczny jest zjawiskiem niekorzystnym dla danej społeczności i stanowi przeszkodę do jej efektywnego funkcjonowania. Do najczęściej występujących negatywnych zjawisk społecznych można zaliczyć:

1. rozwarstwienie społeczne – dychotomiczny podział na wygrani - przegrani, biedni - bogaci, pracujący - bezrobotni, itp.,
2. marginalizacja (wykluczenie) – wielu jednostek i dużych grup społecznych,
3. rosnąca pauperyzacja – znaczne (długotrwałe) obniżenie standardu życia rodzin,
4. nierówności społeczne w dostępie do pracy, edukacji, kultury, lecnictwa, uczestnictwa w podziale dochodu narodowego i inne.

Powyższe zjawiska występują na terenie całego kraju w różnej skali i w różnym natężeniu, nie są obce również na obszarze LGD.

Skala potrzeb w zakresie pomocy społecznej odzwierciedla sytuację materialną społeczeństwa. Podczas konsultacji z mieszkańcami zostały szczegółowo omówione problemy społeczne występujące na analizowanym terenie. Wyniki rozmów w dużym stopniu pokrywają się z danymi dokumentacji będącej podstawą do opracowania tematu problemów społecznych. Zapotrzebowanie na usługi społeczne można wyrazić w liczbie beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej.

Tabela nr 28. Liczba osób korzystających z środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców

Wyszczególnienie	Gmina Barwice			Gmina Biały Bór			Gmina Borne Sulinowo			Gmina Grzmiąca			Gmina Szczecinek			Powiat szczeciński			Województwo zachodniopomorskie		
Rok	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2020	2021	2021
W przeliczeniu na 1 tys. mieszkańców	120	103	135	121	74	71	113	99	91	77	72	65	99	66	57						

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS .

Ogólna liczba osób korzystająca z pomocy społecznej na obszarze LSR wynosi 3 677 osób (GUS, stan na 31.12.2020 r.), zaś największą liczbę osób korzystających z pomocy społecznej na 1 tys. mieszkańców obserwuje się w Gminie Biały Bór. Najmniejsza wartość wskaźnika występuje w Gminie Borne Sulinowo. Przedstawione powyżej wartości w poszczególnych gminach wypadają dość niekorzystnie na tle powiatu szczecińskiego jak i województwa zachodniopomorskiego. Widoczny jest systematyczny spadek wartości omawianego wskaźnika w ostatnich latach, który pokrywa się ze spadkiem liczby rodzin otrzymujących zasiłki rodzinne na dzieci. Powodem tego zjawiska może być m.in. wprowadzone na poziomie rządowym świadczeń specjalnych dla rodzin, które to przyczyniły się do poprawy sytuacji materialnej ich beneficjentów.

Analiza przyczyn korzystania przez rodziny z pomocy społecznej na terenie powiatu szczecińskiego wskazuje, że głównym powodem w tym zakresie jest ubóstwo, w następnej kolejności długotrwała i ciężka choroba

oraz bezrobocie. Warto zwrócić uwagę, iż w jednej rodzinie może wystąpić kilka przyczyn przyznania pomocy, np. bezrobocie, alkoholizm itd., a więc dana rodzina może być wykazana kilka razy.

Tabela nr 30. Liczba rodzin na terenie powiatu szczecińskiego, którym przyznano pomoc wg przyczyn wg stanu 31.12.2020

Przyczyny udzielenia wsparcia	Liczba rodzin
Ubóstwo	1 657
Niepełnosprawność	952
Długotrwała i ciężka choroba	1 163
Bezrobocie	1 130
Bezradność w sprawach opiekuńczo – wychowawczych i prowadzenia gospodarstwa domowego – ogółem	147
Potrzeba ochrony macierzyństwa	363
Alkoholizm	241
Bezdomność	94
Przemoc w rodzinie	10
Sytuacja kryzysowa	2
Trudności w przystosowaniu do życia po zwolnieniu z zakładu karnego	32
Zdarzenia losowe	6
Narkomania	12
Sieroctwo	0
Potrzeba ochrony ofiar handlu ludźmi	0

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najczęstsze przyczyny trudnej sytuacji klientów pomocy społecznej zgodnie ze Sprawozdaniem Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Szczecinku za 2020 r. są to: długotrwała choroba (53,1%), niepełnosprawność (31,1%) oraz bezrobocie (31%). W badanej liczbie środków w dalszej kolejności znalazły się alkoholizm (22,1%), choroby i zaburzenia psychiczne (18,4%) i niezadorność w prowadzeniu gospodarstwa domowego (16,6%). Przemoc w rodzinie, niezadorność opiekuńczo – wychowawcza, bezdomność, upośledzenie umysłowe, zagrożenie bezdomnością i narkomania wynoszą łącznie 23,6%.

Jedną z głównych przyczyn trudnej sytuacji społecznej jest ubóstwo. Największy udział beneficjentów środowiskowej pomocy społecznej poniżej kryterium dochodowego w liczbie ludności ogółem dotyczy mieszkańców Gminy Biały Bór i Gminy Grzmiąca, najmniejszy udział przypada na Gminę Borne Sulinowo. Na przestrzeni analizowanych lat zauważa się spadek poziomu ubóstwa głębokiego, lecz w porównaniu do powiatu szczecińskiego i województwa zachodniopomorskiego sytuacja w poszczególnych gminach jest nadal niekorzystna za wyjątkiem Gminy Borne Sulinowo, gdzie wartości są niższe. Problem ubóstwa i wykluczenia społecznego powiązany jest ściśle ze zjawiskiem bezrobocia i bierności zawodowej, które wywołuje negatywne konsekwencje w sferze społecznej i ekonomicznej prowadząc przy tym do wykluczenia, marginalizacji i patologii. Aktywne włączenie społeczne będzie ważnym elementem z punktu widzenia wdrażania LSR m.in. poprzez szkolenia, podnoszenie kwalifikacji finansowane ze środków EFS+.

Tabela nr 31. Zasięg ubóstwa głębokiego w latach 2016 - 2021

Wyszczególnienie	Lata					
	2016	2017	2018	2019	2020	2021
Gmina Barwice	11,4	11	9,1	7,2	6,7	6
Gmina Biały Bór	13,8	11,2	9,8	8,2	8,3	7,6
Gmina Borne Sulinowo	7,5	6,2	5,3	4,2	3,9	3,5
Gmina Grzmiąca	10,9	10,6	8,6	8,9	8,4	6,5
Gmina Szczecinek	13,6	10,5	9,8	9	6,1	5,5
Powiat Szczeciński	7,5	6,4	5,7	5,1	4,4	4

Województwo zachodniopomorskie	7,3	6,1	5,3	4,6	4,2	3,6
--------------------------------	-----	-----	-----	-----	-----	-----

Zródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Na obszarze LSR pomoc społeczną świadczą także jednostki jak Dom Pomocy Społecznej w Bornem Suliniu (DPS), gminne i miejsko-gminne ośrodki społeczne, Warsztaty Terapii Zajęciowej w Barwicach, Środowiskowe Domy Samopomocy w Barwicach, Środowiskowe Domy Samopomocy w Barwicach, Bornem Suliniu, Turowie z filią w Gwdzie Wielkiej (ŚDS), Zakład Aktywności Zawodowej w Juchowie (ZAZ), Dom Seniora Familia w Słimie, Rezydencje Senioralne w Bornem Suliniu. Wśród organizacji działających w sferze pomocy społecznej można wyróżnić: Polski Związek Niewidomych Okręg Zachodniopomorski Koło w Szczecinku, Stowarzyszenie Fundusz „Tranwa”, Stowarzyszenie „Promyk Nadziei” w Bornem Suliniu, Szczecińska Fundacja Osób Poszkodowanych w Wypadkach Komunikacyjnych.

Dostęp do usług stacjonarnej pomocy społecznej wyrażony liczbą miejsc w placówkach stacjonarnej pomocy społecznej i liczbą mieszkańców tych placówek przedstawia się zgodnie z poniższą tabelą (brak danych statystycznych dla Gminy Barwice):

Tabela nr 32. Obłożenie placówek stacjonarnej opieki społecznej na obszarze LGD

Lata	Wyszczególnienie	Gmina Białe Błó	Gmina Bornem Sulinowo	Gmina Grzmiąca	Gmina Szczecinek
2014	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	35	138	23	64
	Miejsc (łącznie z filiami)	35	138	30	65
2015	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	35	134	18	53
	Miejsc (łącznie z filiami)	35	138	30	65
2016	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	32	139	8	63
	Miejsc (łącznie z filiami)	35	139	30	70
2017	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	35	138	12	55
	Miejsc (łącznie z filiami)	35	139	30	55
2018	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	32	144	12	53
	Miejsc (łącznie z filiami)	35	162	30	65
2019	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	30	149	10	59
	Miejsc (łącznie z filiami)	30	162	10	59
2020	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	30	162	20	54
	Miejsc (łącznie z filiami)	30	162	20	54
2021	Mieszkańcy (łącznie z filiami)	30	212	0	58
	Miejsc (łącznie z filiami)	30	212	0	58

Zródło: Opracowanie własne na podstawie danych GUS.

Placówki pomocy społecznej wykazują się dużym obłożeniem, co przedstawia powyższa tabela. W ostatnich analizowanych dwóch latach zauważalne jest całkowite wykorzystanie dostępnych miejsc dla najbardziej potrzebujących. Największą liczbę podopiecznych stanowią przewlekłe somatycznie chorzy, osoby w podeszłym wieku i osoby bezdomne.

W celu przeanalizowania problemów z jakimi mierzą się rodziny na obszarze LGD odniesiono się do systemu pieczy zastępczej. Według art. 112 Kodeksu rodzinnego i opiekuńczego, dziecko umieszcza się w pieczy zastępczej dopiero wówczas, gdy wyczerpane zostaną wszystkie formy pomocy rodzicom dziecka, które określają przepisy o wspieraniu rodziny i systemie pieczy zastępczej. Wyróżniamy dwie główne formy pieczy zastępczej: jest to forma rodzinna oraz forma instytucjonalna. Dane statystyczne wskazują, że w 2020 roku na terenie powiatu szczecińskiego liczba dzieci w rodzinach zastępczych wyniosła 133 osoby, zaś w rodzinnych domach dziecka 60 osób. Liczba dzieci kierowanych do pieczy zastępczej od 2015 roku systematycznie rosła, co może wskazywać na wzrost natężenia niewydolności rodzin spowodowanych chorobą, niezaradnością życiową rodziców czy bardzo trudną sytuacją materialną. Sytuację materialną rodzin posiadających dzieci odzwierciedla skala przyznawanych zasiłków rodzinnym, które to bezpośrednio są powiązane z poziomem przeciętnych miesięcznych dochodów rodzinny w przeliczeniu na osobę albo dochodów osoby uczącej się. Na badanym obszarze zasiłki rodzinne pobierały w 2020 r. 1 137 rodzin, natomiast w 2021 roku o 194 rodziny mniej (943). Przedstawiony stan rzeczy wynika z tego, iż kryteria dochodowe uprawniające do ww. świadczeń nie zmieniły się natomiast nastąpił wzrost płacy minimalnej, czego skutkiem było zmniejszenie liczby rodzin, które spełniają wymagane kryterium dochodowe. W roku 2020 udział dzieci do 17 roku życia, na które rodzice otrzymują zasiłek rodzinny stanowi 34% ogólnej liczby dzieci w tym wieku, natomiast w 2021 roku – 30%. Dane te oznaczają, że taki sam udział dzieci żyje w rodzinach, w których dochód w przeliczeniu na jednego członka rodziny jest na tyle niski, że uprawnia do uzyskania tego świadczenia. Zjawisko to przedstawia się znacznie gorzej w odniesieniu do powiatu szczecińskiego, gdzie analogiczny udział dzieci wynosi 28% w roku 2020 i 24% w roku 2021. Największe różnice zaznaczają się na tle województwa – 28% w 2020 r. i 24% w 2021 r., co świadczy o niekorzystnej sytuacji materialnej rodzin na obszarze LSR.

Osoby z niepełnosprawnościami stanowią grupę społeczną wymagającą szczególnego rodzaju wsparcia. Osoby niepełnosprawne są pełnoprawnymi członkami społeczeństwa, które posiadają równe prawa i takie same szanse uczestnictwa w życiu społecznym, jak i inni pełnosprawni członkowie. Osoby niepełnosprawne spotykają się jednak z problemami m.in. na rynku pracy. Zgodnie z Raportem Powiatowego Urzędu Pracy w Szczecinku (stan na 2020 r.) liczba ofert pracy skierowanych do osób niepełnosprawnych stanowiła 1,9% ogółu ofert. Natomiast wśród zarejestrowanych bezrobotnych niepełnosprawni stanowią 5,4% ogółu zarejestrowanych osób. Według raportu osoby z niepełnosprawnościami należą do kategorii bezrobotnych w szczególnej sytuacji na rynku pracy. Zgodnie z Powiatową Strategią Rozwiązywania Problemów Społecznych 2016 – 2023 niska aktywność zawodowa osób niepełnosprawnych wynika m.in. z przyczyn:

- leżących po stronie samych niepełnosprawnych (niskie wykształcenie, lęk przed nieznanym, brak motywacji)
- leżących po stronie pracodawców (stereotypy i uprzedzenia, obawy przed ponoszeniem wyższych kosztów związanych z zatrudnieniem osoby niepełnosprawnej i ich niższą produktywnością). Kluczowym zadaniem jest wsparcie integracji społeczno – zawodowej osób niepełnosprawnych. Znajdujący się na obszarze LSR Zakład Aktywności Zawodowej w Juchowie stanowi placówkę wypełniającą lukę, która jest pomiędzy warsztatami terapii zawodowej a zakładem pracy chronionej w procesie rehabilitacji zawodowej osób niepełnosprawnych. Wśród jednostek działających na rzecz osób niepełnosprawnych można wyróżnić także wspomniane wcześniej Środowiskowe Domy Samopomocy w Bornem Suliniu, Turowie z filią w Gwdzie Wielkiej czy Warsztaty Terapii Zajęciowej w Barwicach. Dodatkowym argumentem świadczącym o trudnej sytuacji przedmiotowej grupy osób jest to, że niepełnosprawność jest jedną z głównych przyczyn korzystania z pomocy społecznej. Ponadto analizując podział środków Powiatowego Centrum Pomocy Rodzinie w Szczecinku w ramach Państwowego Funduszu Rehabilitacji Osób Niepełnosprawnych ukazuje się skala potrzeb osób niepełnosprawnych w zakresie usprawnienia funkcjonowania ich w życiu codziennym. Wsparcie w likwidację barier architektonicznych, zaopatrzenie w sprzęt rehabilitacyjny, przedmioty ortopedyczne i środki pomocnicze daje możliwość uzyskania niezbędnej pomocy ułatwiającej życie codzienne.

Grupą społeczną wymagającą szczególnego wsparcia są również seniorzy tj. osoby starsze (60 lat i więcej). Dane demograficzne jednoznacznie wskazują na proces starzenia się społeczeństwa. Według sprawozdania Miejskiego Ośrodka Pomocy Społecznej w Szczecinku za 2020 r. dominującym problemem tych osób jest: długotrwała choroba (80,9%), niepełnosprawność (40,1%) i brak samodzielności w prowadzeniu gospodarstwa domowego (34,5%). Duża ilość osób w wieku sędziwym mieszka samotnie (88,6%). Znaczna część seniorów nie posiada rodziny lub nie posiada jej na terenie miasta (40,8%), dlatego zależna jest od wsparcia służb pomocowych oraz pomocy sąsiedzkiej. Dodatkowo migracja zarobkowa członków rodziny sprzyja osłabieniu więzów rodzinnych i mniejszemu zaangażowaniu w opiekę nad osobami starszymi. Grupa osób starszych charakteryzuje się niejednolitością pod względem aktywności, stanu zdrowia i niepełnosprawności. W przypadku aktywności

seniorów, część z nich prężnie działa w nowo powstających Klubach Seniora. Według wykazu funkcjonujących ośrodków senior (senior.gov.pl) na obszarze LSR działa 9 Klubów Seniora+. Kluczowym wyzwaniem dotyczącym wsparcia osób starszych jest ich włączenie społeczne poprzez działania doradcze/animujące oraz zapewnianie różnego rodzaju aktywności, a także doposażenie miejsc/przestrzeni aktywności do ich potrzeb.

4.6 Opis dziedzictwa kulturowego, historycznego

Dziedzictwo kulturowe jest dobrem narodowym i stanowi fragment działalności społeczeństwa obywatelskiego. Tworzy i rozwija poczucie narodowej tożsamości i bezpośredniego związku człowieka z krajem, regionem, miejscowością.

Obszar LGD POJEZIERZE RAZEM zasiedlony ludnością napływową oraz przemieszczającymi się z terenów wiejskich. Osadnicy zostali na tych ziemiach wiele pamiętek i relikwii przeszłości. Starsze pokolenie doskonale pamięta, że teren obfitował w liczne pałace i dwory wraz z pięknymi parkami.

Dzisiaj dziedzictwo kulturowe obszaru LGD POJEZIERZE RAZEM to przede wszystkim liczne zabytki oraz kultura ludowa. Funkcjonują też liczne muzealne i ośrodki kultury.

Zabytki stanowią głównie obiekty sakralne, które w przeciwieństwie do pałaców i dworów nie uległy zniszczeniu w tak dużej skali. Na szczególną uwagę zasługują usytuowane w Białowiesie, gmina Barwice szachulcowy kościół z 1689 r. W krypcie pod kościołem znajdują się trzeźbione barokowe trumny z lat 1647-1710 ze znumifikowanymi zwłokami członków rodziny Głasienników.

Ważnym aspektem kultywowania dziedzictwa są wydarzenia, podczas których promuje się architekturę i prace wytworzone przez lokalnych wytwórców.

Każdego roku podczas gminnych Świąt plonów, sołectwa i gminy prezentują swój dorobek w różnych dziedzinach, a dekoracje stoisk korespondują z kierunkiem rozwoju danego sołectwa lub gminy.

Istotne znaczenie dla obszaru ma Gmina Borne Sulinowo z wieloma historycznymi pamiątkami, głównie militarnymi. Aby ułatwić zwiedzanie i uatrakcyjnić spacer po Bornem Sulinowie, utworzono „Ścieżkę turystyczno-spacerową”. Trasa o długości 13 km łączy cenne historycznie i przyrodniczo obiekty oraz miejsca na terenie miasta. Do jednych z najciekawszych miejsc należą: Dom Partii (ПОЛИТОТДЕЛ), Budynek Prokuratury Wojskowej, dawna kaptaria oficerska, dawny szpital wojskowy, Izba Muzealna i Ośrodek Edukacji Ekologicznej. Cmentarz wojskowo-cywilny garnizonu Борне-Сулнoво (Borne Sulinowo), Cmentarz Wojenny z czasów II wojny światowej, Dom Oficera, Ofleg II D Gross Born, Zabytkowy folwark w Luchowie i jeszcze wiele innych atrakcji. Upowszechnianiem kultury zajmują się m.in. instytucje kultury, miejscie i gminne biblioteki publiczne, świetlice wiejskie, centra kultury.

Tabela nr 33. Wykaz głównych instytucji kultury na obszarze objętym LSR

Gmina	Nazwa instytucji kultury
Barwice	Ośrodek Kultury i Turystyki w Barwicach Świetlice Wiejskie
Biały Bór	Białoborskie Centrum Kultury i Rekreacji Biblioteka Publiczna w Białym Borze
Borne Sulinowo	Świetlice wiejskie Centrum Kultury i Rekreacji Miejska Biblioteka Publiczna
Grzmiąca	Biblioteka Gminna w Grzmiącej Świetlice wiejskie
Szczecinek	Świetlice wiejskie Biblioteki publiczne – szkolne

Zródło: opracowanie własne LGD

Na obszarze LGD działają liczne zespoły śpiewcze (np. „Borneńskie Podlorki”, „Kapela Borneńska”, „Caro”, „Spocznij”, „Jarzębiny” z Jelenia, „Wrozy”, zespoły artystyczne, z których największą część stanowią grupy folklorystyczne (ludowe, pieśni i tańca oraz kapale). Życie kulturalno – rozrywkowe urozmaicają występy zespołów amatorskich oraz zawodowych, dyskoteki, konkursy, imprezy

turystyczne, sportowo – rekreacyjne i kulturalne związane z tradycjami regionu. Ważnym wydarzeniem są również obchodzone corocznie w Bornem Sulinowie Targi miodu i chleba. Stoiska, na których zaprezentować się można w najlepsze, wytwarzane przez lokalnych producentów gatunki miodu i chleba, licznie oblegają smakosze z całego regionu.

Wśród ankietowanych mieszkańców na pytanie: „Jak często bierze Pan/i udział w imprezach organizowanych na terenie gminy?” ponad 60% udzieliło odpowiedzi *bardzo często i raczej często*, co świadczy o chęci udziału w różnego rodzaju wydarzeniach. W trakcie konsultacji stwierdzono jednak zbyt ubogą ofertę form spędzania czasu wolnego. Badania ankietowe i wnioski z konsultacji dowodzą konieczności organizowania wydarzeń kulturalno – rozrywkowych sprzyjających integracji lokalnej społeczności, co przyczyni się do budowania silnego kapitału społecznego obszaru LGD.

Kultywowanie tradycji i kultury jest nieodzownym elementem życia aktualnych i przyszłych pokoleń. Należy zatem dążyć do wszelkich starań aby pobudzać w mieszkańcach identyfikację z obszarem, chronić wszystkie obiekty i miejsca ważne historycznie, wspierać kulturę ludową, wydarzenia i produkty lokalne oraz rozwijać infrastrukturę kultury w taki sposób, który zapewni mieszkańcom dostęp do tych dóbr. Mieszkańcy obszaru podkreślali, że większość obiektów wymaga doposażenia oraz nie jest dostosowana do potrzeb osób z niepełnosprawnościami.

4.7 Charakterystyka obszarów atrakcyjnych turystycznie

Obszar charakteryzuje coraz bogatszą ofertą turystyczną, ale nadal niewystarczającą do zapotrzebowania. Naturalne ukształtowanie terenu, położenie i walory krajobrazowe pozwalają na czynne spędzenie wolnego czasu. Zarówno ścieżki jak i trasy piesze, trasy Nordic - Walking, rowerowe oraz konne sprzyjają rozwojowi turystyki kwalifikowanej. Mieszkańcy obszaru LSR podczas konsultacji i w badaniach ankietowych wskazują jednak na zbyt małą liczbę/długość ścieżek rowerowych, których rozbudowa byłaby szansą dla rozwoju obszaru objętego LSR. Do atrakcji turystycznych obszaru zaliczamy: linię niemieckich umocnień zwaną WALEM POMORSKIM (bunkry, schrony, jazy itp.) zabytkowe pałace, dwory, kościoły i cmentarze, liczne akweny z wysokiej klasy infrastrukturą przybrzeżną, lasy bogate w zwierzęta i zasoby naturalne. Dzięki bogatej sieci hydrograficznej obserwuje się również gwałtowny rozwój turystyki wodnej w tym kajakowej. Warunki do jej uprawiania tworzą atrakcyjne rzeki: Pilawa, Parsęta, Płynica i Gwda oraz jeziora, których jest tu ponad 70. Atrakcje turystyczną niewątpliwie stanowią jeziora: Pile, Komorze, Wierchow, Wielinie, Koprzywno oraz Łobez. Innym istotnym dla obszaru akwenem są Zalewy Nadarzyckie, utrzymywane w dzikim i naturalnym stanie, tworzące doskonałe warunki do życia wielu chronionych gatunków roślin, zwierząt i ptaków. Jeziora tworzą jednocześnie wyśmienite warunki do uprawiania turystyki wędkarskiej. Wędkarze mogą też oddawać się swojej pasji na dwóch osobnych w ryby zbiornikach wodnych – Baczynie i Baczynku, które zostały utworzone na przelomie XIX i XX wieku w ramach dużego kompleksu hydrotechnicznego zbudowanego w celach melioracyjnych na rzece Łoży.

Na szczególną uwagę zasługują zabytki, tzw. „perelki”, które stanowią swego rodzaju wizytówkę gminy lub obszaru. Niewątpliwie na takie miano zasługuje pałac w Luboradzy z XVIII/XIX wieku funkcjonujący jako Ośrodek Konferencyjny – Wypoczynkowy „Dwór Pomorski”, neogotycki pałac w Trzebiechowie oraz greckokatolicka cerkiew projektu prof. J. Nowosielskiego w Białym Borze.

Osobliwością obszaru jest Borne Sulinowo często nazywane potocznie „leśnym miastem”. W latach 1945 - 1992 miasto i tereny przyległe zajmowała Armia Czerwona tworząc doskonale strzeżoną bazę Północnej Grupy Wojsk. Armia ta ostatecznie opuściła Borne Sulinowo w październiku 1992r. Borne Sulinowo formalnie otrzymało status miasta 15 września 1993 roku. Przylegający do miasta rozległy obszar poligonu z jedynymi w swoim rodzaju budowlami oraz pozostałościami umocnień, stanowią podstawę do coraz popularniejszej turystyki militarną. Inną ciekawostką obszaru LGD POJEZIERZE RAZEM jest Biały Bór jako jeden z najbardziej aktywnych ośrodków kultury ukraińskiej. Wyjątkowa i niespotykana pod względem architektonicznym greckokatolicka cerkiew rokrocznie przyciąga wielu znawców i miłośników sztuki, to miejsce odbywających się festiwali i przeglądów muzyki sakralnej z udziałem wybitnych i znanych chórów. Siłą Białego Boru jest funkcjonująca tu wspólnota dwóch kultur, które wzajemnie się wzbogacają – Polacy i Ukraińcy – Sąsiedzi i obywatele.

Wszystkie gminy stawiają na swój rozwój turystyczny. W ramach działań zmierzających do promocji obszaru organizują szereg wydarzeń cyklicznych, które przyciągają gości i turystów z obszarów sąsiednich, województwa, kraju a nawet z zagranicy. I tak każdego roku w Barwicach spotykają się sygnaliści myśliwscy z całego kraju biorąc udział w Zachodniopomorskim Przeglądzie Sygnalów Myśliwskich, Borne Sulinowo

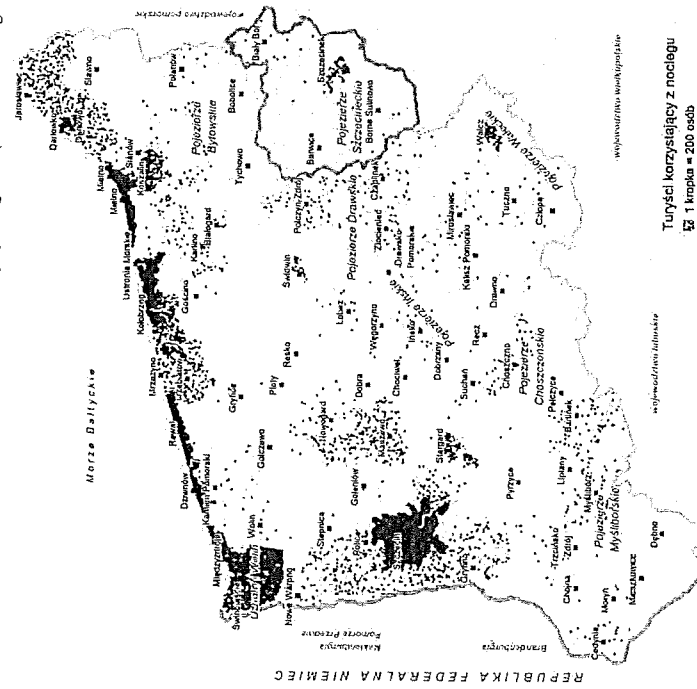
natomiast w miesiącu sierpniu staje się miastem stolicą kraju. Wtedy to odbywa się tutaj Międzynarodowy Zlot Pojazdów Militarnych „Gastjenice i podkowy”. Tysiące ludzi oraz setki pojazdów militarnych i sprzęt wojskowy tworzą niepowtarzalny klimat, który identyfikuje to miasto z jego przeszłością.

Biały Bór charakteryzuje się pełnią zabytków budownictwa świeckiego jak i sakralnego. Podstawą promocji są różnego rodzaju imprezy o charakterze regionalnym i ogólnopolskim, podczas których prezentowane są walory Gminy Biały Bór. Na uwagę zasługują także takie ciekawostki turystyczne jak Pomorska Góra Piachu, Plaża Miejska z wypoczynalnią sprzętu pływającego, Pomnik Tarasa Szewczeniaka czy bunkry i transzeje z okresu II wojny światowej (Ślask Zachodniopomorskich Fortyfikacji).

Rozwojowi turystyki towarzyszy rozwój bazy noclegowej oraz gastronomicznej. Naturalne walory przyrodnicze, krajoznawcze i kulturowe, oraz duży potencjał turystyczny, stwarzają dogodne warunki do rozwoju różnorodnych, atrakcyjnych środowisku turystyki pobytowej. Sprzyjające warunki i ismiej dla rozwoju agroturystyki w wielu gospodarstwach wiejskich. Ponadto uczestnicy badań jak i konsultacji społecznych wskazują rozwój turystyki jako jeden z głównych kierunków działań na obszarze objętym LSR

Na podstawie mapy intensywności ruchu turystycznego na terenie województwa zachodniopomorskiego mierzonej liczbą udzielonych noclegów, z wyodrębnieniem powiatu szczecińskiego największą intensywnością charakteryzowały się gminy: Szczecinek – miasto i Szczecinek – gmina wiejska. Niewielką liczbą udzielonych w tym samym roku noclegów odnotowano w Gminach Biały Bór i Borne Sulinowo. Na podstawie przedstawionych danych można stwierdzić, że sama atrakcyjność turystyczna obszaru nie jest wystarczająca – konieczna jest zintegrowana promocja regionu. LGD POJEZIERZE RAZEM czyni starania by wypracować dla całego regionu Powiatu Szczecińskiego wspólną jednolitą „Markę”, dzięki której wzrosnie rozpoznawalność, utuosamianie się oraz budowa wspólnych wartości i tradycji w zakresie podniesienia atrakcyjności turystycznej, kulturalnej, kulinarnej czy wzrostu więzi społecznych.

Rysunek 1. Intensywność ruchu turystycznego (liczba noclegów w 2017 roku)

Źródło: Raport diagnostyczny, Portret Partnerstwa powiatu szczecińskiego (2021), Plan zagospodarowania przestrzennego WZ, Szczecin 2020

Turystyka na obszarze LGD POJEZIERZE RAZEM jest najważniejszą dziedziną rozwoju gmin. Działania podejmowane przez gminy oraz podmioty społeczne i gospodarcze w kierunku poprawy warunków do jej uprawiania wymagają ciągłego wsparcia.

Mieszkańcy obszaru jednoznacznie zdefiniowali potrzebę rozbudowy i doposażenia infrastruktury turystycznej łącznie z bazą noclegową i gastronomiczną. Wskazali również na potrzebę tworzenia całorocznych produktów turystycznych.

4.8 Opis produktów lokalnych, tradycyjnych i regionalnych

Produkty lokalne, tradycyjne i regionalne pełnią niebagatelną rolę w promocji regionu. Coraz częściej, konsumenci wybierają produkty, które mają uznaną markę, na co składa się wysoka jakość, walory smakowe i zdrowotne oraz tradycyjne metody wytwarzania. Województwo zachodniopomorskie nie wytworzyło wielu produktów tradycyjnych ze względu na swoją specyfikę. Wiele przywiezionych receptur przemieszało się ze sobą, wiele zaginęło i wiele trzeba tworzyć od nowa. W wielu wsiach i małych miasteczkach rodzi się jednak lokalna tradycja. W naszym regionie najwcześniej, bo już w 2001 roku, rozpoczęła się akcja promocyjna miódów drahimskich, produkowanych na tym terenie od niepamiętnych czasów. Jednak na listę produktów tradycyjnych *Miody drahimskie* zostały wpisane dopiero w 2006 roku staraniem Grzegorza Fijańskiego, właściciela pasiek położonych w samym sercu Pojezierza Drawskiego.

Miód drahimski, jako jedyny produkt z województwa zachodniopomorskiego w czerwcu 2011r. został zarejestrowany w systemie ochrony regionalnych produktów rolnych w Unii Europejskiej (Chronione Oznaczenie Geograficzne). Produktem, który jest swego rodzaju mieszanką tradycji i współczesności jest *Chleb razowy koprzywieński*, wpisany na listę w 2008 roku na wniosek Kazimierzy Kuli. Od wielu lat (ok. 50) chleb ten wypiekany jest w oparciu o tę samą recepturę, w piecach chlebowych z 1909 i 1926 roku w miejscowości Koprzywno, gmina Barwice.

W lipcu 2013 roku na listę produktów tradycyjnych prowadzoną przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi wpisana została *Sielawa wędzona z Pojezierza Drawskiego*, jako pierwszy przysmak rybną z tego obszaru. Wniosek o jej wpis złożyła Lokalna Grupa Rybacka „Partnerstwo Drawy” w Szczecinku. Źródłem tego przysmaku są dwa jeziora sielawowe w obrębie gminy Borne Sulinowo: Pile oraz Komorze.

Po niedługim czasie, również w 2013 r. na listę trafił *Chleb gdwowski* wytwarzany w miejscowości Gwda Wielka, gmina wiejska Szczecinek. Wniosek o wpis chleba złożyli Państwo Danuta i Lech Szlach, którzy na etapie przygotowania wniosku korzystali z pomocy i wsparcia Lokalnej Grupy Rybackiej „Partnerstwo Drawy”. Wspaniałe walory zapachowe i smakowe chleba są konsekwencją niezmiennej, pochodzącej z czasów I Wojny Światowej receptury wypieku oraz olbrzymiem zaangażowaniu w sam proces tworzenia produktu jego wytwórców. Chleb gdwowski w roku 2022 otrzymał tytuł „Perły 2022” będący wynikiem uzyskania najwyższych ocen w regionalnym konkursie „Nasze Kulinarne Dziedzictwo – Smaki Regionów”. W tej samej miejscowości powstają także paszteciki gdwowskie, czyli zawinięte w drożdżowe ciasto smakołyki nadziane farшем z kapustą i grzybami. Paszteciki zostały wpisane na listę produktów tradycyjnych w 2016 roku. Na stronie ministerstwa poświęconej produktom regionalnym czytamy – „Tradycja wytwarzania na terenie województwa zachodniopomorskiego pasztecików z kapustą i grzybami, opartych na zapiekanych cięście drożdżowym, sięga lat 50-tych/60-tych XX wieku: Od kiedy pamiętamy bardzo często mania przygotowywała własne paszteciki. Według mnie, już od początku lat 50. XX w. paszteciki te były wyrabiane na terenie obecnego Województwa Zachodniopomorskiego” (wywiad przeprowadzony z mieszkańcami Gwdy Wielkiej). Od ponad 60 lat paszteciki przygotowywane są przede wszystkim w okresie świątecznym, na Boże Narodzenie, czy na Wielkanoc.

Krówka SZCZECINECKA to kolejny produkt wpisany w 2016 roku na listę produktów tradycyjnych. Tym razem wniosek o wpis również tworzony był przy współpracy LGR „Partnerstwo Drawy”, a następnie LGD POJEZIERZE RAZEM. „Przez ponad 40 lat krówka szczecińska cieszy się dużą popularnością nie tylko w kraju, ale również poza jego granicami.” – czytamy na stronie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi.

Wiele produktów lokalnych nie posiada statusu produktu tradycyjnego, jednak ich długa i niezmieniana tradycja wytwarzania stwarza możliwość ubiegania się o taki status, czego przykładem są rogaliki gdwowskie.

Jednym z zamierzeń Lokalnej Grupy Działania POJEZIERZE RAZEM jest kontynuacja prac nad wspieraniem lokalnych wytwórców.

Grupa LGD dążyć będzie do rozszerzenia listy produktów tradycyjnych pochodzących z obszaru objętego LSR oraz do promocji tych produktów jako dziedzictwa kulinarnego. Grupa LGD POJEZIERZE RAZEM posiada w swoich strukturach osobę, która za kultuwanie działań na rzecz pielęgnowania wartości i tradycji kulinarnych obszaru została nagrodzona przez Ministra Rolnictwa i Rozwoju Wsi Kluczem do Polskiej Spizami. Nagrodę ową wręczono podczas Międzynarodowych Targów Poznańskich Smaki Regionów w roku 2015.

4.9 Charakterystyka rolnictwa i rynku rolnego

Pod względem użytkowania obszar objęty LSR jest terenem rolniczo – leśnym. Jak podaje Program Rozwoju Powiatu Szczecineckiego na lata 2020 – 2027: „Teren powiatu pokrywają głównie gleby pseudobielicowe i brunatne. Tworzą one mozaikę mniejszych lub większych, wzajemnie przenikających się powierzchni. Pierwsze, wytworzone głównie z piasków gliniastych, słabo gliniastych bądź z piasków luźnych, natomiast drugie brunatne i bielicowe. Ponadto na obszarach podmokłych, głównie w sąsiedztwie cieków powierzchniowych bądź jezior wyszczalcify się gleby mulowe, torfowe bądź murszowe. Na terenie powiatu szczecineckiego przeważają gleby słabych klas IV (w tym IVa i IVb) oraz V i VI. Najlepsze gleby znajdują się na terenie gmin Grzmiąca i Barwice.” Słabej jakości gleb towarzyszy niekorzystne ukształtowanie terenu i duża zmienność stanów pogody. W przebiegu opadów, z roku na rok, zaznaczają się bardzo duże wahania sum opadów powodujące nadmierne lub niedostateczne uwilgotnienie gleby.

Powierzchnia upraw rolnych wg danych z rejestru "Powierzchnia upraw w gminach" Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa w 2020 r. na obszarze LSR wyniosła 57 066,90 ha, co stanowi 33,32% ogólnej powierzchni obszaru działania LGD, co jest wartością nieco większą dla takiego samego wskaźnika niż dla powiatu szczecineckiego i mniejszą niż dla województwa zachodniopomorskiego. Największy udział w stosunku do powierzchni upraw rolnych występuje w Gminach Grzmiąca (44,42%) i Barwice (42,02%), najmniejszy zaś przypada na Gminę Borne Sulinowo (17,09%), czego powodem jest duża i zarazem największa w porównaniu do pozostałych gmin leśność (60,40%). Na badanym obszarze wśród upraw dominują trwałe użytki rolne (18,69%), mieszanek (8,24%), gryka (7,86%), żyto ozime (7,80%), trawy (6,28%), owies (6,04%). Na terenie LGD obserwuje się także uprawy łubinu wąskolistnego (6%), pszenicy ozimej (4,16%), pszenżyta (4,15%), rzepaku ozimego (2,79%), jęczmienia jarego (2,02%) i facelii (1,91%). Pozostałe uprawy stanowią rośliny pastewne jak kukurydza, strączkowe (groch, soczewica) czy uprawy pomidorów.

Tabela 34. Powierzchnia upraw rolnych w 2020 r. z podziałem na jednostki terytorialne

Jednostka administracyjna	Powierzchnia upraw w jednostce administracyjnej (dane w hektarach z wniosków o przyznanie płatności bezpośrednich)	Powierzchnia jednostki administracyjnej w ha	Wartość procentowa powierzchni jednostki administracyjnej przeznaczona pod uprawy rolne ogółem
Gmina Biały Bór	8 849,83	27 000	33,78
Gmina Barwice	12 178,98	259 00	42,02
Gmina Borne Sulinowo	8 271,41	484 00	17,09
Gmina Grzmiąca	9 106,99	205 00	44,42
Gmina Szczecinek	18 659,69	500 00	37,32
Razem obszar LSR	57 066,90	171 800	33,32
Powiat szczecinecki	58 070,65	176 542	32,89
Województwo zachodniopomorskie	921 732,17	2 290 500	40,24

Źródło: Opracowanie własne na podstawie danych z rejestru "Powierzchnia upraw w gminach" Agencji Restrukturyzacji i Modernizacji Rolnictwa (<https://rejestrupraw.arimr.gov.pl/>)

Według ostatniego spisu rolnego z 2020 roku na terenie LGD rolnictwem zajmuje się 9,16% ludności tj. rolników, ich małżonków oraz członków ich rodzin. Wartość przedmiotowego wskaźnika jest znacznie wyższa niż dla województwa zachodniopomorskiego, którego wartość wynosi 3,45%. Przedstawiona dysproporcja wynika

z rozdrobnionego, niskotarowego rolnictwa na terenach wiejskich LGD, co przyczynia się do generowania negatywnego zjawiska jakim jest bezrobocie ukryte. Badania jakościowe pokazują także problem tzw. dziedzicznej bezradności mieszkających byłych PGR-ów, którym towarzyszy brak chęci aktywizowania się i zauważalne zjawisko braku samodzielności. Dodatkowym elementem dopełniającym negatywne skutki tzw. szoku transformacyjnego jest występowanie bezrobocia strukturalnego oraz utrwalone negatywne wzorce zachowań w społecznościach popegeerowskich.

Powołując się dalej na spis rolny z 2020 r. pod względem powierzchni zajmowanej przez ogół gospodarstw rolnych w powiecie szczecineckim największy udział przypada na gospodarstwa rolne o powierzchni 15 ha i więcej (89,81%), co jest wartością nieco wyższą niż dla województwa zachodniopomorskiego (88,75%). Najmniejszy udział powierzchniowy zarówno w województwie jak i powiecie stanowią gospodarstwa rolne do 1 ha włącznie. Podsumowując na terenie powiatu szczecineckiego dominują gospodarstwa do 15 ha i więcej, co pokrywa się ze strukturą na tle województwa zachodniopomorskiego.

Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą wg sekcji PKD 2007 w dziale „Rolnictwo, leśnictwo, łowiectwo i rybactwo” stanowią 7% ogółu osób fizycznych wg sekcji na obszarze LGD, co jest wielkością znacznie wyższą niż ma to miejsce w województwie zachodniopomorskim (2%). Natomiast liczba pracujących na terenie powiatu w uwzględnionej sekcji wynosi około 12%, czyli o 5% więcej niż w województwie zachodniopomorskim. Oporając się o dane spisu rolnego odnoszącego się do powiatu szczecineckiego z 2020 r. pod względem źródeł dochodów gospodarstw rolnych przeważają w gospodarstwach dochody z działalności rolniczej 52% oraz pracy najemnej 21%. Dochody z emerytury i renty oraz działalności pozarolniczej stanowią 33% dochodów ogółem. Analiza wskazuje, że ludność rolnicza na terenie LGD utrzymuje się głównie z rolnictwa. Warto zaznaczyć, że tylko 9% przedmiotowej grupy osiąga dochody z pozarolniczej działalności gospodarczej, co może świadczyć o relatywnie niskim poziomie przedsiębiorczości wśród właścicieli gospodarstw rolnych na obszarze LSR. Jedną z rozwijających się dziedzin w ramach usług pozarolniczych oferowanych przez gospodarstwa rolne, a jednocześnie szansą na rozwój w tym obszarze jest agroturystyka. W 2021 roku odnotowano prawie 16-procentowy wzrost liczby noclegów w agroturystyce i pokojach gościnnych posiadających maksymalnie 10 miejsc noclegowych (źródło: <https://i-rolnik.pl/agroturystyka-w-polsce-opakalnosc-statystyki/>).

Pogram Rozwoju Powiatu Szczecineckiego na lata 2020 – 2027 zakłada m.in. działania w zakresie ochrony gleb obejmującej promocję rolnictwa ekologicznego i integrowanego poprzez działania edukacyjne, wspieranie działań w zakresie jakości i bezpieczeństwa żywności, technologii, produkcji, wytwarzania produktów tradycyjnych i rolnictwa ekologicznego, rekultywacja terenów uznanych za zdegradowane lub zdegradowane, jak np. szkolenia dla rolników organizowane przez Zachodniopomorski Ośrodek Doradztwa Rolniczego w Barzkowicach, wspieranie przedsiębiorstw mających na celu tworzenie i rozwój gospodarstw ekologicznych, propagowanie przestrzegania zasad właściwego nawożenia gleb, współorganizację działań kulturalnych i zadań publicznych, wspieranie inicjatyw związanych z rozwojem rolnictwa zrównoważonego, organizacja Powiatowego Forum Rolniczego, rekultywacja gruntów po eksploatacji kopalni.

Wśród konsumentów zauważa się wzrost świadomości na temat lokalnej, ekologicznej żywności, czego dowodem jest duża liczba osób odwiedzających stoiska ze wskazanym typem żywności podczas okolicznych wydarzeń. Przemysł rolno-spożywczy w powiecie szczecineckim jest słabo rozwinięty. Zakłady, które istnieją nie zaspakajają potrzeb tego terenu. Rolnicy sprzedają swoje produkty w większości do zakładów znajdujących się poza jego obrębem. Duże zasoby leśne, jakie istnieją na tym terenie sprawiają, że jest on bogaty nie tylko w surowiec drzewny (poza surowcem drzewnym), gdyż brak jest odpowiedniego przemysłu przetwórczego.

Shansa dla obszaru może być się rozwój gospodarstw produkujących żywność ekologiczną.

4.10 Stan środowiska naturalnego

Obszar objęty LSR charakteryzuje się dużą atrakcyjnością pod względem krajobrazowo przyrodniczym, co sprzyja rozwojowi bazy rekreacyjnej. Największy udział obszarów chronionych przypadają na Gminę Szczecinek (40,9%) oraz Gminę Borne Sulinowo (39,9%), najmniejszy zaś udział ma miejsce w Gminie Grzmiąca (0,3%). Badany obszar charakteryzuje się największym udziałem obszarów chronionych w porównaniu do powiatu szczecineckiego i województwa zachodniopomorskiego.

Tabela nr 35. Udział obszarów prawnie chronionych, stan na 2021 rok.

Wyszczególnienie	powierzchnia obszarów chronionych w ha	udział obszarów prawnie chronionych w powierzchni ogółem w %
Gmina Barwice	2 890,18	11,2
Gmina Biały Bór	8 195,66	30,4
Gmina Borne Sulinowo	19 333,59	39,9
Gmina Grzmiąca	62,5	0,3
Gmina Szczecinek	20 422,79	40,9
Razem obszar LSR	50 904,72	29,63
Powiat szczeciński	51 032,51	28,9
Województwo zachodniopomorskie	498 879,13	21,8

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS

Najcenniejsze walory środowiska naturalnego występującego na obszarze LGD objęto różnymi formami ochrony przyrody. Największą powierzchnię stanowią obszary chronionego krajobrazu (45 724,66 ha, 26,6% obszaru LGD), następnie parki krajobrazowe (3 639,66 ha, 2,12% obszaru LGD), rezerwy przyrody (1 875,69 ha, 1,10% obszaru LGD), użytki ekologiczne (410,05 ha, 0,24% obszaru LGD). Szczególnie cenne obszary zarówno w skali lokalnej, krajowej i międzynarodowej stanowi 11 obszarów sieci Natura 2000. Na obszarze gminy Borne Sulinowo znajdują się największe w Polsce Wrzosowiska Kłomińskie, na terenie których utworzono florystyczny rezerwat przyrody „Diabelskie Pustacie” o powierzchni 932,53 hektarów. Cały obszar charakteryzuje się wielością miejsc ważnych ze względu historycznych i przyrodniczych. Rezerwy przyrody to między innymi: „Jezioro Kiełpino” oraz „Dęby Wilczkowskie”, natomiast pomniki przyrody to głównie występujące tu dęby szypułkowe. – uwarunkowania przyrodnicze. Liczba pomników przyrody wynosi 171 (wg danych GUS, stan na 31.12.2021 r.).

Tabela nr 36. Obszary prawnie chronione na terenie objętym LSR

Dane	Ogółem	Rezerwy przyrody	Parki krajobrazowe razem	Obszar chronionego krajobrazu razem	Użytki ekologiczne	Zespoły przyrodniczo - krajobrazowe	Obszary sieci NATURA 2000
Powierzchnia obszarów w ha	50 904,72	1 875,69	3 639,66	45 724,66	410,05	0,00	b.d.
Liczba obszarów	44	8	1	8	16	0	11

Źródło: opracowanie własne na podstawie danych GUS (stan na 31.12.2021 r.) oraz <https://efrop.gub.s.gov.pl>.

Posiadanie tylu ważnych i cennych obszarów chronionych stanowi o atrakcyjności lokalnego środowiska przyrodniczego, ale skutkuje obowiązującymi w ich granicach nakazami i zakazami, które wprowadzają ograniczenia przestrzenne i utrudniają lokalizację inwestycji.

Podczas konsultacji stwierdzono niski poziom wiedzy na temat występujących form ochrony przyrody i wartości jakie ze sobą niosą. W publikacji „Mój krajobraz współtworzę i chronię lokalnie. Poradnik dla gmin w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu” czytamy: Podnoszenie świadomości mieszkańców o wartości krajobrazu, świadczeń, jakie krajobraz pełni na rzecz mieszkańców oraz możliwości jego kształtowania, jest jednym z tzw. środków specjalnych wymienionych w Konwencji Krajobrazowej. Przez pojęcie krajobrazu należy rozumieć tu postrzegany przez nas obraz danej przestrzeni, będący sumą (synteza) cech środowiska przyrodniczego oraz elementów kulturowych wprowadzonych przez człowieka. Ze względu na problemy z gospodarowaniem przestrzenią w Polsce konieczna jest radykalna zmiana postaw wśród społeczeństwa wobec krajobrazu, w tym w szczególności wobec relacji człowiek – przyroda i budowania poczucia obowiązku troski o krajobraz i przyrodę.”

Uroklify charakter obszaru objętego LSR dopełnia wysoka lesistość terenu wynosząca 46,15% (powierzchnia lasów ogółem wg stanu na 31.12.2020 r. wynosi 79 280,05 ha). Z punktu widzenia mieszkańców obszarów wiejskich w przeważającej części nie odczuwają oni deficytu obszarów leśnych, ponieważ są one dla nich

nieodłącznym elementem środowiska i stylu życia, dostarczając nie tylko ważnych funkcji ochronnych czy ekologicznych, ale również grzybów, jagód, drewna opałowego, a dopiero w dalszej kolejności wypoczynku i rekreacji. Dla mieszkańców obszarów wiejskich lasy mają duże znaczenie jako źródło dodatkowego dochodu, w tym również dzięki ich turystycznemu użytkowaniu przez mieszkańców dużych miast.

Cechą wyróżniającą analizowany obszar jest duża liczba jezior wynosząca ponad 80. Największa liczba jezior występuje na terenie Gminy Szczecinek, gdzie do największych należą Wielimie, Wierzychowo, Dolgie i Wielatowo. Natomiast wśród rzek przepływających przez obszar LSR największe znaczenie mają Gwda, Parsęta, Płynica oraz Pława.

W kontekście dbania o środowisko naturalne zwrócono uwagę na odnawialne źródła energii. Według Programu Rozwoju Powiatu Szczecińskiego potencjalnymi problemami w zakresie ochrony powietrza jest m.in. zbyt mały udział odnawialnych źródeł energii w stosunku do istniejącego potencjału, co wskazuje na konieczność zwiększenia wykorzystania odnawialnych źródeł energii, szczególnie w obiektach użyteczności publicznej oraz źródeł rozproszonych. Mieszkańcy obszaru LSR uznali za szczególnie ważne sprawy dotyczące zaangażowania na rzecz ochrony środowiska i poprawy klimatu. Ponadto Strategia terytorialna Partnerstwa powiatu szczecińskiego we wnioskach z analizy powiązań funkcjonalnych wskazuje na występowanie rozległych terenów wolnych od zabudowy oraz małą gęstość zaludnienia sprzyjającą realizacji inwestycji opartych o OZE.

Analiza SWOT

Analiza SWOT jest jedną z najpopularniejszych i najsukceszniejszych metod analitycznych pomagającą obrać najlepszą strategię działania. Analiza ta służy do oceny silnych i słabych stron obszaru oraz szans i zagrożeń. Dzięki tej metodzie można pogrupować czynniki na pozytywne (mocne strony i szanse) oraz negatywne (słabe strony i zagrożenia). Silne i słabe strony traktowane są jako cechy wewnętrzne obszaru zależne od mieszkańców LGD, na które można wpływać i je zmniejszać. Szanse i zagrożenia opisują otoczenie zewnętrzne, na które mieszkańcy LGD nie mają wpływu, ale mają one bezwzględny związek z obecną sytuacją obszaru i mają lub mogą mieć w przyszłości znaczenie dla jego sytuacji.

W analizie SWOT dla obszaru Stowarzyszenia LGD POJEZIERZE RAZEM zaangażowana została lokalna społeczność poprzez udział w konsultacjach społecznych, badaniach ankietowych i spotkaniach konsultacyjnych. Analizę przeprowadzono również w oparciu o dostępne dane statystyczne oraz dokumenty strategiczne dotyczące poszczególnych gmin. W spotkaniach odbywających się kolejno we wszystkich gminach członkowskich, na równych zasadach udział brali przedstawiciele wszystkich sektorów: publicznego, gospodarczego oraz społecznego, w tym mieszkańcy obszaru. Zastosowane metody partycypacyjne pozwoliły na zebranie cennych uwag, opinii, rekomendacji, które następnie wykorzystano do oceny potrzeb i potencjału obszaru LSR. Sporządzona analiza SWOT określa priorytety rozwoju obszaru.

Analizę SWOT obszaru LGD POJEZIERZE RAZEM przeprowadzono w 3 dziedzinach:

1. GOSPODARKA I TURYSTYKA

Mocne strony (czynniki wewnętrzne)	Słabe strony (czynniki wewnętrzne)
<p>Duża liczba i powierzchnia obszarów chronionych</p> <p>Atrakcyjne tereny turystyczne</p> <p>Walory turystyczne – rekreacyjne</p> <p>Liczne ośrodki wypoczynkowe</p> <p>Duża liczba akwenów wodnych</p> <p>Produkty lokalne</p> <p>Największa grupa mieszkańców w wieku produkcyjnym</p> <p>Stosunkowo wysoka liczba organizowanych imprez cyklicznych</p> <p>Zachęty do zakładania działalności gospodarczej (przykład Gmina Biały Bór)</p>	<p>Emigracja mieszkańców do większych ośrodków miejskich i za granicę</p> <p>Stosunkowo niewielka liczba miejsc rekreacyjnych</p> <p>Słabo rozwinięta infrastruktura do uprawiania sportów wodnych i wypoczynku nad akwenami</p> <p>Niewystarczająco rozwinięta kompleksowa informacja i promocja turystyczna obszaru</p> <p>Oddalenie od aglomeracji miejskich</p> <p>Wzrost bezrobocia</p> <p>Brak środków na wkład własny do projektów</p> <p>Wymagająca modernizacji infrastruktura drogowa</p> <p>Zbyt mała ilość całorocznych produktów i atrakcji turystycznych</p>

Gotowość do szerokiego rozwoju sektora usług Otwartość osób z obszaru LGD na gotowość do podjęcia własnej jednoosobowej działalności gospodarczej	Niski poziom wykształcenia i kwalifikacji większej części mieszkańców tj. osób bezrobotnych, niechęć do zmiany kwalifikacji zawodowych Liczba jednostek nowo zarejestrowanych w rejestrze REGON niższa od wartości średnich dla powiatu szczecińskiego i województwa zachodniopomorskiego Niska przedsiębiorczość lokalna – zmniejszenie liczby mikroprzedsiębiorstw w porównaniu z latami ubiegłymi Mała liczba miejsc pracy chronionej dla osób z różnym poziomem niepełnosprawności
Szanse (czynniki zewnętrzne)	Zagrożenia (czynniki zewnętrzne)
Wspieranie przedsiębiorczości i tworzenie nowych miejsc pracy Szkolenia zawodowe i aktywizujące Zwiększenie zatrudnienia Rozbudowa i doinwestowanie infrastruktury turystycznej Wykorzystanie potencjału turystycznego i gospodarczego regionu (promocja głównych atrakcji, tworzenie całonocnych produktów turystycznych) Popyt na zdrowe produkty lokalne Możliwość wykorzystania funduszy zewnętrznych Możliwość podejmowania projektów partnerskich z innymi podmiotami Rozwijająca się sieć ścieżek rowerowych Rozbudowa i wzrost infrastruktury drogowej na terenie Powiatu Szczecińskiego Budowa inkubatora przedsiębiorczości na terenie Gminy Szczecinek	Wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej Skutki pandemii COVID-19 dla rozwoju społeczno – gospodarczego obszaru LGD Bardzo wysokie koszty kredytów dla przedsiębiorców Niskie place Bardzo duże wymagania biurowe i biurowe niekorzystne regulacje prawne uniemożliwiające korzystanie z funduszy zewnętrznych Spowolnienie wzrostu gospodarczego kraju Wysoka konkurencyjność oferty turystyki zagranicznej Wysoki poziom inflacji w kraju Problemy gospodarcze wywołane obecną sytuacją geopolityczną na świecie (konflikty wojenne) Wzrost kosztów funkcjonowania podmiotów w gospodarczych (nakreślająca się spirala kosztowa) Niepewność, niestabilność i niejasność sytuacji gosp. na przyszłość, blizsza i dalsza przyszłość powoduje niechęć do inwestycji i rozwoju, co wpływa na proces „zwywania się” gospodarczego kraju, zwłaszcza w sektorze małych i średnich przedsiębiorstw Brak opłacalności i rentowności w zakresie prowadzenia własnej jednoosobowej działalności gospodarczej

2. SPOŁECZEŃSTWO I ZAPLECZE KULTUROWE

Mocne strony (czynniki wewnętrzne)	Słabe strony (czynniki wewnętrzne)
Powstałe kluby seniora i Kola Gospodyń Wiejskich Aktywne działające organizacje społeczne Potencjał do wytwarzania produktów lokalnych Rosnąca rola partnerstwa w LGD przyczyniająca się do zacieśnienia współpracy międzygminnej oraz międzysektorowej, co przekłada się na poprawę spójności Walory krajoznawcze, kulturowe Duży potencjał w zakresie kapitału społecznego Duża liczba zabytków i obiektów sakralnych Potencjał endogeniczny (dziedzictwo kulturowe, historyczne)	Słaby dostęp do opieki zdrowotnej Pomoc społeczna świadczona przede wszystkim w formie instytucjonalnej, braki w zakresie usług społecznych w formie zdeinstytucjonalizowanej Mała liczba zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży Niski poziom edukacji i wykształcenia lokalnej społeczności obszarów wiejskich Mała aktywność społeczna wśród młodzieży Słaba motywacja i marazm społeczny Wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej

43

Baza kulturalna i oświatowa (np. ośrodki kultury, biblioteki, szkoły, świetlice, sale wiejskie i izby muzealne) Świetlice wiejskie jako zaplecze do działań kulturalnych, edukacyjnych, obywatelskich Aktywność kulturalna mieszkańców – zespoły śpiewacze Lokalni Liderzy-są i chce im się jeszcze chcieć Działalność sektora NGO, Fundacji, Stowarzyszeń, OSP, LZS, Klubów sportowych i innych Wielokulturowość lokalnej społeczności obszaru LGD	Słabo rozwinięty system opieki zlokalizowanej Mała liczba osób odpowiadająca za aktywizację mieszkańców Niewystarczające wsparcie dzieci, seniorów, osób niepełnosprawnych w zakresie opieki Niechęć lokalnej społeczności obszarów wiejskich do szerszej aktywizacji społecznej i integracji lokalnej Nieufność społeczna wobec lokalnych Liderów i podcinanie zapалу i skrzydeł lokalnym Liderom poprzez krytykę dla krytyki Niechęć społeczności popegeerowskiej do wyjścia na zewnątrz, do podjęcia działań, do kreatywności, do pobudzenia, do pracy Życie na tzw.: „mi się należy”, a ode mnie „nic”
Szanse (czynniki zewnętrzne)	Zagrożenia (czynniki zewnętrzne)
Wzrost zainteresowania mieszkańców lokalnymi wydarzeniami Wspieranie działalności organizacji społecznych i grup nieformalnych Możliwość pozyskiwania środków zewnętrznych Rosnąca aktywność seniorów Korzystna świadomość mieszkańców co do potencjału i rozwoju danej gminy poprzez oczekiwanie rozwoju i modernizacji gminy Budząca się wola i chęć współdziałania poprzez tzw.: „wyjście z domu” Wielokulturowość	Ograniczone zaangażowanie mieszkańców w życie i rozwój danej gminy Starzenie się społeczeństwa Ujemne saldo migracji Ubożenie społeczeństwa Wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym Przyzwyczajenie podopiecznych OPS do korzystania z środków publicznych (mentalność) Niekorzystne skutki izolacji podczas pandemii odnoszące się w szczególności do dzieci/młodzieży i seniorów Nierówne szanse edukacyjne i rozwojowe dzieci i młodzieży na terenach wiejskich w stosunku do najbliższych większych ośrodków Brak wykwalifikowanej kadry do opieki nad osobami starszymi Rok roczny proces „starzenia się społeczeństwa” i „ucieczka” ludzi młodych do większych ośrodków lub za granicę

3. ŚRODOWISKO

Mocne strony (czynniki wewnętrzne)	Słabe strony (czynniki wewnętrzne)
Położenie, walory krajoznawcze Zasoby naturalne Liczne akweny, duża ilość zbiorników wodnych Duża lesistość Istniejące rezerваты przyrody i obszary chronione Korzystne uwarunkowania naturalne do pozyskiwania energii ze źródeł odnawialnych Dostępność obszarów NATURA 2000 Bogata sieć hydrograficzna umożliwiająca rozwój wędrownictwa i turystyki wodnej	Nieekologiczne systemy grzewcze Zbyt mały udział odnawialnych źródeł energii w stosunku do istniejącego potencjału Konieczność rekultywacji obszarów powydobywczych Niski poziom odpowiedzialności lokalnej społeczności za dobro wspólne Niedostateczna wiedza mieszkańców na temat ochrony przyrody, w tym posiadanych walorów przyrodniczych, obszarów chronionych itp.

44

<p>Inwestycje w OZE w obiektach użyteczności publicznej</p> <p>Bogatstwo natury, duża obfitość ryb, grzybów i darów lasu oraz runa leśnego</p>	<p>Szanse (czynnik zewnętrzne)</p> <p>Wzrost zainteresowania w zakresie odnawialnych źródeł energii</p> <p>Trendy związane z ochroną środowiska: rolnictwo ekologiczne, odnawialne źródła energii</p> <p>Wykorzystanie walorów przyrodniczych do rozwoju turystyki</p> <p>Dostęp do nowych technologii w zakresie OZE, ogrzewania itp.</p> <p>Wysoka świadomość społeczna i wola społeczna co do stosowania tzw.: „nowinek” w zakresie szeroko rozumianej działalności w ramach OZE</p> <p>Wykorzystanie walorów środowiskowych lokalnych obszarów wiejskich</p>	<p>Zagrożenia (czynnik wewnętrzne)</p> <p>Degradacja i zanieczyszczenie środowiska</p> <p>Rosnące opłaty za wodę, ścieki i wywóz odpadów</p> <p>Zagrożenie zanieczyszczenia wód i gleby ściekami z obiektów niepodłączonych do sieci kanalizacji</p> <p>Wysokie ceny energii i opalu</p> <p>Brak programów retencyjnych i melioracyjnych</p> <p>Zmiany klimatyczne, ocieplanie się klimatu</p>
--	---	---

Wnioski i posumowanie analizy SWOT:

Przeprowadzona analiza SWOT oraz diagnoza obszaru LGD POJEZIERZE RAZEM, w ramach tzw. spotkań w zakresie włączenia lokalnej społeczności w proces budowy i opracowywania Lokalnej Strategii Rozwoju (LSR) dla potrzeb LGD, pozwala na wysunięcie wniosku, że jakość życia mieszkańców obszaru zarówno wsi jak i miasteczek wciąż jest niezadawalająca.

Dokonując analizy w zakresie gospodarki i turystyki badani wykazali głównie brak miejsc pracy. Wskazując problem braku dostępu do miejsc pracy podkreślano, że w szczególności trudnej sytuacji znajdują się osoby młode. Analizy przeprowadzone na powszechnie udostępnionych danych zaliczają do tej grupy także osoby z niepełnosprawnościami oraz kobiety. Potencjalne szanse jakie ze sobą niosą programy wsparcia dla realizacji LSR z jednej strony odbierane są jako korzystne, z drugiej strony zauważono, że ma miejsce mniejsza niż w poprzednim okresie programowania intensywność wsparcia (zwiększa dla podejmowania działalności gospodarczej). Skutkiem może być mniejsze zainteresowanie tworzeniem nowych miejsc pracy i może przyczyniać się do trudności w rozwijaniu przedsiębiorczości. Ponadto jednym z głównych zagrożeń jest niestabilność i złożoność przepisów prawa, a także wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej. Mieszkańcy upatrują szansę w podniesieniu kwalifikacji zawodowych poprzez organizację szkoleń zawodowych i aktywizujących.

Mieszkańcy obszaru LSR dostrzegają potencjał turystyczny, lecz zaznaczają jego niedostateczne wykorzystanie. Szansą na rozwój jest promocja głównych atrakcji, tworzenie całonocnych produktów turystycznych i wykorzystanie zainteresowania na zdrowe lokalne produkty. Waznym działaniem jest także inwestowanie w infrastrukturę turystyczną i rekreacyjną poprzez rozbudowę i budowę nowych obiektów.

Mieszkańcy obszaru LSR wykazują zadowolenie z istniejącej bazy kulturalnej w postaci bibliotek czy świetlic, jednak wskazują na konieczność poprawy ich standardu. W zakresie kultury poruszono problemy takie jak niewystarczająca liczba zajęć pozalekcyjnych dla dzieci i młodzieży, mała aktywność społeczna wśród młodzieży i niewystarczająca liczba ofert spędzania czasu wolnego. Strategiczną grupą, do której należy kierować działania jest młodzież, której liczebność maleje za sprawą mniejszej liczby urodzeń czy emigracji do większych ośrodków miejskich lub za granicę kraju. W celu ograniczenia lub spowolnienia tego niekorzystnego zjawiska rozwiązaniem może być modernizacja infrastruktury i udoskonalenia ofert czasu wolnego dedykowanego tej grupie. Ponadto ważnym elementem przyciągającym się do ograniczenia emigracji ludzi młodych jest zapewnienie odpowiedniej oferty usług oraz zaspokojenie potrzeb społeczno – kulturalnych (swobodny dostęp do edukacji, kultury, sportu itp.).

Podczas analizy stwierdzono wysoki odsetek osób korzystających z pomocy społecznej oraz zapotrzebowanie na usługi społeczne, w tym pomocy społecznej świadczony w miejscu zamieszkania

potrzebujących w szczególności adresowanej do osób starszych i niepełnosprawnych wraz z ich najbliższymi otoczeniem. Pozytywnym aspektem dotyczącym grupy osób starszych jest ich zaangażowanie poprzez aktywne działania w klubach seniora, których z każdym rokiem przybywa.

Potencjałem w zakresie życia społecznego są aktywnie działające organizacje pozarządowe, które wspierając będą działalność ustawową instytucji publicznych i realizować m.in. działania integrujące, aktywizujące i pobudzające identyfikację mieszkańców z obszarem.

W zakresie środowiska z jednej strony lokalna społeczność coraz bardziej dostrzega walory przyrodnicze i potencjał środowiska m.in. w zakresie rozwoju OZE, a z drugiej strony wskazano niski poziom wiedzy na temat ochrony przyrody. Projekty ukierunkowane na realizację działań sprzyjających kształtowaniu postaw proekologicznych.

Zgodnie z przeprowadzoną analizą potrzeb i potencjału LSR grupy osób w niekorzystnej sytuacji będą stanowić kobiety (długotrwale bezrobocie, przeważający udział wśród bezrobotnych, zjawisko tzw. luki płacowej, trudność pogodzenia życia rodzinnego z zawodowym), osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie (wykluczenie z życia społecznego, niedostosowana infrastruktura, ograniczona liczba ofert pracy). W ramach prowadzonych działań zasadnym będzie także kierowanie działań do ludzi młodych (do 25 roku życia) oraz seniorów.

Odnosząc się do wyżej zdiagnozowanych grup prowadzone działania będą ukierunkowane na zaspokojenie potrzeb wspierania aktywnego włączenia społecznego w celu promowania równości szans, niedyskryminacji i aktywnego uczestnictwa oraz zwiększanie zdolności do zatrudnienia poprzez np. kursy podnoszące kwalifikacje zawodowe, wsparcie doradcze.

Grupy docelowe

Szczegółowa diagnoza obszaru wypracowana na podstawie danych statystycznych oraz szeroko prowadzonych konsultacji społecznych, pozwala na określenie grup docelowych, które powinny być objęte wsparciem w ramach realizacji LSR. Na podstawie wszystkich danych zawartych w diagnozie można wyróżnić następujące grupy docelowe:

- mieszkańcy obszaru LSR (realizowane cele powinny zaspokajać potrzeby lokalnej społeczności),
- kobiety (grupa osób w niekorzystnej sytuacji),
- osoby z niepełnosprawnościami i ich opiekunowie (grupa osób w niekorzystnej sytuacji),
- osoby młode tj. do 25 roku życia (przeciwdziałanie wykluczeniu się obszar),
- seniorzy tj. osoby po 60 roku życia (szybko postępujące starzenie się społeczeństwa),
- przedsiębiorcy (wskaźniki dotyczące przedsiębiorczości wciąż pozostają na niezadawalającym poziomie),
- turyści jako odbiorcy działań.

Rozdział V Spójność, komplementarność i synergia

Na obszarze działania Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM realizowane będą operacje finansowane z dwóch funduszy: EFS+ i EFRROW, co świadczy o tym, iż niniejsza Lokalna Strategia Rozwoju jest tzw. strategią wielofundusową. Pierwszy z funduszy (EFS+) dotyczy Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego na lata 2021 – 2027 – służyć będzie realizacji celu szczegółowego (h) w zakresie aktywnej integracji społecznej, zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i kulturalnej. Realizacja drugiego z funduszy odbędzie się w ramach Planu Strategicznego Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPR) - Strategia LGD będzie realizować interwencję LEADER/Rozwój Kierowany przez Społeczność (RLKS). PS WPR skupia się na dziesięciu celach szczegółowych Wspólnej Polityki Rolnej z czego Strategia LGD wpisuje się w 8. cel szczegółowy: promowanie zatrudnienia, wzrostu włączenia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa. Interwencja LEADER ukierunkowana będzie na budowaniu tożsamości lokalnej bazującej na aktywizacji i integracji społecznej przy wykorzystaniu miejscowych zasobów w sposób zapewniający najlepsze zaspokojenie potrzeb społeczności wiejskiej, w tym przez wykorzystanie wiedzy, innowacji i rozwiązań cyfrowych. W ramach interwencji planowane są dwa komponenty: 1. Wdrażanie lokalnych strategii rozwoju (projekty realizowane przez beneficjentów w ramach LSR) oraz 2. Zarządzanie lokalnymi strategiami

rozwoju i animacji (koszty funkcjonowania LGD). Różnorodność źródeł finansowania umożliwi działanie w sposób wszechstronny, kompleksowy i efektywny.

Partnerstwo Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEJERZE RAZEM to partnerstwo trójsektorowe, integrujące przedstawicieli z sektora społecznego, gospodarczego i publicznego. Na dzień przyjęcia Strategii na lata 2023-2027 stowarzyszenie liczyło 86 członków. W ramach poszczególnych sektorów występują znaczne zróżnicowania typów członków. W sektorze społecznym są to m.in. organizacje pozarządowe, ochotnicze strażnice pożarne czy mieszkańcy obszaru LSR, w sektorze publicznym m.in.: jednostki samorządu terytorialnego (gminy i powiat), jednostka organizacyjna powiatu (Powiatowy Zarząd Dróg), a w sektorze gospodarczym są to m.in. firmy i podmioty gospodarcze działające i funkcjonujące na terenie LGD objętym niniejszą Strategią. Są wśród nich m.in. firmy z branży muzycznej, handlowej, produkcyjnej, kosmetycznej czy motoryzacyjnej. Z uwagi na to, że Lokalna Strategia Rozwoju powstała oddolnie w trybie partycypacyjnym, uwzględnia ona szeroką gamę stanowisk i opinii, co przekłada się na jej zintegrowanie i kompleksowość proponowanych celów i przedsięwzięć.

Zintegrowany charakter LSR wynika również ze zintegrowania różnego typu potencjalnych beneficjentów. W realizację zaplanowanych w LSR przedsięwzięć, z uwagi na ich zakres i charakter zaangażowani będą przedstawiciele sektora publicznego, społecznego i gospodarczego. Takie kompleksowe podejście sprawi, iż działania w zakresie realizacji określonych w LSR przedsięwzięć będą na siebie wzajemnie oddziaływać, przez co zwiększą swoją efektywność i jeszcze skuteczniej przyczynią się do poprawy jakości życia na obszarze LGD.

Jednym z przykładów zintegrowanego podejścia do realizacji celów jest planowany sposób osiągnięcia celu przedsięwzięcia 3.1 *Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji oraz 3.2 Aktywna społeczność obszaru objętego LSR*. W realizację tego celu zaangażowano zarówno środki pochodzące z Europejskiego Funduszu Rolnego na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich oraz Europejskiego Funduszu Społecznego Plus. Dzięki komplementarności i synergii pomiędzy tymi funduszami możliwe jest osiągnięcie celu, a tym samym efektywne wdrożenie LSR oraz prawidłowa realizacja jej założeń. Potencjalnym beneficjentom proponuje się kompleksowy wachlarz możliwych typów projektów: od zagospodarowania przestrzeni sprzyjającej włączeniu społecznemu, organizacji wydarzeń poprzez różne formy aktywizacji społeczno – zawodowej grup wykluczonych obejmujących również grupy osób w niekorzystnej sytuacji. Jednak wszystkie te działania będą w istocie tylko narzędziami, które umożliwią osiągnięcie założonego celu – włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR, który to cel scala i integruje.

Cele LSR oraz planowane w ramach jej realizacji przedsięwzięcia są spójne, powiązane ze sobą i wzajemnie się uzupełniają czy przenikają. Tworzą one logiczne związki i wzajemnie na siebie oddziałują, dając spójny efekt. Założenia strategii powstały w oparciu o zgłaszane przez mieszkańców problemy i potrzeby, sugerowane szanse i zagrożenia związane z rozwojem i przyszluszcą obszaru LGD POJEJERZE RAZEM, co miało miejsce podczas onwartych spotkań konsultacyjnych. Przedstawiciele różnych środowisk mieli możliwości zaprezentowania swoich uwag, opinii, ale także zapoznanie się z postulatami i potrzebami innych grup społecznych. Kluczową kwestią jest zachowanie komplementarności wsparcia w ramach dwóch funduszy, które wskazano w niniejszej strategii.

Cel 1 Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR zostanie zrealizowany za pomocą dwóch komplementarnych przedsięwzięć. Pierwsze z nich tj. *Rozwój przedsiębiorczości* będzie realizowało operacje dążące do zaspokojenia potrzeb życiowych osób młodych w celu zachęcenia ich do pozostania na obszarze objętym LSR. Przedsięwzięcie to przyczyni się także do zniwelowania bezrobocia, na poprawę sytuacji samego Wnioskodawcy jak i jego rodziny, ale również na lokalną społeczność. Operacje ponadto są odpowiedzią na zdiagnozowaną niską przedsiębiorczość oraz niską aktywność społeczną. Kolejne przedsięwzięcie *Rozwój infrastruktury czasu wolnego w szczególności dla ludzi młodych* rozszerzy ofertę spędzania czasu wolnego, co jest uzupełnieniem założenia dotyczącego przeciwdziałaniu wykludnieniu osób objętych obszarem. Nowe lub doposażone obiekty ze względu na swoją ogólnodostępność przyczynią się także do włączenia społeczno grup w szczególnej sytuacji, co będzie spójne z celem 3. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2029 r.

W ramach celu 2. Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej – rekreacyjnej oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego zaplanowano działania zwiększające atrakcyjność turystyczną jako szansę na rozwój obszaru objętego LSR. Przedsięwzięcia będą skupiać się na rozwijaniu turystycznej i rekreacyjnej infrastruktury, rozwijaniu przez podmioty gospodarcze wspólnej oferty turystycznej, zwiększaniu świadomości mieszkańców na temat posiadanych walorów przyrodniczych i kulturowych oraz na zagadnieniach odnoszących się do promocji obszaru. Tak zaplanowane działania pozwolą na kompleksowy i zintegrowany rozwój oferty turystycznej, co przyczyni się do poprawy warunków życia lokalnej społeczności. Zaplanowane działania są również odpowiedzialne

na zdiagnozowane problemy jak mała aktywność społeczna, niska przedsiębiorczość, stosunkowo wysokie bezrobocie, uboga oferta spędzania czasu wolnego. Powstałe zaplecze turystyczne będzie dostępne nie tylko dla turystów, ale również mieszkańców obszaru.

Cel 3. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR do 2029 r. przewiduje dwa komplementarne przedsięwzięcia, które ukierunkowane są na potrzebę realizacji działań na rzecz drugiego człowieka, na rzecz rozwoju potencjału ludzkiego w zakresie aktywizacji, w tym aktywizacji zawodowej, w zakresie rozwoju swoich pasji, zainteresowań, umiejętności, kompetencji i integracji. Przedsięwzięcie *Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji* jest skierowane m.in. do kobiet i osób z niepełnosprawnościami, wśród których zdiagnozowano małą aktywność zawodową. Kobiety, które zdecydowały się wyjść poza dotychczas pełnione role skupiające się przede wszystkim wokół domu i rodziny otrzymują wsparcie, które pomoże im odnaleźć się na rynku pracy. W odniesieniu do osób z niepełnosprawnościami będą oni mieli szansę na zdobycie większej niezależności i samodzielności poprzez podniesienie swoich kompetencji. Przedsięwzięcie to także odpowiedź na zdiagnozowane problemy jak duża liczba osób korzystających z pomocy społecznej oraz zjawisko ubóstwa. Operacje podnoszące kwalifikacje oraz kompetencje mieszkańców mogą przyczynić się do poprawy standardu życia poszczególnych osób co może się przełożyć na jakość życia najbliższego otoczenia. Natomiast przedsięwzięcie *Aktywna społeczność obszaru objętego LSR* będzie stanowiło uzupełnienie powyższych działań. Oprócz podniesienia aktywności zawodowej ważne jest również wzmocnienie więzi społecznych poprzez integrację. Odpowiednie warsztaty, konferencje, festyny czy zagospodarowanie przestrzeni aktywności umożliwią włączenie społeczne osób w szczególnej sytuacji: seniorów, młodzieży, kobiet i osób z niepełnosprawnościami wraz z ich opiekunami. Zadania będą także uzupełnieniem celu 1. poprzez rozszerzenie oferty spędzania czasu wolnego odnośnie osób młodych, która w tym przypadku będzie nastawiona na kreatywność i pobudzenie do dalszego działania.

Przedsięwzięcia określone w ramach LSR są kompatybilne i wzajemnie się uzupełniają, a ponadto bezpośrednio wpłyną na osiągnięcie celów LSR, które odnoszą się do zapewnienia lokalnej społeczności wszechstronnego rozwoju, rozwoju przestrzennego, rozwoju gospodarczego, rozwoju społecznego, wzmocnienia zasobu jakim jest kapitał ludzki poprzez jego aktywizację, dostępu do usług, atrakcyjnych przestrzeni publicznych czy wsparcia osób z grup w niekorzystnej sytuacji oraz włączenia w proces życia społecznego osób wykluczonych. Efekt synergii możliwy jest do osiągnięcia dzięki realizacji trzech celów obejmujących konkretne przedsięwzięcia mających na siebie ogromny wpływ i wzajemnie się przenikające. Pominięcie któregośkolwiek z celów lub zaplanowanych przedsięwzięć zaburzy wspomniany efekt.

5.1 Wartość dodana podejścia LEADER

Wartość dodana podejścia LEADER w realizacji LSR to m.in. wsparcie niektórych grup beneficjentów w ramach tego podejścia w sposób odmienny od innych instrumentów np. wsparcie i pomoc finansowa w formie ryczałtu na podjęcie działalności gospodarczej, wartość LGD na realizację projektów partnerskich wykraczających poza obszar gmin, brak dominacji któregośkolwiek sektora, zwłaszcza sektora publicznego przy podejmowaniu decyzji na każdym etapie wdrażania strategii, bieżąca, aktywna i stała wzajemna współpraca trzech sektorów – gospodarczego, społecznego i publicznego. Podejście LEADER to także partnerstwo, aktywizacja i integracja społeczności lokalnych, maksymalne dostosowanie się do lokalnych potrzeb dzięki oddolności oraz wykorzystanie istniejącej już infrastruktury, która powstała we wcześniejszej już zrealizowanych Lokalnych Strategiach Rozwoju.

Budżet obecnej Strategii jest wypadkową potrzeb wynikających z diagnozy i zapisów programów, z których jest ona finansowana. Propozycja podziału środków jest wynikiem kompromisu w wymiarze podmiotowym, jak i przedmiotowym, który nie przekłada się na udzielenie wsparcia jedynie pojęciowym jednostkom. Zaplanowany zakres operacji jak i alokacja środków finansowych dedykowanych jednostkom sektora finansów publicznych, w tym jednostkom samorządu terytorialnego, świadczy, że są one ważnym, lecz niedominującym podmiotem. Operacje są dedykowane zarówno osobom fizycznym, podmiotom gospodarczym jak i sektorowi organizacji pozarządowych, tj. szeroko rozumianemu sektorowi NGO.

Ważnym aspektem jest to, że LSR będzie wdrażana na spójnym obszarze, a część operacji będzie mogła być realizowana poza obszarem przekraczającym granice poszczególnych gmin, zwłaszcza w ramach celu 2. *Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej-rekreacyjnej oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego* oraz celu 3. *Włączenie społeczne mieszkańców obszaru objętego LSR*.

Wdrażanie LSR przyczyni się do rozwoju społecznego poprzez działania promocyjne, aktywizujące i integrujące prowadzone przez LGD. Wyrazem otwartości i inkluzywności LGD będzie m.in. „kampania otwarcia” w ramach realizacji Planu komunikacji, która zaprezentuje mieszkańcom nową strategię. LGD zadba także o podnoszenie poziomu wiedzy członków organów stowarzyszenia jak i zainteresowanych członków oraz sympatyków poprzez organizowanie szkoleń i warsztatów.

Lokalna Strategia Rozwoju uwzględni najważniejsze problemy wskazane przez mieszkańców obszaru LGD. Uczestnicy prac na strategię zmagają się z trudnościami życia codziennego i wiedzą najlepiej jakie działania są potrzebne, a zarazem jakie można najefektywniej je zrealizować. Mieszkańcy znają swoje możliwości jak i swe otoczenia, dzięki czemu wiedzą jakie przedsięwzięcia przyczynią się do poprawy warunków życia lokalnej społeczności. Poprzez uczestnictwo w procesie opracowania strategii mieszkańcy stali się współautorami, a więc można założyć, że tak samo włączą się w proces jej realizacji.

5.2 Korzyści planowane do osiągnięcia

Proces wdrażania Lokalnej Strategii Rozwoju zakłada partnerstwo w ramach LGD oraz partnerstwo lokalnej społeczności z innymi podmiotami z obszaru objętego LSR (szczególnie władzami lokalnymi), jak i z poza obszarem. Dzięki realizowanym działaniom opierającym się na wskazanym partnerstwie będzie możliwa bliska współpraca międzysektorowa, która stanie się długofalowa i przyniesie wiele korzyści w przyszłości. Aktywizacja mieszkańców, w tym osób młodych oraz seniorów przyczyni się do wzrostu poczucia tożsamości lokalnej, lepszej integracji społeczności oraz lepszego poznania siebie nawzajem, a także i co jest najistotniejszym przekazaniem doświadczeń i dobrych praktyk w procesie wymiany poglądów i aktywizacji pominiętych seniorami a młodzieżą i dziećmi. Inicjatywy oddolne będą wperane pod kątem zwiększania innowacyjności obszaru, gdzie będą miały miejsce rozwiązania zmieniające sposób funkcjonowania lokalnej społeczności. Zastosowanie innowacji przyczyni się do rozwoju obszaru i zapewni mieszkańcom więcej możliwości do samorealizacji. Objęcie wsparciem kobiet i osób z niepełnosprawnościami oraz ich opiekunów poprzez włączenie społeczne przyczyni się do zwiększenia aktywności na rynku pracy oraz aktywności społecznej. Działania skierowane do osób młodych oraz seniorów, a także osób w inny sposób zagrożonych wykluczeniem pozwolą na wzmożenie więzi społecznych, integrację i realizację cenionych wartości społecznych.

LGD w ramach realizacji poszczególnych działań zamierza budować zaufanie poprzez zapraszanie do współpracy wszystkich grup i mieszkańców, nawet dotąd nieobebranych, zarówno tych o dużym potencjale, jak i deficytach.

5.3 Zakresy wsparcia wraz z uzasadnieniem

Cele Lokalnej Strategii Rozwoju będą osiągnięte przez LGD poprzez realizację operacji w następujących zakresach wsparcia:

- rozwój przedsiębiorczości w tym, rozwój biogospodarki lub zielonej gospodarki w szczególności:
- a) podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne;
- b) rozwijanie pozarolniczej działalności gospodarczej;
- poprawa dostępu do małej infrastruktury publicznej,
- włączenie społeczne seniorów, ludzi młodych lub osób w niekorzystnej sytuacji,
- ochrona dziedzictwa kulturowego lub przyrodniczego polskiej wsi.

Zaplanowane w LSR zakresy wsparcia wynikają bezpośrednio z konsultacji społecznych oraz złożonych fasz projektowych. Rozwój przedsiębiorczości wraz z tworzeniem nowych miejsc pracy był wskazywany jako jeden z głównych kierunków działań. Dodatkowo analiza statystyczna przedstawia niekorzystne wskazniki sytuacji gospodarczej. Wsparcie będą działalności ukierunkowane na rozwój turystyczny jak i ukierunkowane na ludzi młodych (zwiększenie dostępności do usług). Zgodnie z oczekiwaniami mieszkańców zaplanowano realizację projektów w zakresie poprawy dostępu do małej infrastruktury, z której będą mogli korzystać mieszkańcy, w szczególności osoby młode. Zaplecze infrastrukturalne przyczyni się także do zwiększenia atrakcyjności turystycznej obszaru - wsparcia rozwoju miejsc rekreacji oraz spędzania czasu wolnego. Odpowiedzi na zdiagnozowane problemy i potrzeby seniorów, osób młodych oraz osób w niekorzystnej sytuacji będą działania o charakterze włączenia społecznego - działania integracyjne, aktywizacyjne, wyjazdy studyjne itp. Obszar objęty

LSR cechuje się bogactwem przyrodniczym i krajoznawczym co jest powiązane z jego atrakcyjnością turystyczną. W celu zwiększenia świadomości mieszkańców na temat występujących zasobów przyrodniczych, ale i też kulturalnych planuje się m.in. działania edukacyjne i promocyjne. Dzięki podniesieniu wiedzy odnoszącej się do okolicznej przyrody, lokalna społeczność będzie miała jeszcze większy wpływ na podniesienie atrakcyjności turystycznej - większa świadomość przyczyni się do lepszej promocji obszaru. Wszystkie zakresy będą się wzajemnie uzupełniać i przyczynią się do osiągnięcia wyznaczonych celów.

5.4 Sposób wdrażania LSR

Podczas opracowywania LSR kierowano się potrzebami lokalnej społeczności, ale też podjęto trud wyspecjalizowania się w konkretnych obszarach. Efekt synergii zostanie osiągnięty poprzez ukierunkowanie się na wybrane obszary. Odpowiednie ukierunkowanie pozwoli na określenie oczekiwanych rezultatów i osiągnięcie założonych celów przy planowanym budżecie w określonym czasie. Rozwój obszaru objętego LSR skupiony będzie przede wszystkim na zapewnieniu jak najlepszych warunków życia mieszkańców zwłaszcza ludzi młodych, wśród których obserwuje się liczne migracje (zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego, zwiększenie dostępności do usług). Kolejnym kierunkiem będzie wykorzystanie potencjału turystycznego obszaru i zwiększenie kompetencji (rozwój przedsiębiorczości w zakresie usług turystycznych, budowa i rozbudowa infrastruktury turystycznej). Uzupełnieniem będzie poprawa aktywności społecznej mieszkańców, w tym aktywności zawodowej, co przełoży się na poprawę sytuacji osób w niekorzystnej sytuacji, seniorów jak i ludzi młodych. LSR wdrażana będzie przez różne podmioty, w tym samą LGD w ramach projektów i operacji własnych.

5.5 Metody wdrażania LSR

Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM zaplanowała takie sposoby realizacji operacji jak: projekty grantowe, konkursy otwarte oraz operacje własne.

Przesłanką stojącą za realizacją części przedsięwzięć poprzez projekty grantowe jest przede wszystkim doświadczenie organizacji pozarządowych w realizacji projektów społecznych. Realizacja wspólnego przedsięwzięcia przez NGO z różnych gmin pozwoli na wymianę doświadczeń i rozwiązań, co pomoże ujednoliciu działań na rzecz osób w szczególnej sytuacji (co ma miejsce w *Przedsięwzięciu 3.2 – Aktywna społeczność obszaru objętego LSR*). W razie jakiegokolwiek problemów ze strony grantobiorców, będą oni mogli się zwrócić o pomoc do pracowników LGD, którzy posiadają odpowiednie kwalifikacje i doświadczenie w realizacji tego typu projektów. Ponadto realizacja projektów grantowych, zdaniem autorów LSR, przyczyni się do pogłębienia więzi i relacji inter-ludzkich, pogłębienia integracji i w znaczący sposób winna przyczynić się do wzmocnienia budowy obywatelskiego społeczeństwa obszaru LSR opartego na odpowiedzialności, wzajemnej pomocy, budowie i kształtowaniu świadomości w zakresie społeczeństwa otwartego i postaw obywatelskich

Konkursy otwarte skierowane będą m.in. do jednostek sektora finansów publicznych (JSFP), jak i jednostek samorządu terytorialnego (JST). Forma ta jest adekwatna do potencjału podmiotów publicznych, które są samodzielne i posiadają odpowiednie zasoby kadrowe i finansowe oraz infrastrukturę do realizacji relatywnie dużych projektów. Poza tym forma ta jest najbardziej powszechną, dlatego potencjalni beneficjenci posiadają w jej zakresie bogate doświadczenie, co niweluje niepowodzenie realizacji operacji. Konkursy otwarte stanowią także najpowszechniejszą formę wsparcia mieszkańców i przedsiębiorców. Podmioty te pozyskują finanse również z innych źródeł, dlatego znają ogólne zasady takiego procesu. Ponadto na obszarze objętym LSR występują beneficjenci, którzy już skorzystali z takiej formy wsparcia i posiadają stosowne doświadczenie. Wybrany sposób realizacji naborów pozostawia jedynie ramowe zasady wsparcia, co zwiększa dostępność środków i daje większą swobodę beneficjentom, a jednocześnie podnosi odpowiedzialność za podejmowane działania. Potencjalni wnioskodawcy na etapie planowania projektu muszą zweryfikować swój potencjał, szczególnie finansowy i w zależności od wyników ciągłej autoanalizy racjonalizować koszty, co optymalizuje stopień wydatkowania funduszy.

LGD zaplanowała operacje własne służące dobru ogółu. Forma ta przyczyni się do wzmocnienia potencjałów obszaru, zwiększenia współpracy mieszkańców i innych podmiotów. Ponadto kadra LGD posiada doświadczenie w realizacji tego typu projektów, co pozwoli na sprawną realizację operacji, a tym samym osiągnięcie założonego

celu, jak i realizacji uprzednio zaplanowanych w LSR wskaźników w zakresie realizacji poszczególnych założeń i celów.

5.6. Zgodność celów LSR z dokumentami strategicznymi innego szczebla

Lokalna Strategia Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM jest spójna i komplementarna z Planem Strategicznym Wspólnej Polityki Rolnej, Krajową Strategią Rozwoju Regionalnego 2030, Strategią Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku, Programem Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 – 2020, Strategią Terytorialną Partnerstwa powiatu Szczecińskiego, Programu Rozwoju Powiatu Szczecińskiego na lata 2020 – 2027 oraz dokumentami planistycznym gmin członkowskich (za wyjątkiem Gminy Grzmiąca, która takiego dokumentu nie posiada).

Tabela nr 37. Zgodność celów LSR z dokumentami strategicznymi innego szczebla

Dokumenty strategiczne innych szczebli		Cele Lokalnej Strategii Rozwoju Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM		
dla obszaru LSR		Cel I	Cel II	Cel III
Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030		Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR	Wzmocnienie atrakcyjności i urozycznienie obszarów oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego	Włączenie społeczne mieszkańców obszaru objętego LSR
		Cel główny 2.: Wznacanie regionalnych przewag konkurencyjnych Cel szczegółowy: 2.2 – Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym Opis spójności: założenia celu LSR częściowo są tożsame z dokumentem, który zakłada wspieranie przedsiębiorstw, w tym rozwój przedsiębiorstw w małych miastach i na terenach wiejskich, co odpowiada przedsięwzięciu 1.1 – Rozwój przedsiębiorczości	Cel główny 1.: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym Cel szczegółowy: 1.5 – Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów Cel główny 2.: Wznacanie regionalnych przewag konkurencyjnych Cel szczegółowy: 2.2 – Wspieranie przedsiębiorczości na szczeblu regionalnym i lokalnym Opis spójności: założenia celu LSR są tożsame z dokumentem, który zakłada wspieranie przedsiębiorstw, w tym rozwój przedsiębiorstw w małych miastach i na terenach wiejskich,	Cel główny 1.: Zwiększenie spójności rozwoju kraju w wymiarze społecznym, gospodarczym, środowiskowym i przestrzennym Cel szczegółowy 1.5.: Rozwój infrastruktury wspierającej dostarczanie usług publicznych i podnoszącej atrakcyjność inwestycyjną obszarów (1.5.3 Infrastruktura społeczna) Cel główny 2.: Wznacanie regionalnych przewag konkurencyjnych Cel szczegółowy 2.1. – Rozwój kapitału ludzkiego i społecznego Opis spójności: dokument zakłada włączenie społeczne oraz zwiększenie aktywności zawodowej mieszkańców

Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku	III Cel strategiczny: Dynamiczna gospodarka	co jest zgodne z przedsięwzięciem 2.1 – Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z poszanowaniem środowiska, ponadto dokument zakłada podnoszenie atrakcyjności i konkurencyjności regionu	II Cel strategiczny: Dynamiczna gospodarka Cel kierunkowy 2.2 – Wzmocnienie gospodarki wykorzystującej naturalne potencjały regionu Opis spójności: dokument zakłada wykorzystanie potencjału turystycznego i przyrodniczego regionu	I Cel strategiczny: Otwarta społeczność Cel kierunkowy 1.2 – Włączenie społeczne i zapewnienie szans rozwojowych wszystkim mieszkańcom regionu Opis spójności: dokument zakłada przeciwdziałanie wykluczeniu społecznemu
Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 – 2020 (wersja 70.0)	Opis spójności: dokument zakłada zapewnienie atrakcyjnych miejsc pracy, zamieszkania i wypoczynku	Opis spójności: dokument zakłada ocalone środowisko naturalne	Opis spójności: dokument zakłada ocalone środowisko naturalne	Opis spójności: dokument zakłada ocalone środowisko naturalne
	Opis spójności: dokument zakłada wzmocnienie lokalnego rynku pracy i przeciwdziałaniu efektów zmian demograficznych	Opis spójności: dokument zakłada ocalone środowisko naturalne	Opis spójności: dokument zakłada ocalone środowisko naturalne	Opis spójności: dokument zakłada ocalone środowisko naturalne

53

Strategia Terytorialna Partnerstwa powiatu Szczecineckiego	Cel nadrzędny: zwiększenie atrakcyjności obszaru Partnerstwa powiatu Szczecineckiego do zamieszkania, rozwoju i wypoczynku	Cel nadrzędny: zwiększenie atrakcyjności obszaru Partnerstwa powiatu Szczecineckiego do zamieszkania, rozwoju i wypoczynku	Cel nadrzędny: zwiększenie atrakcyjności obszaru Partnerstwa powiatu Szczecineckiego do zamieszkania, rozwoju i wypoczynku	Opis spójności: dokument zakłada zwiększenie zatrudnienia osób bezrobotnych i biernych zawodowo oraz integrację osób zagrożonych wykluczeniem społecznym
	Cel strategiczny 1 - Poprawa warunków do prowadzenia działalności gospodarczej	Cel strategiczny 2 - Zrównoważona turystyka oparta na endogenicznych zasobach przyrodniczych i krajoznawczych	Cel strategiczny 3 - Rewitalizacja zdegradowanych ekonomicznie i społecznie obszarów miejskich i wiejskich	Opis spójności: dokument zakłada rozwój kompetencji, aktywności zawodowej i przedsiębiorczości i kształtowanie poczucia tożsamości z miejscem zamieszkania
	Opis spójności: założenia celu LSR wpisują się w założenia dokumentu, które dotyczą wdrożenia działań m.in. takich jak ograniczanie odpływu młodych ludzi	Opis spójności: założenia celu LSR wpisują się w założenia dokumentu, które dotyczą wdrożenia działań m.in. takich jak ograniczanie odpływu młodych ludzi	Opis spójności: dokument zakłada rozwój kompetencji, aktywności zawodowej i przedsiębiorczości i kształtowanie poczucia tożsamości z miejscem zamieszkania	Opis spójności: dokument zakłada rozwój kompetencji, aktywności zawodowej i przedsiębiorczości i kształtowanie poczucia tożsamości z miejscem zamieszkania

54

Program Rozwoju Powiatu Szczecineckiego na lata 2020 – 2027	Cel strategiczny 1: Konkurencyjna gospodarka bazująca na lokalnych potencjałach Priorytet 1.1 Wsparcie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości i innowacyjności przedsiębiorstw Opis spójności: dokument zakłada wsparcie rozwoju lokalnej przedsiębiorczości, co wpisuje się w założenia celu LSR	Opis spójności: dokument zakłada podniesienie atrakcyjności turystycznej regionu Cel strategiczny 2: Poprawa jakości życia i integracja społeczna Priorytet 2.4 Rewitalizacja obszarów zdegradowanych i obiektów zabytkowych Cel strategiczny 3: Zrównoważone naturalnych Priorytet 3.3 Wspieranie rozwoju infrastruktury turystycznej skierowanej na wykorzystanie i pozyskanie walorów i zasobów turystycznych Opis spójności: dokument zakłada ochronę dziedzictwa kulturowego oraz rozwój infrastruktury turystycznej	Cel strategiczny 2: Poprawa jakości życia i integracja społeczna Priorytet 2.2 Rozwój kompetencji do pracy i wsparcie aktywności zawodowej mieszkańców Opis spójności: dokument zakłada wsparcie rozwoju przedsiębiorczości wśród osób zagrożonych wykluczeniem społecznym oraz aktywizację zawodową osób znajdujących się w szczególnie trudnej sytuacji na rynku	
Lokalny Program Rewitalizacji gminy Barwice na lata 2017-2023	Cel szczegółowy nr 1: Rozwój przedsiębiorczości oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszaru rewitalizacji Opis spójności: dokument zakłada wspieranie przedsiębiorczości oraz wzajemne wsparcie i współpracę.	Cel szczegółowy nr 1: Rozwój przedsiębiorczości oraz zwiększenie atrakcyjności inwestycyjnej obszaru rewitalizacji Cel szczegółowy nr 3: Atrakcyjna i zadbała przestrzeń publiczna Cel szczegółowy nr 4: Czyste i zdrowe środowisko lokalne	Cel szczegółowy nr 2: Aktywizacja społeczna mieszkańców obszaru rewitalizacji Opis spójności: dokument zakłada aktywizację osób starszych i integrację osób niepełnosprawnych oraz zagospodarowanie takich	

55

Strategia Rozwoju Gminy Biały Bór na lata 2019 - 2025	co przekłada się również na osiągnięcie zamierzonego celu w LSR – poprawę warunków życia ludzi młodych	Opis spójności: dokument zakłada wsparcie przedsiębiorczości z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, zwiększenie atrakcyjności turystycznej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	Opis spójności: dokument zakłada wpięcie przedsiębiorczości z uwzględnieniem walorów przyrodniczych, zwiększenie atrakcyjności turystycznej, zachowanie dziedzictwa kulturowego i podnoszenie świadomości ekologicznej mieszkańców	przestrzeni jak światlice, co wpisuje się w założenia celu LSR
Strategia Rozwoju Gminy Biały Bór na lata 2019 - 2025	Cel rozwojowy nr 4 dla obszaru Przejazd: Poprawa estetyki zabudowy centrum miasta	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych	Cel rozwojowy nr 1 dla obszaru Gospodarka: Zwiększenie możliwości wykorzystania istniejącego potencjału turystycznego w Gminie	Cel rozwojowy nr 3 dla obszaru Społeczność: Wzrost aktywności społecznej i obywatelskiej mieszkańców
Strategia Rozwoju Gminy Biały Bór na lata 2019 - 2025	Cel rozwojowy nr 6 dla obszaru Społeczność: Poprawa stanu i dostępności infrastruktury kulturalnej, wzbogacenie oferty kulturalnej	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych	Cel rozwojowy nr 2 dla obszaru Gospodarka: Poprawa jakości infrastruktury turystycznej - wodnej	Cel rozwojowy nr 4 dla obszaru Społeczność: Zwiększenie oferty zagospodarowania czasu wolnego dla seniorów
Strategia Rozwoju Gminy Biały Bór na lata 2019 - 2025	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych	Cel rozwojowy nr 5 dla obszaru Gospodarka: Zwiększenie dostępności i poprawa atrakcyjności istniejących obiektów/miejsc turystycznych i rekreacyjnych	Cel rozwojowy nr 7 dla obszaru Społeczność: Aktywizacja osób zagrożonych wykluczeniem społecznym/wykluczonych
Strategia Rozwoju Gminy Biały Bór na lata 2019 - 2025	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych	Opis spójności: dokument zakłada poprawę warunków życia mieszkańców poprzez zagospodarowanie w nową infrastrukturę oraz zwiększenie oferty spędzania czasu wolnego (rozbudowa oferty kulturalnej, oświatowej, dostępność świetlic wiejskich), co wpisuje się w założenia celu LSR – poprawa warunków bytowych ludzi młodych

56

Strategia Rozwoju Gminy Borne Sulimowo na lata 2020 – 2029	Cel strategiczny II: Gmina Borne Sulimowo przyciągnie więcej mieszkańców	popularyzacja dziedzictwa lokalnego, co spełnia założenia celu LSR	Cel strategiczny III: Gmina Borne Sulimowo przyciągnie więcej mieszkańców
	Opis spójności: dokument zakłada podniesienie jakości życia mieszkańców	Opis spójności: dokument zakłada ochronę dziedzictwa lokalnego i zwiększenie atrakcyjności turystycznej	Opis spójności: podniesienie poziomu zaangażowania społecznego, poprawa przeszerzani publicznej i aktywizację mieszkańców
Strategia Rozwoju Gminy Szczecinek na lata 2015 – 2025	Cel strategiczny I: Budowanie klimatu inwestycyjnego regionu	Cel strategiczny I: Budowanie klimatu inwestycyjnego regionu	Cel strategiczny III: Zwiększenie jakości życia mieszkańców w gminie
	Cel strategiczny II: Wspieranie rozwoju funkcji turystycznej gminy	Cel strategiczny II: Wspieranie rozwoju funkcji turystycznej gminy	Opis spójności: dokument zakłada wsparcie osób wykluczonych społecznie
Zródło: opracowanie własne LGD	Opis spójności: dokument zakłada zwiększenie oferty wypoczynku oraz zatrudnianie mieszkańców poprzez realizację działań polepszających warunki życia	Opis spójności: dokument zakłada rozbudowę bazy turystycznej oraz dbanie o pozytywny wizerunek gminy, co wpisuje się w założenia celu LSR, czyli zwiększanie atrakcyjności turystycznej regionu	

57

Rozdział VI – Cele i wskaźniki

Lokalna Strategia Rozwoju stanowi podstawowe narzędzie LGD POJEZIERZE RAZEM służące efektywnemu zarządzaniu procesem rozwoju na obszarze gmin wchodzących w skład obszaru LGD. Została ona opracowana z udziałem lokalnej społeczności i uwzględnia punkty widzenia wszystkich podmiotów mających możliwość istotnego oddziaływania na rozwój obszaru. Pierwszym krokiem prowadzącym do opracowania strategii było zidentyfikowanie głównych ograniczeń i barier rozwojowych. Na tej podstawie określono główne problemy strategiczne i sformulowano podaną niżej wizję i misję określającą pożądany stan docelowy.

WIZJA

LGD POJEZIERZE RAZEM – to region znany z unikalnych walorów historyczno-kulturowych i przyrodniczych, które są racjonalnie wykorzystywane do rozwoju usług turystycznych i działalności pozarolniczej oraz promocji obszaru objętego LSR.

MISJA

LGD POJEZIERZE RAZEM – jest realizatorem wspólnej, lokalnej strategii rozwoju podnoszącej jakość życia i aktywizację mieszkańców do działania na rzecz rozwoju regionu.

Wnioski z analizy SWOT stały się podstawą do określenia celów LSR. W konsekwencji sformulowano trzy cele, a kierunki działania oparte zostały o zdiagnozowane potrzeby i zasoby oraz doświadczenie LGD bazując na możliwym do wykorzystania potencjale. Cele LSR jako sprecyzowane, pożądane przez daną społeczność stany, osiągnięte będą w określonej perspektywie czasowej. Określone zostały trzy cele kierunkowe tj. cele i przedsięwzięcia, których realizacja przewidziana jest na lata 2023 – 2027.

Cele zawarte w LSR są silnie związane z funkcjonowaniem LGD, z terenem, na którym będzie realizowana strategia, zasobami którymi dysponuje LGD. Cele i przedsięwzięcia są bezpośrednio powiązane z diagnozą obszaru, co obrazuje Tabela nr 39. Wybór celów i przedsięwzięć dokonano na podstawie przeprowadzonych konsultacji i spotkań, a ich ostateczny kształt uwzględniają wnioski płynące z konsultacji społecznych i diagnozy problemów, grup docelowych i obszarów interwencji.

Wszystkie cele są zgodne z celem szczegółowym (h) w zakresie aktywnej integracji społecznej, zawodowej, edukacyjnej, zdrowotnej i kulturalnej Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego na lata 2021 – 2027 oraz celem szczegółowym 8. promowanie zatrudnienia, wzrostu więzienia społecznego i rozwoju lokalnego na obszarach wiejskich, w tym biogospodarki i zrównoważonego leśnictwa Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027. Cele te kompleksowo przyczyniają się do rozwoju obszarów wiejskich, walki z ze zjawiskiem wyludniania się obszaru, podniesienia konkurencyjności obszaru, włączenia społecznego, walki z wykluczeniem społecznym i ubóstwem.

Struktura celów z uwzględnieniem źródeł finansowania przedstawia się następująco:

Tabela nr 38. Cele i przedsięwzięcia z podziałem na źródła ich finansowania

Cel	Przedsięwzięcie	Źródło finansowania	
		1.1 Rozwój przedsiębiorczości	EFRR
1. Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR	1.2 Rozwój infrastruktury czasu wolnego w szczególności dla ludzi młodych		
	2.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z zachowaniem dziedzictwa lokalnego		EFRR

3. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru objętego LSR	2.2 Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	
	2.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR	
	3.1 Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji	EF5+
	3.2 Aktywna społeczność obszaru objętego LSR	EF5ROW

Na podstawie zdefiniowanych problemów, diagnozy obszaru oraz informacji zebranych w trybie konsultacji społecznych zdefiniowano cele oraz przedsięwzięcia. Dokładny opis przedsięwzięć znajduje się w opisie poniżej.

Specyfikacja i opis celów

Cel 1.

Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR

– na terenie działania LGD POJEZIERZE RAZEM zauważalnym i istotnym wydaje się problem wyludniania się oraz starzenia się społeczeństwa obszaru LSR – młodzież wyjeżdża do większych miast do szkół, na studia i najczęściej pozostaje tam już na zawsze w poszukiwaniu lepszych warunków do życia. Dla młodych (oprócz pracy) bardzo istotna jest możliwość zaspokojenia potrzeb społeczno-kulturalnych (m.in.: swobodny dostęp do edukacji, kultury, sportu, rozrywki i strefy beauty&wellness). Na terenie obszaru LSR w granicach administracyjnych powiatu szczecińskiego brakuje odpowiedniej oferty dla ludzi młodych, która zacięłaby młodzież do powrotu w rodzinne strony, a to może nasilać dalsze wyludnianie się obszaru. Cel obejmuje:

Przedsięwzięcie 1.1 – Rozwój przedsiębiorczości

Przedsięwzięcie 1.2 – Rozwój infrastruktury czasu wolnego w szczególności dla ludzi młodych.

Cel 2.

Wzmocnienie atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego

– obszar Lokalnej Grupy Działania POJEZIERZE RAZEM położony jest we wschodniej części województwa zachodniopomorskiego i oddalony jest w równie odległości około 200 km od większych ośrodków miejskich, takich jak: Szczecin, Gdańsk, Poznań, Bydgoszcz czy Toruń. Posiada ciągle niewykorzystany potencjał endogeniczny (las, rzeki, jeziora, stosunkowo niewielka odległość do morza), który jest doskonałym kierunkiem do rozwoju turystyki i rekreacji, a któremu może towarzyszyć idea w brzmieniu: „A może nie nad morze?”. Szansa dla rozwoju turystyki z wykorzystaniem zdiagnozowanego potencjału są operacje wspierające przedsięwzięcia w zakresie usług turystycznych, rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej oraz lokalne dziedzictwo kulturowe i przyrodnicze. Cel obejmuje:

Przedsięwzięcie 2.1 – Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z poszanowaniem środowiska

Przedsięwzięcie 2.2 – Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Przedsięwzięcie 2.3 – Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR.

Cel 3.

Włączenie społeczne mieszkańców obszaru objętego LSR

–obszar objęty strategią cechuje w większości obszar zamieszkały przez tzw.: „ludność pogoścowską”. W świetle tak zdiagnozowanego problemu do dziś dnia przejawiają się problemy społeczne przenoszone z pokolenia na pokolenie. Prowadzony system pomocy społecznej powoduje, że część mieszkańców nie jest zainteresowanych pracą i pozostaje nieaktywnych zawodowo. Ta postawa dotyczy również zachowań społecznych. Dodatkowym problemem zauważalnym w wyniku przeprowadzonych konsultacji społecznych, na co zwracali uczestnicy spotkań jest zjawisko dziedziczenia opisanych postaw, które przechodzi z dziesiątą prądziada na nowe pokolenia zamieszkujące tereny dawnych państwowych gospodarstw rolnych. Ponadto w dobie wszechobecnego Internetu ludzie tracą potrzebę osobistego kontaktu z otoczeniem, zauważalny jest niski poziom aktywności społecznej oraz integracji. Włączenie społeczne mieszkańców jest odpowiedzią na zdiagnozowane problemy. Cel obejmuje:

Przedsięwzięcie 3.1 – Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji

Przedsięwzięcie 3.2 – Aktywna społeczność obszaru objętego LSR

Przedstawienie przedsięwzięć realizowanych w ramach RLKS ze wskazaniem sposobu ich realizacji wraz z uzasadnieniem

Przedsięwzięcie 1.1 – Rozwój przedsiębiorczości

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z migracją ludzi młodych. Realizacja przedsięwzięcia ma na celu zapewnienie usług zaspokajających potrzeby życiowe osób młodych (usługi edukacyjne/rozwijające zainteresowania, usługi ochrony zdrowia, opieka na dziećmi, usługi związane ze sportem, rozrywką i rekreacją, strefa beauty, usługi gastronomiczne, usługi mechaniczne, usługi ogólnobudowlane).

Sposób realizacji: konkurs

Przedsięwzięcie 1.2 – Rozwój infrastruktury czasu wolnego w szczególności dla ludzi młodych

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane z ograniczoną ofertą form spędzania czasu wolnego, w szczególności dla ludzi młodych, a także niedoinwestowaniem obiektów o charakterze kulturowym i społecznym. Operacje będą ukierunkowane na tworzenie miejsc, które staną się atrakcyjne do uprawiania różnego rodzaju aktywności przez ludzi młodych (do 25 r. życia). Zadania w ramach tego przedsięwzięcia związane będą z modernizacją istniejących już obiektów lub budową nowych np. place zabaw, skateparki, stacje rowerowe.

Sposób realizacji: konkurs/operacje grantowe

Przedsięwzięcie 2.1 – Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z poszanowaniem środowiska.

Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w analizie potrzeb i potencjału oraz w analizie SWOT: niewykorzystany potencjał turystyczny obszaru, rozwój usług jako szansa na podniesienie konkurencyjności regionu, niewystarczająco rozwinięte zaplecze usług turystycznych, niskie zarobki mieszkańców. Operacje w ramach tego przedsięwzięcia będą ukierunkowane m.in. na rozwój usług noclegowych, gastronomicznych/żywnościowych, wypoczynianie sprzętu przy jednoczesnej ochronie i poszanowaniu zasobów przyrodniczych. Działania przyczynią się do zwiększenia oferty turystycznej obszaru.

Sposób realizacji: konkurs

Przedsięwzięcie 2.2 – Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej

Przedsięwzięcia są odpowiedzią na zidentyfikowane w LSR problemy związane ze zbyt małą liczbą obiektów infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej w stosunku do istniejących warunków sprzyjających jej powstaniu jak duża liczba jezior czy walory przyrodnicze – krajobrazowe. Przedsięwzięcia to także odpowiedź na problemy z ubogą ofertą form spędzania czasu wolnego. Operacje będą dotyczyć inwestycji w infrastrukturę towarzyszącą jak punkty

posiadowe, miejsca odpoczynku, wiaty, toalety, kładki, punkty/wieże widokowe, oznakowanie. Nie wyklucza się operacji przyczyniających się do powstania nowych obiektów jak np. wiaty, pomosty itp.

Sposób realizacji: konkurs/operacje grantowe

Przedsięwzięcie 2.3 – Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowaną potrzebę promocji lokalnego dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego oraz niskiego poziomu wiedzy przyrodniczej i ekologicznej lokalnej społeczności. Operacje będą obejmować m.in. takie działania jak: przystosowanie obiektów na cele turystyczne (w tym tworzenie ekspozycji, wystaw itp. z wykorzystaniem rozwiązań cyfrowych i interaktywnych), edukacja i upowszechnianie wiedzy na temat lokalnego dziedzictwa, opracowanie/tworzenie szlaków tematycznych, ścieżek edukacyjnych, przyrodniczych, questów, gier terenowych oraz oznakowanie tegoż dziedzictwa. Działania będą służyć ochronie i popularyzacji dziedzictwa przyrodniczego. Jak już wcześniej wskazano jednym z problemów obszaru jest zbyt mała promocja regionu stał w przypadku projektów tzw. niękkich preferowane będą projekty uzyskujące trwałe efekty/realizacji, np. publikacja, wystawa, prezentacja, blog, film promujący itp.

Sposób realizacji: operacje grantowe/operacja własna

Przedsięwzięcie 3.1 – Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji

Przedsięwzięcie jest adekwatne do problemów opisanych w analizie potrzeb i potencjału oraz analizie SWOT: utrudniony powrót kobiet na rynek pracy, zjawisko bierności zawodowej, niewystarczająca aktywność mieszkańców, niewystarczające lub nieadekwatnymi kwalifikacje mieszkańców wymagające podniesienia i aktualizacji, szczególnie w odniesieniu do rynku pracy, aktywności lokalnej, zrównoważonego rozwoju oraz usług. Wsparcie będzie skierowane na działania skierowane do osób długotrwale bezrobotnych i biernych zawodowo w szczególności do grup osób w niekorzystnej sytuacji poprzez aktywizację społeczno – zawodową (w tym szkolenia i podnoszące kompetencje i/lub dające nowe umiejętności zawodowe i społeczne).

Sposób realizacji: operacje grantowe

Przedsięwzięcie 3.2 – Aktywna społeczność obszaru objętego LSR

Przedsięwzięcie jest odpowiedzią na zidentyfikowany problem małej aktywności wśród mieszkańców obszaru LSR. Zgodnie z przeprowadzoną diagnozą niewystarczająca aktywność społeczna jest przed wszystkim wśród młodzieży i części osób starszych. Przedsięwzięcie skierowane jest także do grup osób w niekorzystnej sytuacji, uwzględniając jednocześnie potrzeby ogółu mieszkańców. W ramach przedsięwzięcia planuje się działania doradcze/animujące/szkoleniowe dla aktywności społecznej, wyjazdy studyjne, warsztaty, konferencje, festyny, akcje społeczne. Działania będą dotyczyły także rozszerzenia funkcji świetlic wiejskich o dotychczas niedostępne formy spędzania czasu wolnego i aktywności poprzez zakup sprzętu, urządzeń, mebli umożliwiających prowadzenie działalności edukacyjnej, animacyjnej, kulturalnej w formie klubów czy przestrzeni kreatywności. Wyposażenie przestrzeni aktywności - w postaci sprzętu do prowadzenia konkretnych zajęć, meble sprzyjające spotkaniom i działaniom warsztatowym. Wyklucza się wyposażenie w postaci m.in. stołów/krzeseł, które będą służyć dotychczasowym funkcjom. Ważnym aspektem będzie włączenie seniorów, młodzieży, osób z niepełnosprawnościami i ich opiekunów oraz kobiet.

Sposób realizacji: operacje grantowe/operacja własna

Tabela nr 39. Powiązanie celów i przedsięwzięć z diagnozą obszaru.

Cel 1. Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR

1.1 Rozwój przedsiębiorczości	1.2 Rozwój infrastruktury czasu wolnego w szczególności dla ludzi młodych
MOCNE STRONY	
Znaczny udział mieszkańców w wieku produkcyjnym	Rozwijająca się infrastruktura rekreacyjna i turystyczna
Stabilność gospodarki lokalnej	Istniejąca baza kulturalna i oświatowa (np. ośrodki kultury, biblioteki, szkoły, świetlice, sale wiejskie i Izby muzealne)
Produkty lokalne	SZANSE
Rozwój usług	Doposażenie obiektów kulturowych
Zwiększenie zatrudnienia i wspieranie przedsiębiorczości	Rozbudowa/budowa obiektów infrastrukturalnych
Przyrost osób pracujących	
SLABE STRONY/PROBLEMY	
Niska przedsiębiorczość	Uboga oferta form spędzania czasu wolnego
Niski potencjał do generowania nowych miejsc pracy	Brak/niska funkcjonalność miejsc spotkań
Niskie dochody mieszkańców	
Brak miejsc pracy chronionej dla osób niepełnosprawnych	
Mała atrakcyjność ofert pracy	

Cel 2. Wzmocnienie atrakcyjności turystyczno-rekreacyjnej obszaru LSR oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego

2.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z poszanowaniem środowiska	2.2 Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej obszaru LSR	2.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR
MOCNE STRONY		
Warunki sprzyjające rozwojowi turystyki kwalifikowanej	Duża liczba jezior	Produkty lokalne
Warunki sprzyjające uprawianiu turystyki wędkarskiej	Wysoka testowość terenu	Istniejąca baza kulturalna i oświatowa (np. ośrodki kultury, biblioteki, szkoły, świetlice, sale wiejskie i Izby muzealne)
Ukierunkowanie gmin na rozwój turystyczny	Ukierunkowanie gmin na rozwój turystyczny	Rosnąca świadomość konsumencka
Sprzyjające warunki do rozwoju turystyki pobytowej		Liczne zabytki i kultura ludowa
		Wydarzenia promujące region
		Walory krajoobrazowe
SZANSE		
Tworzenie całonocnych produktów turystycznych		Atrakcyjność krajoobrazowo-przyrodnicza
Zwiększenie zatrudnienia i wspieranie przedsiębiorczości		Doposażenie i rozbudowa infrastruktury turystycznej
		Promocja obszaru LGD
		Produkty spożywcze, które stanowią potencjał stania się produktami tradycyjnymi

Tabela nr 40. Tabulacyjna macierz logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy potrzeb i potencjału oraz analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Zidentyfikowane problemy/wyzwania społeczno - ekonomiczne	Cel	Planowane przedsięwzięcia	Produkty	Rezultaty	Czynności mające wpływ na realizację działań i osiągnięcie wskaźników
- słabo rozwinięta przedsiębiorczość - migracja osób młodych - konieczność tworzenia miejsc pracy - niskie płace	L. Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR	1.1 Rozwój przedsiębiorczości	Liczba wspartych nowych firm Liczba wspartych istniejących firm	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich; nowe miejsca pracy odjęte wsparciem w ramach projektów WPR. R.41 PR Łączenie obszarów wiejskich w Europie odselek ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	- znaczny udział osób w wieści produkcyjnym - wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej - sytuacja gospodarcza w kraju

Doposażenie infrastruktury turystycznej w tym gastronomicznej i noclegowej	Rozbudowa ścieżek rowerowych	Atrakcyjność przyrodniczego	środowiska
Rozwój gospodarstw produkujących żywność ekologiczną		Organizacja wydarzeń kulturalnych związanych z tradycjami regionu	
Bogata sieć hydrograficzna obszaru			
SLABE STRONY/ZAGROŻENIA			
Niska przedsiębiorczość	Niewystarczająca oferta turystyczna	Niski poziom wiedzy na temat ochrony przyrody	
Ograniczenia przestrzenne wynikające ze znacznego udziału obszarów chronionych		Stan obiektów kulturalnych wymagających doposażenia	

Cel 3. Włączenie społeczne mieszkańców obszaru objętego LSR

3.1 Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji	3.2 Aktywna społeczność obszaru objętego LSR
MOCNE STRONY	
Placówki dedykowane osobom niepełnosprawnym	Wzrost aktywności organizacji pozarządowych
Znajdujący się na obszarze LGD Zakład Aktywności Zawodowej w Juchowie	Aktywność osób starszych
Przyrost osób pracujących	
SZANSE	
Wspieranie rozwoju przedsiębiorczości	Wyraźna chęć działania organizacji pozarządowych na rzecz lokalnej społeczności
Organizacja kursów, szkoleń zawodowych itp.	Dostosowanie infrastruktury do potrzeb osób starszych i niepełnosprawnych
SLABE STRONY/ZAGROŻENIA	
Niechęć do podjęcia pracy	Brak współpracy między organizacjami
Niedostateczna liczba miejsc pracy chronionej	Mała aktywność mieszkańców
Brak umiejętności dostosowania się do potrzeb rynku pracy	Zamykanie się społeczności na nowe inicjatywy
Zjawisko bierności zawodowej	Brak integracji wśród młodszej części społeczeństwa
Znaczący udział kobiet wśród bezrobotnych	
Duży odsetek korzystających z pomocy społecznej	

Źródło: opracowanie własne

- niedoinwestowana infrastruktura kulturalna - odpyły mieszkańców, zwłaszcza młodych - bariery architektoniczne dla osób z niepełnosprawnościami i ograniczoną mobilnością - ograniczona oferta form spędzania czasu wolnego, w szczególności dla ludzi młodych	1.2 Rozwój infrastruktury czasu wolnego w szczególności dla ludzi młodych	Liczba wspartych inicjatyw z zakresu infrastruktury dla ludzi młodych	- istniejąca baza kulturalna i oświatowa (op. ośrodki kultury, biblioteki, szkoły, świetlice, sale wiejskie i izby muzealne) - brak środków na wkład własny do projektów - skomplikowane regulacje prawne związane z pozyskiwaniem funduszy	- istniejąca baza kulturalna i oświatowa (op. ośrodki kultury, biblioteki, szkoły, świetlice, sale wiejskie i izby muzealne) - brak środków na wkład własny do projektów - skomplikowane regulacje prawne związane z pozyskiwaniem funduszy
- duży udział obszarów chronionych rzutujący na ograniczenia przestrzenne - niska przedsiębiorczość - wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej - wysoka konkurencyjność oferty turystyki zagranicznej	2.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z poszanowaniem środowiska	Liczba nowych firm Liczba wspartych istniejących firm	R.37 Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy objęte wsparciem w ramach projektów WPR. R.4 IPR Łączenie obszarów wiejskich w Europie, odattek	- walory przyrodniczo – krajobrazowe - znaczny udział osób w wieku produkcyjnym - wysokie koszty prowadzenia działalności gospodarczej - sytuacja gospodarcza w kraju
2. Wzmocnienie atrakcyjności	2. Wzmocnienie atrakcyjności	2. Wzmocnienie atrakcyjności	2. Wzmocnienie atrakcyjności	2. Wzmocnienie atrakcyjności

- niewystarczająca oferta turystyczna - zbyt mała liczba miejsc rekreacyjnych - ograniczona oferta form spędzania czasu wolnego - niewykorzystany potencjał turystyczny	2.2 Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	Liczba wspartych operacji z zakresu infrastruktury turystycznej i/lub rekreacyjnej	Ludności wiejskiej korzystającej z lepszego dostępu do usług i infrastruktury dzięki wsparciu z WPR.	- walory przyrodniczo – krajobrazowe - duża liczba jezior - wysoka leśność obszaru - ukierunkowanie gmin na rozwój turystyczny
- Niedoinwestowana baza kulturalna - Niski poziom wiedzy przyrodniczej - Zbyt mała promocja regionu	2.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR	Liczba wspartych operacji z zakresu ochrony dziedzictwa kulturowego i/lub przyrodniczego		- istniejąca baza kulturalna - szansa na rozwój infrastruktury społecznej - liczba liderów i animatorów społecznych - aktywność organizacji pozarządowych - wzrost zainteresowania produktami lokalnymi, świadomość konsumencka

<p>- duża liczba osób korzystająca z pomocy społecznej</p> <p>- zagrożenie biernością zawodową</p> <p>- niewystarczające lub niedokładne kwalifikacje mieszkańców wymagające podniesienia i aktualizacji, szczególnie w odniesieniu do rynku pracy, aktywności lokalnej i</p> <p>- niewystarczające powiązanie mieszkańców z lokalnym rynkiem pracy</p>	<p>3.1 Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji</p>	<p>Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opisanym programie</p> <p>Liczba osób pozyskujących pracy po opisanym programie</p> <p>Liczba osób pracujących, liczące z prowadzącymi działalność na własny rachunek</p>	<p>Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie</p> <p>Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie</p> <p>R.42 Promowanie więzienia społecznego: liczba osób objętych wspieraniem i projektami włączenia społecznego.</p>	<p>- wzrost zagrożenia wykluczeniem społecznym</p> <p>- nasilenie występowania problemów społecznych</p> <p>- stopień zaniegowania lokalnej społeczności</p>
<p>3 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru LSR</p>				

- niski stopień integracji wśród społeczeństwa, zwłaszcza młodzieży	3.2 Aktywna społeczność obszaru objętego LSR	Liczba działań obejmujących wsparciem osoby znajdujące się w niekorzystnej sytuacji	- wzrastająca aktywność osób starszych
- mała aktywność mieszkańców		Liczba działań aktywizacyjnych skierowanych do seniorów	- duża aktywność organizacji pozarządowych
		Liczba działań aktywizacyjnych skierowanych do osób do 25 roku życia	- częste osób zaniżających obszar LGD do udziału w lokalnych wydarzeniach
		Liczba wsparcia miejsc aktywności	

Źródło: opracowanie własne LGD

Rozdział VII Sposób wyboru i oceny operacji oraz sposób ustanawiania kryteriów wyboru

Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZ RAZEM do wdrażania LSR powołuje biuro i zatrudnia pracowników zgodnie z Regulaminem Organizacyjnym Biura. Organem decyzyjnym do wyboru i oceny operacji zgodnych z LSR jest Rada, która dokonuje oceny zgodnie z opracowanymi procedurami wyboru i oceny operacji. Sposób funkcjonowania Rady opisuje Regulamin Rady Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZ RAZEM. W organie decyzyjnym żadna pojedyncza grupa interesu nie kontroluje procesu podejmowania decyzji. Obsługa Rady i przygotowanie niezbędnych dokumentów zapewnia biuro LGD. Procedury wyboru operacji/projektów grantowych, operacji własnych zostaną opracowane po podpisaniu umowy ramowej na wdrażanie LSR. Przygotowane zostaną procedury odrębne dla poszczególnych rodzajów operacji: procedura oceny i wyboru projektów w ramach konkursów otwartych, procedura przeprowadzania naboru, oceny i rozliczania projektów grantowych oraz procedura naboru wniosków projekty własne, jak też odrębne dla wdrażania zarówno programu w ramach PS WPR, i odrębne dla wdrażania założeń w zakresie programu EFS+. Przyjęte przez LGD procedury pozwolą uniknąć ryzyka konfliktu interesów – będą zawierać wzory deklaracji bezstronności oraz rejestr interesów członków rady. Procedury będą regulować kwestie zachowania partytetów sektorowych na każdym etapie oceny, będą zgodne z przepisami prawa oraz szczegółowo regulujące sytuacje wyjątkowe.

Szczegółowa treść procedur zostanie skonsultowana z lokalną społecznością w sposób partycypacyjny. Biuro LGD przygotuje dokumenty na bazie analizy dokumentów programowych dotyczących wdrażania instrumentu RLKS na lata 2021 – 2027, doświadczeń LGD i członków Rady w procesie oceny i wyboru projektów oraz raportu ewaluacyjnego dotyczącego okresu programowania unijnego w latach 2014-2020. Opracowane procedury, zarówno dla PS WPR, jak i dla EFS+, zostaną skonsultowane z Radą oraz zostaną umieszczone na stronie internetowej do konsultacji społecznych. Mieszkańcy obszaru LSR będą mogli wnieść swoje uwagi osobiście, telefonicznie jak i za pomocą poczty elektronicznej. Po przeprowadzonych konsultacjach procedury owe zostaną (na mocy upoważnienia WZC) przyjęte przez Zarząd LGD i poddane, przedłożone do zatwierdzenia przez Walne Zebranie Członków LGD.

Procedury wyboru operacji, które powstaną w wyniku powyższych prac są rozwiązaniem regulującym proces wyboru wniosków składanych przez beneficjentów innych niż LGD, jak również projektów grantowych i własnych wybieranych przez organ decyzyjny (Radę LGD). Celem tworzenia procedur jest opracowanie niedyskryminującego i przejrzystego sposobu udzielenia wsparcia w ramach realizacji LSR, który pozwoli uniknąć konfliktu interesów i zapewni, aby żadna pojedyncza grupa interesu nie kontrolowała decyzji w sprawie wyboru operacji. Opracowane procedury pozwolą na zapewnienie sprawnego i transparentnego wyboru operacji, skutecznego funkcjonowania organu jakim jest Rada LGD, jak i realizacja samej LSR. Przygotowane procedury wyboru i oceny operacji będą zgodne z wymaganiami ustawy o RLKS i wytycznymi.

Przyjęte procedury oceny i wyboru operacji będą uwzględniać następujące elementy:

1. sposób ustalania kwoty wsparcia dla danej operacji,
2. sposób udostępniania procedur do wiadomości publicznej (strona internetowa Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZ RAZEM),
3. zasady podejmowania decyzji w sprawie wyboru operacji (w tym: ocenę wniosków, dokumentowanie oceny, wzory dokumentów),
4. sposób postępowania w przypadku jednakowej liczby punktów,
5. sposób organizacji naborów wniosków,
6. podawanie do publicznej wiadomości protokołów z posiedzeń dotyczących oceny i wyboru operacji zawierających informację o wyłączeniach z procesu decyzyjnego, ze wskazaniem których wniosków wyłączenie dotyczy (informacje te będą udostępnione na stronie internetowej LGD),
7. szczegółowy sposób informowania o wynikach oceny, w tym terminy informowania i zasady wnoszenia protestów wraz z regulacjami ich rozpatrywania,
8. opis sposobu wycofania wniosku,
9. zakres odpowiedzialności wyznaczonych organów Stowarzyszenia za realizację poszczególnych etapów procedury.

Ponadto w procedurach grantowych będą zawarte takie informacje jak: zasady weryfikacji wykonania zadań przez grantobiorców, zasady rozliczania realizacji zadań przez grantobiorców, zasady ustalania kwoty wsparcia dla grantobiorców, opis sposobów zabezpieczania się LGD przed niewywiązywaniem się grantobiorców z warunków umowy.

Wszystkie przygotowane procedury będą charakteryzować się dużym stopniem przejrzystości i prostoty oraz będą jawne i powszechnie dostępne dla wszystkich zainteresowanych za pośrednictwem strony internetowej oraz w biurze LGD.

Beneficjenci zamierzający złożyć wniosek o przyznanie pomocy będą mogli skorzystać z pomocy pracowników biura LGD, którzy udzielać wszelkich informacji na każdym etapie przygotowywania wniosku.

Etapu związane ze sposobem oceny i wyboru projektów w ramach LSR przedstawiają się następująco:

1. Podanie na oficjalnej stronie internetowej przez LGD do publicznej wiadomości ogłoszenia o naborze wniosków o wsparcie zgodnie z zaplanowanymi i zatwierdzonymi Harmonogramem naborów wniosków.
2. Przekazanie Radzie LGD złożonych wniosków celem dokonania wyboru operacji spełniających warunki udzielenia wsparcia i ustalenia kwoty wsparcia.
3. Przekazanie informacji wnioskodawcy o wyniku oceny spełnienia warunków udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR lub wyniku wyboru wniosków o wsparcie wraz z uzasadnieniem oceny i podaniem liczby punktów otrzymanych na operację oraz wskazaniem ustalonej przez LGD kwoty wsparcia.
4. Zamieszczenie na stronie internetowej LGD listy operacji spełniających warunki udzielenia wsparcia na wdrażanie LSR oraz list operacji wybranych.
5. Przekazanie Zarządowi Województwa dokumentów potwierdzających dokonanie wyboru operacji w terminie zgodnym z obowiązującymi wytycznymi.

W ramach wdrażania LSR beneficjenci będą mogli ubiegać się o wsparcie swoich pomysłów poprzez następujące typy projektów:

- operacje klasyczne (realizowane przez podmioty inne niż LGD) – nabór wniosków w trybie konkursowym zamkniętym, operacje będą oceniane przez Radę LGD, a następnie przedkładane do ZW w celu ich weryfikacji (PS WPR, EFS+)
- projekty grantowe – w otwartym naborze wniosków o powierzenie projektu grantowego, gdzie operacje będą oceniane przez Radę LGD, realizowane i rozliczane przez grantobiorcę, kontrolowane i rozliczane przez LGD (PS WPR, EFS+)
- operacje własne LGD – operacje niezbędne do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia LSR dla osiągnięcia celów LSR, realizowane przez LGD, pod warunkiem, że operacje te nie spotkały się z zainteresowaniem innych wnioskodawców (PS WPR, EFS+).

Lokalne kryteria wyboru operacji zastosowane w ramach ogłaszanych konkursów przez LGD zostaną opracowane po podpisaniu umowy ramowej na wdrażanie LSR. Kryteria wyboru będą opracowane w oparciu o diagnozę obszaru, w tym zdefiniowane problemy oraz wskaźniki zaplanowane do osiągnięcia w ramach realizacji strategii. Stosowny dokument operacji grupa robocza ds. przygotowania Lokalnej Strategii Rozwoju na lata 2023-2027 po czym zostanie on zamieszczony na stronie internetowej LGD w celu poddania konsultacjom społecznym. W wyniku tych prac, mając na uwadze wymagania poszczególnych funduszy finansowych, zgodności z ich diagnozą, celami i wskaźnikami powstaną kryteria, które po konsultacjach społecznych zostaną przyjęte przez Zarząd LGD i poddane, przedłożone do zatwierdzenia przez Walne Zebranie Członków LGD.

W trakcie realizacji LSR przewiduje się zmianę lokalnych kryteriów wyboru. Na okoliczność wprowadzenia zmian, aktualizacji lokalnych kryteriów wyboru spowodowanych aktualizacją LSR lub w trakcie przeprowadzanego monitoringu i/lub ewaluacji, LGD przygotowuje propozycje, które zostaną poddane konsultacjom społecznym. Konsultacje społeczne dotyczące zmian lokalnych kryteriów wyboru odbywać się będą w formie spotkań konsultacyjnych ze szczególnym uwzględnieniem głosów osób należących do grup zdiagnozowanych na obszarze LSR i/lub poprzez stronę internetową, na której dostępny będzie formularz wnoszenia uwag do obowiązujących kryteriów wyboru. Zebrane dane w postaci uwag i propozycji zostaną wykorzystane do podjęcia zmian lokalnych kryteriów wyboru operacji, które zostaną przyjęte przez Zarząd LGD i poddane, przedłożone do zatwierdzenia przez Walne Zebranie Członków LGD. Zmienione oraz zatwierdzone kryteria wyboru zostaną zamieszczone na stronie

internetowej LGD. Powyższy proces gwarantuje powszechny udział społeczności lokalnej w procesie zmiany kryteriów.

Innowacyjność zgodnie z zasadą obowiązującą w podejściu LEADER to poszukiwanie przez społeczność lokalną nowatorskich rozwiązań, pomysłów dotyczących rozwoju obszarów wiejskich, także poprzez tworzenie wykorzystujące istniejącego potencjału obszaru. Populärne rozumiennie innowacyjności odnosi się do wprowadzania czegoś zupełnie nowego lub udoskonalenia, choć częściej kojarzone jest z pełnym nowatorstwem. Innowacyjne jest jednak zarówno ulepszenie maszyn lub poprawa organizacji, jak i wytworzenie zupełnie nowych rzeczy, zjawisk bądź wartości.

Podczas konsultacji społecznych dokonano analizy pojęcia innowacyjności w kontekście definicji wskazanej w dokumentach programowych oraz wyznaczonych celów w LSR. Na bazie zebranych danych przyjęto definicję innowacyjności, która ma odzwierciedlenie w przeprowadzonej diagnozie i odnosi się do głównych problemów i potrzeb zidentyfikowanych na etapach budowy LSR.

Innowacyjność – *wprowadzenie nowej/lub udoskonalonej formy procesu/usług/produktu w sferze turystyki i rekreacji lub nowego sposobu wykorzystania lokalnych zasobów przyrodniczych, historycznych lub kulturowych, charakterystycznych dla obszaru LSR*

Powyższa definicja będzie miała zastosowanie w przedsięwzięciach 1.1 Rozwój przedsiębiorczości, 1.2 Rozwój infrastruktury społecznej w szczególności dla młodych, 2.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z poszanowaniem środowiska, 2.2 Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej. Uwzględnione kryterium wynika z przeprowadzonej diagnozy i konsultacji społecznych, gdzie wskazano zbyt małą liczbę podejmowanych, realizowanych przez wnioskodawców projektów innowacyjnych wykorzystujących zasoby naturalne i kulturowe. W celu zwiększenia efektywności działań komunikacyjnych i stopnia rozpoznawalności LGD dodatkowe punkty otrzymują wnioskodawcy, którzy w swoich działaniach informacyjnych i promocyjnych wykorzystują logotyp LGD. Ponadto premiowane będą projekty zakładające zastosowanie rozwiązań sprzyjających ochronie środowiska i/lub przeciwdziałaniu klimatowi, jako odpowiedź na zidentyfikowany problem związany z niską świadomością ekologiczną mieszkańców. Preferowane także będzie tworzenie dodatkowych miejsc pracy, w celu zmniejszenia bezrobocia na terenie LGD. Dodatkowe preferencje punktowe będą dotyczyły projektów skierowanych do grup osób w niekorzystnej sytuacji.

Kryteria wyboru operacji ustalone dla poszczególnych przedsięwzięć finansowanych z EFRF i EFS+ będą zgodne z kryteriami wyboru projektów ustanowionych w FEP w odniesieniu do danego celu, typu projektu i właściwego funduszu. Projekty wskazane w LSR będą wybierane zgodnie z zasadami i warunkami obowiązującymi dla EFS+ i EFRF, a także promowane będą projekty wpisujące się w inicjatywę Nowy Europejski Bauhaus.

Dla komponentu Wdrażanie LSR przewiduje się, w szczególności, następujące warunki kwalifikowalności:

- powiązanie wnioskodawcy z obszarem objętym LSR,
- przyczynianie się do realizacji LSR:
 - weryfikowane poprzez osiągnięcie zakładanych wskaźników,
 - rozumiane jako bezpośredni wpływ na realizację konkretnego przedsięwzięcia,
- legalność – zgodność projektu operacji z przepisami prawa,
- w przypadku działalności gospodarczej – uzasadnienie ekonomiczne (uproszczony biznesplan),
- w przypadku operacji dotyczących obiektów zabytkowych – zapewnienie, iż obiekt jest zabytkiem (tj. wpisany do Rejestru zabytków lub ewidencji zabytków),
- w przypadku operacji w partnerstwie oraz projektów partnerskich:
 - udział co najmniej 2 podmiotów,
 - realizacja wspólnego przedsięwzięcia,
 - dokument potwierdzający wolę współpracy co najmniej 2 podmiotów,
- w przypadku operacji realizowanych w ramach poprawy dostępu do małej infrastruktury publicznej

kwalifikowalne są operacje niekomercyjne, których koszty całkowite nie przekraczają 1 mln euro.

Wybór projektów do dofinansowania będzie odbywał się każdorazowo z zastosowaniem zasad horyzontalnych.

Wsparcie na podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej przysługuje tylko raz w okresie realizacji Planu Strategicznego. W przypadku uzyskania wsparcia na podejmowanie pozarolniczej działalności gospodarczej, wnioskodawca może ubiegać się o wsparcie na rozwijanie tych działalności nie wcześniej niż po upływie 2 lat od wypłaty płatności ostatecznej w ramach operacji realizowanej w ramach podejmowania/tworzenia tych działalności.

Beneficjent realizujący operację w zakresie inwestycji w infrastrukturę lub inwestycji produkcyjnych zobowiązuje się do zapewnienia trwałości inwestycji.

Operacja własna może być realizowana, gdy realizuje cele publiczne oraz niekomercyjne oraz jest niezbędna do osiągnięcia danego celu/przedsięwzięcia LSR. Koszty operacji własnych nie mogą stanowić więcej niż 20% budżetu komponentu Wdrażanie LSR. Wnioski o przyznanie pomocy na operację własną zawierają opis znaczenia realizacji operacji dla LSR oraz uzasadnienie realizacji operacji przez LGD (tj. wyjaśnienie dlaczego operacja ta nie może być zrealizowana przez inne podmioty).

Wsparcie udzielane jest w formie dotacji w postaci ryczałtu w zakresie:

1. podejmowania pozarolniczej działalności gospodarczej przez osoby fizyczne – do wysokości 150 tys. zł,
2. projektów grantowych do wysokości 500 tys. zł, przy czym wysokość pojedynczego grantu:
 - na sfinansowanie przygotowania jednej koncepcji i inteligentnej wsi, indywidualna kwota jednostkowa wynosi 4 tys. zł,
 - na przygotowanie projektu partnerskiego wynosi:
 - do 50 tys. w przypadku projektu partnerskiego z podmiotem z obszaru innej LSR z Polski,
 - do 150 tys. zł – w przypadku międzynarodowego projektu partnerskiego (z podmiotem z obszaru innej LSR z innego kraju),
 - w pozostałych zakresach zadań objętych grantami – ustalana będzie na bazie projektu budżetu (tj. 83 ust. 1 lit. C oraz ust. 2 lit. B); maksymalna kwota zostanie określona w oparciu o dane historyczne. 71

W pozostałych przypadkach wdrażania LSR (w tym na operację własną) wsparcie będzie miało formę dotacji w postaci refundacji kosztów kwalifikowalnych do wysokości 500 tys. zł.

W przypadku Wdrażania LSR intensywność wsparcia będzie wynosiła:

- do 65% kosztów kwalifikowalnych, z wyłączeniem operacji realizowanych w ramach rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,
- do 85% kosztów kwalifikowalnych w przypadku operacji realizowanych w ramach rozwoju pozarolniczych funkcji małych gospodarstw rolnych,
- do 100% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku podmiotów innych niż jednostki sektora finansów publicznych,
- do 75% kosztów kwalifikowalnych na operacje obejmujące inwestycje nieprodukcyjne w przypadku jednostek sektora finansów publicznych (JSFP), z czego pomoc finansowa z EFRROW wynosi maksymalnie 55% kosztów kwalifikowalnych, a pozostałe 20% kosztów kwalifikowalnych ze środków budżetu państwa.

Operacje sektora finansów publicznych będą mogły być finansowane ze środków Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej (PS WPPR), w ramach niniejszej LSR do limitu 40% tych środków ogółem.

Rozdział VIII Plan działania

Plan działania to szczegółowe wskazanie harmonogramu osiągnięcia poszczególnych wskaźników produktu dla wszystkich zaplanowanych przedsięwzięć w ramach LSR oraz wskazuje harmonogram osiągnięcia poszczególnych wskaźników rezultatu dla poszczególnych celów szczegółowych ujętych w LSR. Cele i przedsięwzięcia zaplanowane są tak, aby możliwe było udzielenie wsparcia w wysokości 40% środków zaplanowanych na wdrażanie LSR do 30 czerwca 2026 roku. Pozostałe 60% środków finansowych zaplanowanych na wdrażanie LSR powinno być udzielone do 31 grudnia 2027 roku (dotyczy programu PS WPR). Monitorowanie stopnia realizacji poszczególnych wskaźników prowadzone będzie podczas przeprowadzania monitoringu i ewaluacji. Natomiast jeśli realizacja Planu działania przebiegać będzie z opóźnieniem czy wnioski z monitoringu i ewaluacji wykażą taką konieczność, przeprowadzona zostanie aktualizacja strategii, której celem będzie korekta Planu działania.

W celu osiągnięcia przez LGD założonych kamieni milowych konieczne jest przeprowadzenie naboru wniosków zgodnie z harmonogramem naborów wniosków oraz Planem działania, co pozwoli na realizację założonych celów i wskaźników. Przez cały okres wdrażania LSR w biurze Stowarzyszenia i poza nim będą świadczone bezpłatne usługi doradcze oraz szkolenia.

W związku ze zwiększeniem kwoty wsparcia w odniesieniu do środków Europejskiego Funduszu Społecznego Plus w ramach Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego na lata 2021 – 2027 dostosowano metodologię określania wskaźników przedstawioną za pomocą poniższych tabel.

Zgodnie z załącznikiem nr 4 do regulaminu konkursu na wybór LSR wysokość dostępnych środków EFS+ przewidzianą w LSR ustalono jako iloczyn liczby mieszkańców zamieszkujących obszar danej LSR i kwoty 23,36 EUR, z czego 15% przeznaczono na Zarządzanie LSR. Stan mieszkańców obszaru objętego LSR: 35 975 (wg danych GUS, stan na 31.12.2020 r.). Ustalona kwota wsparcia według regulaminu konkursu na wybór LSR: 840 376,00 EUR. Kwota wsparcia zgodna z Umową o Warunkach i Sposobie Realizacji Strategii Rozwoju Kierowanego przez Społeczność nr 00005 UM16.6572.20012.2023 z dnia 17.01.2024 r. zwiększona do kwoty: 850 378,33 EUR.

	liczba mieszkańców	Wysokość dostępnych środków EFS+ (85%)	5% wkładu własnego LGD	10% BP (Budżetu Państwa)	Budżet na realizację EFS+ (100%) = Alokacja 100%
Budżet EFS+ w EUR	35 975	850 378,33 EUR	50 022,41 EUR	100 044,51 EUR	1 000 445,09 EUR
Budżet LSR w PLN	-	3 860 717,62 zł	227 101,04 zł	454 202,07 zł	4 542 020,73 zł
1 EUR = 4,54 zł					

	Budżet przeznaczony w LSR	Liczba osób objętych wsparciem	Budżet
Koszt jednostkowy osób bezrobotnych	4 542 020,73 zł	93	4 542 020,73 zł
Koszt jednostkowy osób biernych zawodowo	4 542 020,73 zł	54	4 542 020,73 zł
			9 084 041,46 zł

Kod wskaźnika	Wskaźnik produktu	Liczba osób	Wartość jednostkowa zł	Alokacja zł
EECO02	Liczba osób bezrobotnych, w tym długotrwale bezrobotnych, objętych wsparciem w programie	93	48 838,93	4 542 020,73
EECO04	Liczba osób biernych zawodowo objętych wsparciem w programie	54	84 111,49	4 542 020,73

Kod wskaźnika	Nazwa rezultatu	Wskaźnik	Minimalna wskaźnika	Wartość	Wartość wskaźnika przyjęta w LSR
WLWK-EECR03	Liczba osób, które uzyskały kwalifikacje po opuszczeniu programu (25% sumy wskaźników EECO02 i EECO04)	36,75	37		
WLWK-EECR01	Liczba osób poszukujących pracy po opuszczeniu programu (35% wskaźnika EECO04)	18,9	19		
WLWK-EECR04	Liczba osób pracujących, łącznie z prowadzącymi działalność na własny rachunek, po opuszczeniu programu (15% sumy wskaźników EECO02 i EECO04)	22,05	22		

Źródło: opracowanie własne LGD.

Rozdział IX Plan finansowy

Lokalna Strategia Rozwoju LGD Stowarzyszenie Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM to strategia wielofunduszowa, której bezpośrednim źródłem finansowania jest Europejski Fundusz Rolny na rzecz Rozwoju Obszarów Wiejskich w ramach Planu Strategicznego dla Wspólnej Polityki Rolnej na lata 2023–2027 oraz Europejski Fundusz Społeczny Plus w ramach Programu Regionalnego Fundusze Europejskie dla Pomorza Zachodniego na lata 2021 – 2027.

Maksymalne kwoty środków działania LEADER w ramach PS WPR i EFS+ 2023-2027 przewidzianych w poszczególnych LSR na wsparcie operacji realizowanych w ramach LSR są uzależnione od liczby ludności wiejskiej zamieszkałej na obszarze objętym LSR, a w przypadku Stowarzyszenia Lokalna Grupa Działania POJEZIERZE RAZEM jest to kwota 2 402 876,00 euro. Środki z tych funduszy zostaną wykorzystane w ramach dwóch komponentów - wdrażanie LSR oraz zarządzanie LSR. Budżet jest planowany w oparciu o diagnozę obszaru oraz wyznaczone cele. Znajdą potrzebę mieszkalców oraz terenu wyznaczono trzy cele szczegółowo opisane w rozdziale VI, które zostaną zrealizowane dzięki wykorzystaniu wyżej wymienionych środków.

Przewidziane źródła finansowania oraz plan działania są w bezpośredni sposób powiązane z celami i przedsięwzięciami. Wzięto pod uwagę te źródła finansowania, z których środki przeznaczone będą na operacje zgodnie z celem niniejszej LSR, a więc wszelkie te, które mogą przyczynić się do rozwoju kapitału społecznego

mieszkańców, w tym podniesienia dostępności i atrakcyjności ogólnodostępnych przestrzeni, infrastruktury sportowo-rekreacyjnej, turystycznej i kulturalnej oraz oferty czasu wolnego i samorozwoju mieszkańców. Zaplanowany do realizacji budżet został przedstawiony w Załączniku nr 3 do LSR pn. Budżet LSR oraz w Załączniku nr 4 do LSR pn. Plan wykorzystania budżetu LSR.

Rozdział X. Monitoring i ewaluacja

W niniejszym rozdziale opisana została ogólna charakterystyka zasad i procedur dokonywania ewaluacji oraz monitorowania stanu wdrażania i realizacji LSR, wskazująca główne elementy podlegające badaniom oraz podmioty dokonujące tej ewaluacji i monitorowania (wewnętrzne i zewnętrzne).

Monitorowanie procesu stanu wdrażania Strategii (LSR)

Monitorowanie jest procesem, który ma na celu analizowanie stanu zawiązania LSR i jej zgodności z postawionymi celami strategicznymi. Istotą monitorowania jest wyciąganie wniosków z tego, co zostało i nie zostało zrobione. Jest nią także modyfikowanie dalszych poczynań w taki sposób, aby osiągnąć zakładany cel w przyszłości. Istotnym elementem monitorowania jest wypracowanie technik zbierania informacji oraz opracowanie odpowiednich wskaźników, które będą odzwierciedlały efektywność prowadzonych działań. Dbałość o aplikacyjny charakter strategii wiąże się również z opracowaniem sposobu mierzenia efektów jej wdrażania.

W Rozdziale VI Cele i wskaźniki przedstawione zostały wskaźniki, które umożliwiają monitorowanie każdego celu strategicznego i poszczególnych przedsięwzięć. Monitoring prowadzony będzie na każdym poziomie interwencji, tj. pojedynczego projektu, przedsięwzięcia, celu oraz całej LSR. Monitoring będzie miał dwójaki charakter: monitoring finansowy – weryfikujący płynność, terminowość i prawidłowy rozkład wydatkowania funduszy oraz monitoring rzeczowy – sprawdzenie w jakim stopniu rzeczywiste wartości wskaźników (produktu i rezultatu) odbiegają od wielkości zakładanych. W konsekwencji zakres monitoringu będzie obejmował zebranie danych za dany okres, dotyczących przede wszystkim: realizacji finansowej LSR, realizacji rzeczowej LSR, funkcjonowania LGD w procesie wdrażania Strategii. Analiza danych monitoringowych będzie stanowiła podstawę do kreowania wniosków oraz rekomendacji i zaleceń które pozwoliłyby na ogólne usprawnienie działania LGD, przede wszystkim w kierunku bardziej efektywnego wykorzystania dostępnych w ramach LSR środków w kontekście przyjętych celów Strategii. Wnioski te będą następnie służyły jako materiał wyjściowy do ewentualnej zmiany sposobów działalności LGD lub założeń LSR.

Monitorowanie, by stać się skutecznym narzędziem w procesie wdrażania Strategii, będzie charakteryzować się następującymi zasadami:

- Wiarygodność - informacja musi być wiarygodna i musi opierać się na niepodważalnych danych. Niedokładne dane systemu monitorowania mogą spowodować podjęcie niewłaściwych działań korygujących;
- Aktualność - informacje muszą być zbierane, przekazywane i oceniane w sposób ciągły, który umożliwia podjęcie na czas działań korygujących oraz stosownych korekt w momencie aktualizacji strategii;
- Obiektywność - monitorowanie prowadzone w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny, niezakłóconej subiektywnością, wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów;
- Realizm - monitorowanie musi być zgodne z realiami niniejszej LSR. Wdrażający strategię powinien dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych produktów;
- Koordynacja informacji - monitorowanie musi być skoordynowane z tokiem pracy tak, aby nie wpływało na ich załamanie, ani też nie przeszkadzało w realizacji podejmowanych działań. Monitorowanie

kazdego z etapów projektu powinno wpływać na powodzenie realizacji całej LSR. Oceny, których dokonuje się w trakcie jego realizacji, powinny być znane członkom Stowarzyszenia, a w przypadku ujawnienia uchybień, należy podjąć działania, których celem będzie naprawienie błędów oraz zapobieżenie powstaniu podobnych sytuacji w przyszłości. Informacje płynące z prowadzonego monitoringu powinny docierać do wszystkich członków LGD wchodzących w skład struktury LGD tak, aby umożliwić im właściwe podejmowanie decyzji dotyczących realizacji projektu; raport monitorujący będzie publikowany na stronie internetowej LGD;

- Elastyczność monitorowania - mechanizm i sam proces monitorowania muszą być na tyle elastyczne, aby mógł szybko reagować na zachodzące zmiany. Również w przypadku dokonywania zmian i korekt projektu należy dbać o to, aby modyfikować system oceny w sposób dostosowany do zmieniających się oczekiwań w późniejszych etapach projektu;
- Normatywność i operacyjność monitorowania - skuteczny system monitorowania w przypadku wykrycia uchybień i odchyleń od przyjętych norm powinien wskazywać, jakie należy podjąć działania korygujące. W sposobie raportowania powinno być zastrzeżone, jakie działania należy podjąć w przypadku, kiedy zakładane w projekcie rezultaty nie zostają osiągnięte bądź ich jakość budzi wątpliwość. Należy wskazać jaki podmiot i jakie działanie może podjąć, aby wyrównać dysproporcje i doprowadzić do realizacji założonego celu projektu lub Strategii.

Procedury monitoringu

Procedura monitoringu opiera się na cyklicznym procesie zbierania i analizowania danych. Z chwilą rozpoczęcia monitoringu uprawniony podmiot, czyli Biuro LGD będzie zbierał dane, które następnie poddane zostaną analizie. Analiza wyników stanowi będzie podstawę do ich interpretacji. Określa, w jakim zakresie zgodne są z założonymi stanami i wartościami. W przypadku stwierdzenia przekroczeń wartości, analizowane są przyczyny zaistniałych zdarzeń i następuje analiza czy konieczna jest modyfikacja założeń wyjściowych.

Monitoring realizowany będzie w oparciu, co najmniej o poniższe podstawowe kryteria: wykorzystanie budżetu LSR, ilość i jakość składanych wniosków, efektywność realizacji operacji wybranych do dofinansowania (osiągnięcie wskaźników, udział podpisanych umów z beneficjentami w stosunku do limitu środków, postęp w wydatkowaniu środków przez beneficjentów) oraz rodzaj operacji (odsetek operacji w wyniku których powstają miejsca pracy). Coroczne sprawozdanie z realizacji LSR powstawać będzie do końca lutego następnego po okresie sprawozdawczym. Uprawniony organ - Zarząd LGD podejmuje następnie decyzję, czy konieczne jest jakakolwiek akcja zmierzająca do likwidacji odchyleń w ramach LSR.

W przypadku stwierdzenia niezgodności dotyczących samej LSR, Zarząd Stowarzyszenia proponuje projekt działań korygujących lub propozycje zmian LSR Walnemu Zebraniu Członków Stowarzyszenia (Zarządowi LGD w zakresie uprawnień statutowych).

Ocena (ewaluacja) stopnia osiągnięcia celów strategicznych

Ocena (ewaluacja) to spojrzenie na realizację LSR z punktu widzenia osiągnięcia rezultatów i skuteczności osiągnięcia celów strategicznych oraz potrzeb, które miały być osiągnięte. Ma ona generalnie odpowiedzieć na pytanie, czy i co zostało zrobione dobrze. W literaturze tematu można znaleźć wiele definicji ewaluacji, podkreślających różne aspekty samego procesu ewaluacji, uwypuklających jej różnicowane cele czy też odmienne kryteria samego momentu oceny. Najszerzej ujmując, ewaluacja to systematyczne badanie społeczno-ekonomiczne oceniające jakość

i wartość programów publicznych¹. Według Komisji Europejskiej ewaluacja to „ocena interwencji publicznej pod kątem jej rezultatów, oddziaływania oraz potrzeb, które ma spełniać/miała zaspokoić”².

Zasady ewaluacji przyjętej w niniejszym dokumencie to:

- **Wiarygodność** - informacja musi być bardzo wiarygodna i musi opierać się na niepodważalnych danych;
- **Obiektywność** - ewaluacja prowadzona w oparciu o analizę wskaźników porównawczych daje możliwość prowadzenia obiektywnej oceny niezakłóconej subiektywnością, wynikającą z przywiązania do własnych pomysłów;
- **Realizm** - ewaluacja musi być zgodna z realiami LSR. W trakcie wdrażania strategii powinno się dostrzegać przede wszystkim te elementy procesu, które świadczą o wydajności i jakości dostarczanych produktów;
- **Normatywność i operacyjność ewaluacji** - skuteczny system ewaluacji w przypadku wykrycia uchybień i odchyłen od przyjętych norm powinien wskazywać, jakie należy podjąć działania korygujące;
- **Koordynacja informacji** - proces ewaluacji nie może zakłócać bieżącego funkcjonowania LGD i wdrażania LSR.

Kryteria, na podstawie których będzie przeprowadzana ewaluacja funkcjonowania LGD i realizacji LSR będą obejmowały poniższe obszary problemowe:

- **Skuteczność** - ocena stopnia realizacji zakładanych celów, skuteczność użytych metod oraz wpływ czynników zewnętrznych na ostateczne efekty realizacji LSR;
- **Efektywność** - ocena relacji między nakładami, kosztami, zasobami (finansowymi, ludzkimi, administracyjnymi) a osiągniętymi efektami interwencji w ramach LSR;
- **Użyteczność** - ocena całości rzeczywistych efektów wywołanych przez interwencję w ramach LSR, odnosząc je do wyzwań społeczno-ekonomicznych określonych w Strategii;
- **Trwałość** - ocena ciągłości efektów interwencji w ramach LSR w perspektywie długookresowej.

Procedury ewaluacji

Procedura ewaluacji opierać się będzie na okresowym zbieraniu danych i ocenie, czy wdrażanie strategii przebiega zgodnie z planem. Zgodnie z wyznaczonymi w procedurach terminami (ewaluacja wewnętrzna i ewaluacja zewnętrzna ex-post) Zarząd LGD (biuro LGD) rozpoczyna procedurę ewaluacji zbierając dane, następnie następuje ich analiza, która stanowi podstawę do ich interpretacji. W przypadku stwierdzenia przekroczeń wartości, analizowane są przyczyny zaistniałych zdarzeń i następuje analiza czy konieczna jest modyfikacja założeń wyjściowych.

Podstawowym narzędziem ewaluacji LSR będzie ewaluacja wewnętrzna (bieżąca, realizowana samodzielnie). Ewaluacja wewnętrzna stanowić będzie uzupełnienie monitoringu o konieczną interpretację (identyfikację przyczyn ewentualnych problemów), ocenę i rekomendację działań. Ewaluacja wewnętrzna będzie realizowana w oparciu o spotkanie wykorzystujące narzędzia o charakterze refleksyjno-analitycznym w postaci warsztatu refleksyjnego. Podstawowym materiałem do pracy będą zestawienia i materiały z procesu realizacji LSR przygotowane przez pracowników Biura LGD. Warsztat przeprowadzany będzie na początku każdego roku kalendarzowego, tak, aby

¹ Użycie angielskiego terminu jest bardziej wskazane z kilku powodów. „Ewaluacja” jest procesem. „Ocena” jest tylko jednym z elementów tego procesu. Według niektórych podejść osąd nie zawsze jest kluczowy w procesie ewaluacji, a może być nawet pominięty (akcent stawia się wtedy na interakcje i animacje negocjacji pomiędzy uczestnikami programu). Użycie terminu „ocena” koncentruje uwagę wyłącznie na jednym elemencie, przypisując mu cechy całego procesu, a także wyłącza cały szereg alternatywnych podejść. Wreszcie, po trzecie, „ewaluacja” to nie tylko pojedyncze działanie, ale dziedzina wiedzy. Jak zauważa Kierzkowski (Kierzkowski T., Ocena (ewaluacja) programów i projektów o charakterze społeczno-gospodarczym w kontekście przystąpienia Polski do Unii Europejskiej, Polska Agencja Rozwoju Przedsiębiorczości, Warszawa 2002, s. 10), ze względów semantycznych trudno byłoby więc określać terminem „ocena” zespół koncepcji teoretycznych

² European Commission, Focus on Results: Strengthening Evaluation of Commission Activities, SEC2000/1051, Bruksela 2000

wypracowane wnioski mogły zasilić o dodatkowe informacje sprawozdanie roczne z realizacji LSR za rok poprzedni. Uczestnikami warsztatu refleksyjnego będą pracownicy biura LGD, członkowie Zarządu i Rady LGD (wskazane będzie zapewnienie udziału przedstawicieli wszystkich interesariuszy). Wyniki ewaluacji wewnętrznej stanowią będą element monitoringowego sprawozdania rocznego z realizacji LSR.

Ewaluacja zewnętrzna³ (zlecona zewnętrznym evaluatorom) zaplanowana została jednokrotnie, na rok 2027 jako ewaluacja ex-post, aby była możliwość włączenia wyników badania do systemu LGD w kolejnym okresie programowania. Ewaluacja przeprowadzona zostanie przez niezależnego ewaluatora, posiadającego odpowiednie doświadczenie w realizacji badań ewaluacyjnych. Wyniki przeprowadzonego badania sporządzone zostaną w formie raportu końcowego. Raport będzie zawierał syntetyczne i przekrojowo omówione wyniki badań, a przedstawione rekomendacje będą sformułowane na podstawie wniosków wynikających z przeprowadzonych badań, mających pokrycie w informacjach prezentowanych w raporcie. Raport ewaluacyjny będzie zawierał elementy ujęte w Podręczniku monitoringu i ewaluacji LSR opracowanym przez MRiRW⁴. Uprawniony organ – Wałne Zgromadzenie podejmuje następnie decyzję, czy konieczne jest jakakolwiek akcja zmierzająca do likwidacji odchyłen. Raport z badania LSR będzie zamieszczony na stronie internetowej LGD oraz przesłany (w wersji elektronicznej, edytowalnej) do MRiRW oraz SW. Wraz z raportem, LGD przekaze do MRiRW oraz SW informacje na temat sposobu realizacji rekomendacji i zaleceń.

³ W Podręczniku monitoringu i ewaluacji LSR zwana również ewaluacją ex-post

⁴ Podręcznik Monitoringu i Ewaluacji Lokalnych Strategii Rozwoju wykonany przez EGO – Evaluation for Government Organisations S. C. na zlecenie Ministerstwa Rolnictwa i Rozwoju Wsi, Warszawa, marzec 2017 r., wersja skrócona

Wykaz wykorzystanej literatury

1. *Analizy statystyczne. Struktura wynagrodzeń według zawodów w październiku 2020 r.* Urząd Statystyczny w Bydgoszczy, Ośrodek Badań i Analiz Rynku Pracy, Leszek Kozłowski, publikacja dostępna na stronie: <http://stat.gov.pl>
2. *Lokalny Program Rewitalizacji gminy Barwice na lata 2017-2023*, Barwice 2017
3. *Mój krajobraz współtworzę i chronię lokalnie. Poradnik dla gmin w zakresie ochrony i kształtowania krajobrazu*, Małgorzata Hajto, Zdzisław Cichocki, Izabela Grzegorezyk, Małgorzata Walczak, Jolanta Pawlak, Narodowy Fundusz Ochrony Środowiska i Gospodarki Wodnej, Warszawa 2020
4. *Ocena skali bezrobocia biernego w Polsce 2020*, Główny Urząd Statystyczny, Wiadomości Statystyczne Kamil Wilak vol. 65, 6, 11-38 DOI: 10.5604/01.3001.0014.2342 Śniadła metodologiczne
5. *Program Rozwoju Powiatu Szczecineckiego na lata 2020-2027* [w:] *Załącznik nr 1 do Uchwały Nr 95/2020 Zarządu Powiatu Szczecineckiego z dnia 16.06.2020*, Szczecinek 2020
6. *Raport o stanie Gminy Barwice za 2020 rok*, Barwice 2020
7. *Raport o stanie Gminy Barwice za 2021 rok*, Barwice 2021
8. *Raport o stanie Gminy Grzmiąca za 2020 rok*, Grzmiąca 2020
9. *Raport o stanie Powiatu Szczecineckiego za rok 2020* [w:] *Uchwała nr 100/ 2021 Zarządu Powiatu Szczecineckiego z dn. 27. 05. 2021 r.*, Szczecinek 2021
10. *Rynek pracy w czasie pandemii. 2/2021*, Paula Kukolowicz, Warszawa 2021
11. *Spoleczne i ekonomiczne aspekty pozaprodukcyjnych funkcji lasu i gospodarki leśnej- wyniki badań opinii społecznej*, Piotr Golas [w:] *Instytut Badawczy Leśnictwa Zakład Zarządzania Zasobami Leśnymi*, Sękocin Stary 2018
12. *Strategia rozwoju gminy Biały Bór na lata 2019-2025* [w:] *Uchwała XLIV/ 308/2018 Rady Miejskiej w Białym Borze z dn. 26.10.2018*, Biały Bór 2018
13. *Strategia Rozwoju Gminy Borne Sulinowo na lata 2020 – 2029* [w:] *Uchwała Nr XIX/243/2020 Rady Miejskiej w Bornem Sulinowie z dn. 30. 04. 2020 r.*, Borne Sulinowo 2020
14. *Strategia rozwoju Gminy Szczecinek na lata 2015 – 2025*, Opracowane przez eu consult dla Urzędu Gminy Szczecinek, Gdańsk 2015
15. *Strategia Terytorialna Partnersztwa Powiatu Szczecineckiego do 2030 r.*, Związek Miast Polskich 2021
16. *Krajowa Strategia Rozwoju Regionalnego 2030*, Warszawa, wrzesień 2019 r.
17. *Strategia Rozwoju Województwa Zachodniopomorskiego do 2030 roku*
18. *Regionalny Program Operacyjny Województwa Zachodniopomorskiego 2014 – 2020*, wersja 70.0, 17 kwietnia 2023 r.

Akty normatywne:

1. *Rozporządzenie Parlamentu Europejskiego i Rady (UE) nr 2021/1060 z dnia 24 czerwca 2021 r. ustanawiające wspólne przepisy dotyczące Europejskiego Funduszu Rozwoju Regionalnego, Europejskiego Funduszu Społecznego Plus, Funduszu Spójności, Funduszu na rzecz Sprawiedliwej Transformacji i Europejskiego Funduszu Morskiego, Rybackiego i Akwakultury, a także przepisy finansowe na potrzeby tych funduszy oraz na potrzeby Funduszu Azylu, Migracji i Integracji, Funduszu Bezpieczeństwa Wewnętrznego i Instrumentu Wspierania Finansowego na rzecz Zarządzania Granicami i Polityki Wzajemnej*
2. *Ustawa z dnia 20 lutego 2015 r. o rozwoju lokalnym z udziałem lokalnej społeczności* (Dz. U. z 2022 r. poz. 943.)

Spis tabel

- Tabela nr 1. Rodzaje realizowanych działań w podziale na rodzaje beneficjentów – liczba projektów realizowanych przez poszczególnych beneficjentów
- Tabela nr 2. Członkowie Stowarzyszenia w podziale na sektory
- Tabela nr 3. Reprezentanci sektorów oraz grup interesów w organie decyzyjnym

Tabela nr 4. Dokumenty regulujące funkcjonowanie Stowarzyszenia

Tabela nr 5. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

Tabela nr 6. Partycypacyjne metody konsultacji wykorzystywane na każdym kluczowym etapie prac nad opracowaniem LSR.

Tabela nr 7. Harmonogram konsultacji społecznych

Tabela nr 8. Partycypacyjne metody konsultacji wraz z uzasadnieniem ich wyboru

Tabela nr 9. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

Tabela nr 10. Struktura według płci. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

Tabela nr 11.- Współczynnik feminizacji w poszczególnych latach

Tabela nr 12. Struktura według wieku. Dane statystyczne na dzień 31.12.2020 r.

Tabela nr 13. Liczba ludności według ekonomicznych grup wieku na obszarze LSR, dane na dzień 31.12.2020 r.

Tabela nr 14. Migracje na obszarze LSR na dzień 31.12.2020 r.

Tabela nr 15. Saldo migracji w przeliczeniu na 1000 mieszkańców w poszczególnych gminach w latach 2016 – 2020

Tabela nr 16. Podmioty gospodarki narodowej zarejestrowane w rejestrze REGON w latach 2016 – 2020 na 1000 mieszkańców

Tabela nr 17. Osoby fizyczne prowadzące działalność gospodarczą na terenie LSR. Stan na 2020 r.

Tabela nr 18. Struktura wielkościowa przedsiębiorstw w gminach członkowskich. Stan na 31.12.2020 r.

Tabela nr 19. Jednostki nowo zarejestrowane w rejestrze REGON.

Tabela nr 20. Liczba podmiotów gospodarczych wyrejestrowanych z rejestru REGON.

Tabela nr 21. Dochody podatkowe, wskaźnik G. Stan na 2020 r.

Tabela nr 22. Gminy zagrożone trwałą marginalizacją na terenie obszaru LSR

Tabela nr 23. Wskaźnik bezrobocia rejestrowanego w latach 2019 – 2021

Tabela nr 24. Struktura stopnia bezrobocia na terenie LSR. Stan na 31.12.2019 r., 31.12.2020 r. oraz 31.12.2021 r.

Tabela nr 25. Liczba osób pracujących na obszarze LSR w poszczególnych latach

Tabela nr 26. Podział organizacji ze względu na ich formę oraz miejsce działania.

Tabela nr 27. Liczba fundacji, stowarzyszeń i organizacji społecznych na 10 tys. mieszkańców

Tabela nr 28. Liczba osób korzystających z środowiskowej pomocy społecznej na 1000 mieszkańców

Tabela nr 30. Liczba rodzin na terenie powiatu szczecineckiego, którym przyznano pomoc wg przyczyn wg stanu 31.12.2020

Tabela nr 31. Zasięg ubóstwa głębokiego w latach 2016 – 2021

Tabela nr 32. Obłożenie placówek stacjonarnej opieki społecznej na obszarze LGD

Tabela nr 33. Wykaz głównych instytucji kultury na obszarze objętym LSR

Tabela nr 34. Powierzchnia upraw rolnych w 2020 r. z podziałem na jednostki terytorialne

Tabela nr 35. Udział obszarów prawnie chronionych, stan na 2021 rok.

Tabela nr 36. Obszary prawnie chronione na terenie objętym LSR

Tabela nr 37. Zgodność celów LSR z dokumentami strategicznymi innego szczebla

Tabela nr 38. Cele i przedsięwzięcia z podziałem na źródła ich finansowania

Tabela nr 39. Powiązanie celów i przedsięwzięć z diagnozą obszaru.

Tabela nr 40. Tabelaryczna matryca logiczna powiązań diagnozy obszaru i ludności, analizy potrzeb i potencjału oraz analizy SWOT oraz celów i wskaźników

Spis wykresów:

Wykres nr 1. Współczynnik feminizacji dla grup wiekowych 15-49 oraz 50 i więcej w latach 2017 – 2020

Wykres nr 2. Liczba ludności na obszarze LGD w latach 2010 – 2020

Wykres nr 3. Przyrost naturalny w poszczególnych gminach w latach 2016 – 2020

Wykres nr 4. Liczba bezrobotnych ogółem w poszczególnych gminach

Spis grafik:

- Mapa 1- Obszar działania LGD POJEZIERZE RAZEM
 Mapa 2- Obszar objęty LSR POJEZIERZE RAZEM z podziałem na gminy i powiaty
 Rysunek 1- Intensywność ruchu turystycznego (liczba noclegów w 2017 roku)

Załączniki:

- Załącz. 1 – Cele i przedsięwzięcia
 Załącz. 2 – Plan działania
 Załącz. 3 – Budżet LSR
 Załącz. 4 – Plan wykorzystania budżetu LSR

Załączniki:

Załącz. 1 – Cele i przedsięwzięcia

Budżet (w EUR)	Przedsięwzięcia w ramach poszczególnych celów LSR	grupy docelowe	sposób realizacji (konkurs, projekt grantowy, operacja własna, animacja itp.)
	Przedsięwzięcia w ramach C.1 Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR		
200 000,00	P.1.1 Rozwój przedsiębiorczości	przedsiębiorcy, mieszkańcy obszaru LSR	konkurs
100 000,00	P.1.2 Rozwój infrastruktury czasu wolnego w szczególności dla ludzi młodych	mieszkańcy obszaru LSR, osoby młode	konkurs/projekt grantowy
	Przedsięwzięcia w ramach C.2 Wzmocnienie atrakcyjności turystycznej - rekreacyjnej oraz zachowanie dziedzictwa lokalnego		
200 000,00	P.2.1 Rozwój przedsiębiorczości w zakresie rozwoju usług turystycznych i rekreacyjnych z poszanowaniem środowiska	przedsiębiorcy, mieszkańcy obszaru LSR, turyści	konkurs
600 000,00	P.2.2 Rozwój infrastruktury turystycznej i rekreacyjnej	mieszkańcy obszaru LSR, turyści	konkurs/projekt grantowy
75 000,00	P.2.3 Ochrona dziedzictwa kulturowego i przyrodniczego obszaru LSR	mieszkańcy obszaru LSR	projekt grantowy/operacja własna

	Przedsięwzięcia w ramach C.3 Włączenie społeczne mieszkańców obszaru objętego LSR		
850 378,33	P.3.1 Aktywizacja osób z grup w niekorzystnej sytuacji	grupy osób w niekorzystnej sytuacji - mieszkańcy obszaru LSR, osoby młode	projekt grantowy
75 000,00	P.3.2 Aktywna społeczność obszaru objętego LSR	grupy osób w niekorzystnej sytuacji - mieszkańcy obszaru LSR, osoby młode, seniorzy	projekt grantowy/opracia własna

Załącznik 2 - Plan działania

C1	lata	Nazwa wskaźnika	Program									
			do 31.12.2024	do 31.12.2025	do 31.12.2026	do 31.12.2027	do 31.12.2028	do 31.12.2029				
C1.	Poprawa warunków bytowych w szczególności osób młodych na terenie LSR	Liczba wspartych nowych firm	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	PS WPR	
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	3 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
C1.	Liczba wspartych istniejących firm	Liczba wspartych inicjatyw z zakresu infrastruktury dla ludzi młodych	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	PS WPR	
			0 szt.	2 szt.	3 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
C1.	Liczba wspartych inicjatyw z zakresu infrastruktury dla ludzi młodych	Liczba wspartych inicjatyw z zakresu infrastruktury dla ludzi młodych	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	PS WPR	
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
C1.	Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy	Wzrost gospodarczy i zatrudnienie na obszarach wiejskich: nowe miejsca pracy	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	% realizacji wskaźnika narastająco	Wartość z jednostką miary	PS WPR	
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%
			0 szt.	2 szt.	2 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	0 szt.	100%	100%

Wskaźnik rezultatu W.2.2	R.41PR Łączenie obszarów wewnętrznych w Europejskiej obszarze rozwoju regionalnego z obszarami wspierania z WPR	0 osób	700 osób	0 osób	750 osób	0 osób	0 osób	0 osób	0 osób	PS WPR
C.3.	Wzrost liczby przedsiębiorstw w obszarze objętym LSR									
	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach objętych obszarem wspierania w programie rozwoju regionalnego z obszarami wspierania w programie rozwoju regionalnego	0 osób	0 osób	0%	0 osób	60 osób	64,52%	0 osób	33 osoby	FEW
Przedsiębiorstwa zatrudniające co najmniej 10 osób	Liczba osób zatrudnionych w przedsiębiorstwach objętych obszarem wspierania w programie rozwoju regionalnego	0 osób	0 osób	0%	0 osób	40 osób	74,1%	0 osób	14 osób	PS WPR
	Liczba przedsiębiorstw zatrudniających co najmniej 10 osób	0 szt.	0 szt.	0%	0 szt.	1 szt.	50%	0 szt.	1 szt.	

[illegible]

Załącznik 4 – Plan wykorzystania budżetu LSR

		Średnia zaokrąglona (w Euro) do:											
		31.12.2024	31.12.2025	30.06.2026	31.12.2026	31.12.2027	31.12.2028	31.12.2029					
fundusze	z	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)	% kwota ogółem zysnan a (UE+kraj owe)			
		0	0	0	0	0	0	0	0	0	0		
EFRR	OW	0	0%	250 000,00	20%	0	45%	500 000,00	85%	187 500,00	100%	0	100%
EFRR	RAZEM	0	0%	250 000,00	20%	0	45%	500 000,00	85%	187 500,00	100%	0	100%
EFRR	M	0	0%	250 000,00	20%	0	45%	500 000,00	85%	187 500,00	100%	0	100%

Sekretarz Stowarzyszenia
 Lokalna Grupa Działania "POZIOME RAZEM"
 Paweł Kłopotowski

Prezes Stowarzyszenia
 Lokalna Grupa Działania "POZIOME RAZEM"
 Paweł Kłopotowski